

KATALOG ZABYTKÓW SZTUKI W POLSCE

TOM VIII

DAWNE
WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE

POD REDAKCJĄ
RYSZARDA BRYKOWSKIEGO I EWY SMULIKOWSKIEJ

ZESZYT 11

DAWNY
POWIAT LUBARTOWSKI

KATALOG OPRACOWAŁ
RYSZARD BRYKOWSKI

WSTĘPNĄ INWENTARYZACJĘ PRZEPROWADZIŁY
ZOFIA KOSSAKOWSKA-SZANAJCA
I JANINA RUTKOWSKA

INSTYTUT SZTUKI
POLSKIEJ AKADEMII NAUK
WARSZAWA 1976

Zeszyt ten został oddany do druku przed wejściem w życie ustawy o nowym podziale administracyjnym Państwa

Wstępną inwentaryzację przeprowadziły w latach 1952—3 ZOFIA KOSSAKOWSKA-SZANAJCA i JANINA RUTKOWSKA, w ramach ówczesnego powiatu lubartowskiego. Objazd redakcyjny, połączony z ponowną inwentaryzacją (m.in. miejscowości: Abramów, Brzeźnica Bychawska, Brzeźnica Książęca, Brzostówka, Górka Lubartowska, Jadwinów, Karolin, Kazanów, Lisów, Nasutów, Niedźwiadna, Niemce, Nowa Wola, Ostrówek, Pałecznicza-Folwark, Podzamcze Łęczyńskie, Rogoźno, Rozkopaczew, Spiczyn, Staroścín, Szczekarków, Trzciniéc, Wielkolas) przeprowadził w latach 1970—3 oraz opracował katalog w r. 1974 RYSZARD BRYKOWSKI.

Recenzenci:

HENRYK GAWARECKI I STANISŁAW LITAK

KATALOG ZABYTKÓW SZTUKI W POLSCE

Redakcja naczelna
JERZY Z. ŁOZIŃSKI
BARBARA WOLFF-ŁOZIŃSKA

Asystent redakcji: Maria Lewicka. Redakcja mieści się w Instytucie Sztuki Polskiej Akademii Nauk,
Warszawa, ul. Długa 28

WSTĘP

Obszar odpowiadający skasowanemu w r. 1975 powiatowi lubartowskiemu wchodził aż do trzeciego rozbioru Polski w skład powiatu lubelskiego (który wraz z powiatem urzędowskim i Ziemią Łukowską tworzył województwo lubelskie, wyodrębnione w r. 1474 z sandomierskiego).

Nowa jednostka administracyjna — powiat z siedzibą w Lubartowie — powstała w r. 1810, po przyłączeniu Lubelskiego w r. 1809 do Księstwa Warszawskiego i utworzeniu departamentu lubelskiego. Po utworzeniu w r. 1815 Królestwa Polskiego powiat lubartowski wchodził w skład obwodu lubelskiego w województwie lubelskim, a od r. 1866 jako samodzielny powiat w skład guberni lubelskiej. W okresie II Rzeczypospolitej oraz zaraz po zakończeniu drugiej wojny światowej obszar powiatu był znacznie większy od ostatniego, a jego granice sięgały pod Lublin, obejmując m.i. gminy Bystrzyca, Ciecierzyn, Dys, Krasienin i miasto Łęczna. Granice powiatu uległy znacznym zmianom w r. 1956, kiedy to wymienione gromady i Łęczna zostały przyłączone do powiatu lubelskiego, a gromada Czemierniki do radzyńskiego, natomiast gromada Ostrów Lubelski przeszła z powiatu chełmskiego do lubartowskiego. Po przeprowadzonej w r. 1975 reformie podziału administracyjnego obszar dawnego powiatu pozostał w granicach nowego województwa lubelskiego.

W ramach administracji kościelnej obszar ten należał aż do r. 1790 do diecezji krakowskiej, następnie do chełmskiej i lubelskiej, a od r. 1807 do utworzonej wówczas diecezji lubelskiej. Na przełomie r. 1818/9 powstał dekanat lubartowski a parafia Ostrów Lubelski przeszła do nowoutworzonej diecezji podlaskiej (czyli janowskiej); po jej likwidacji znalazła się w latach 1864—1918 w granicach diecezji lubelskiej, a obecnie w diecezji siedleckiej czyli podlaskiej. Najstarsza na tym obszarze była parafia w Nowogrodzie, wzmiankowana w r. 1325, na przełomie w. XIV/XV powstała parafia w Rudnie, później w Ostrowiu Lubelskim (1442); pozostałe erygowano w ciągu w. XVI: Łucka (1522), Kamionka (przed 1531), Michów (1535—62), Lubartów (1543), Rawa (1545), Kijany (1599). W czasie reformacji przestały istnieć parafie w miejscowościach Łucka i Nowogród.

Występujące na tym terenie parafie obrządku wschodniego należały niegdyś do prawosławnej diecezji chełmskiej, od końca w. XVI unickiej, przemienionej w r. 1875 na prawosławną diecezję chełmsko-warszawską (od r. 1905 chełmską, potem warszawsko-chełmską), w latach 1941—44 chełmsko-podlaską, obecnie warszawsko-bielską.

Pod względem geograficznym obszar dawnego powiatu leży na pograniczu Wyżyny Lubelskiej i Polesia Lubelskiego, a jego część północno-wschodnia wkracza w region Pojezierza Włodawsko-Chełmskiego, z piaszczystymi wzgórzami i licznymi jeziorkami oraz terenami bagnistymi, zwłaszcza wzdłuż Tyśmienicy. W granicach dawnego powiatu zachowały się liczne i duże skupiska leśne, łączące się w okolicach Ostrowa Lubelskiego z Puszczą Parczewską. Główną rzeką jest Wieprz wraz z dopływami Bystrzycą i Minią.

Przez północno-wschodnią część powiatu przechodził znany już od wczesnego średniowiecza (co najmniej od w. X) ruski trakt handlowy, tzw. Wielka Droga, łączący Wschód z Zachodem i krzyżujący się na Wyżynie Lubelskiej ze szlakiem czarnomorskim, oraz tzw. trakt litewski, łączący Koronę z Litwą i prowadzący dalej do Moskwy, niezwykle ważny do momentu przeniesienia stolicy do Warszawy.

Znaleziska archeologiczne spotykane są na całym terenie dawnego powiatu, nie były jednak badane kompleksowo; wstępnie rozpoznano tylko wczesnośredniowieczny zespół osadniczy we wsiach Kijany i Spiczyn. Ostrów Lubelski jest najprawdopodobniej osadą powstałą na terenie dawnego grodziska, na co m.i. wskazuje również nazwa miejscowości. Zamki, jako punkty obronne lub raczej ośrodki większych własności prywatnych, znane są dopiero z 1. poł. w. XVI: w Zawieprzycach (Zawieprzskich i Lubartowie (Firlejów)).

Najstarsze natomiast wzmianki o niektórych wsiach pochodzą z w. XIV (Nowogród 1325, Serniki 1330). Prawo miejskie uzyskały kolejno od w. XV: Ostrów Lubelski (1442), Rawa (pocz. w. XVI, Kamionka (1531), Michów (1531?), Lewartów (1543), Firlej (1557?). Miasta te nie miały jednak nigdy większego znaczenia, poza Lewartowem-Lubartowem i w początkowym okresie Ostrowem Lubelskim, zachowując charakter rolniczy i w znacznie mniejszym stopniu rzemieślniczy. Część z nich (Firlej, Kamionka, Michów) spadła w ciągu w. XIX do rzędu wsi, a z Rawą stało się to zapewne już pod koniec w. XVII.

Przeważała tu własność magnacko-szlachecka, występowały też większe skupiska szlachty zagrodowej. Również wszystkie miasta były prywatne z wyjątkiem królewskiego Ostrowa Lubelskiego oraz Michowa, który w latach 1732—73

należał do jezuitów lubelskich. Miały tu swoje posiadłości m.i. rody Oleśnickich z Sandomierskiego i Rawitów z Mazowsza (w. XV); Zawieprzskich, Michowskich, Ożarówskich, Tęczynskich (w. XVI); Firlejów (w. XVI—XVII); Noskowskich, Michałowskich, Silnickich, Ostrofskich-Zasławskich, Wiśniowieckich, Opalińskich, Lubomirskich (w. XVII); Szaniawskich, Miączyńskich, Bielińskich, Sanguszków, Sieniawskich, Potockich (w. XVIII); Czartoryskich (w. XVIII—XIX); Weysenhoffów, Łubieńskich, Mycielskich, Ostrowskich, Budnych, Łosiów (w. XIX); Zamoyskich (w. XIX—XX).

O obliczu architektury zabytkowej powiatu, zarówno sakralnej jak świeckiej, zdecydował barok XVII, a zwłaszcza XVIII stulecia. Wcześniejsze budowle nie przetrwały do naszych czasów, były one zresztą przeważnie drewniane. Jedynym wyjątkiem jest mурowany późnogotycki kościół w Kamionce, wzniesiony w końcu w. XV lub w 1. połowie w. XVI, później przekształcony. Z okresu budowy pochodzą mury nawy (ściana pd. od połowy wysokości okien nadbudowana), prezbiterium i cylindrycznej wieżyczki ze schodami oraz pozostałości dawnych szkarp (przekształconych zapewne 1734 na półkolumny).

Spośród kościołów wzniesionych na tym obszarze w drugiej tercji w. XVIII wyjątkowe miejsce zajmuje kościół parafialny w Lubartowie (1733—8), jeden z czołowych przykładów późnobarokowej architektury sakralnej w Polsce. Najwcześniejszy w dawno już wyodrębnionej grupie centralizujących kościołów lubelskich (Włodawa 1739—80, Chełm 1753—63), niegdyś przypisywanej *Tomaszowi Rezlerowi*, jest, jak i pozostałe kościoły tej grupy, dziełem *Pawła Antoniego Fontany*, co w wypadku Włodawy potwierdziły ujawnione ostatnio materiały archiwalne. Tu zatem, w Lubartowie, zrealizował *Fontana* po raz pierwszy ów model świątyni o wyszukanych efektach przestrzennych — z eliptyczną wysoką nawą poprzedzoną dwuwieżową fasadą, oraz z na przemian niskimi i wysokimi kaplicami obejścia; model ów osiągnie doskonałość w Chełmie. Swym centralno-wzdłużnym układem przestrzennym nawiązują kościoły *Fontany* do późnobarokowej architektury austriackich kościołów eliptycznych z pocz. w. XVIII, reprezentowanej u nas obok grupy lubelskiej również przez kościoły dominikanów we Lwowie (1745—64) i Tarnopolu (1773—8). W bardziej sprymityzowanej już formie układ taki powtórzony został w kościele bonifraterskim w Lublinie (ok. 1742). Reminiscencje grupy trzech czołowych świątyń *Fontany* widoczne są też w znacznie skromniejszym kościele w Ostrowie Lubelskim (1755), z obejściem zredukowanym do niskich, ćwierćkolistych łącz-

ników między ramionami krzyża, i z dwuwieżową fasadą. Kościół ten łączony był ostatnio, m.i. poprzez osobę fundatora Mikołaja Krzynieckiego, również z *Pawłem Fontaną*. Mikołaj Krzyniecki był bowiem także fundatorem kościoła i klasztoru kapucynów w Lubartowie (1737—41), na który podpisał kontrakt z *Fontaną*. Spośród typowych fasad kościołów reformackich i kapucyńskich fasada lubartowska (obok rozwadowskiej i sędziszowskiej), zachowująca podstawowe zasady schematu, wyróżnia się swą bardziej tradycyjną dwukondygnacyjnością, wzorowaną na frontowej elewacji głównego kościoła zakonu w Rzymie.

Późniejszą fazę stylową — barokowego klasycyzmu — reprezentuje jednowieżowy kościół w Sernikach (1759—66), hipotetycznie wiązany z twórczością *Jakuba Fontany*. Układ wnętrza tej hali ściennofilarowej z emporami nad kaplicami skrajnymi prowadzi do rozwiązań powszechnych w baroku środkowo-europejskim; wyraźne przy tym są w Sernikach tendencje centralizujące, a na uwagę zasługuje wczesne pojawienie się klasycystycznej dekoracji. Przewaga natomiast elementów klasycystycznych nad barokowymi widoczna jest w fasadzie i detalu wnętrza kościoła w Rudnej (1781—5).

Najstarsze zabytki rezydencjonalnej architektury świeckiej, znane z przekazów źródłowych, jak zamki czy może raczej dwory obronne w Zawieprzycach i Lewartowie-Lubartowie nie zachowały się do naszych czasów. Ich relikty tkwią w zrębach późniejszych budowli. Dotyczy to zapewne również bliżej nieznanego, pierwotnego dworu w Samokleskach (z w. XVI—XVIII ?), którego część piwnic wzniesiona jest z cegły palcówki. Na starszym zrębie wzniesiony jest zapewne także pałac w Kijanach oraz dwór w Nasutowie. Natomiast do najstarszych zachowanych obiektów świeckich należy piętrowy lamus w Zawieprzycach, pochodzący być może z 1. połowy w. XVII.

Tradycja, a częściowo i źródła, wiążą dwa obiekty z 4. ćwierci w. XVII z działalnością królewskiego architekta *Tylmana* z Gameren. W latach 1674—9 miał on przebudować zamek zawieprzycki na okazałą rezydencję pałacową, a w latach 1691—3 wykonał projekt (najpewniej zrealizowany jedynie częściowo) przebudowy pałacu w Lubartowie. Niestety w dzisiejszej ruinie zawieprzyckiej trudno odnaleźć potwierdzenie udziału *Tylmana*, chociaż analiza stosunkowo bogatego materiału ikonograficznego z połowy w. XIX zdaje się czynić prawdopodobną taką możliwość. Na szczególną uwagę zasługuje arkadowa galeria wbudowana między alkierze w elewacji zachodniej, motyw często występujący w bezspornych dziełach tego architekta. Zresztą w *Tylmanowskim*

zbiorze znajdowały się (wg T. Makowieckiego) „4 rysunki pałacu Wiśniowieckich, później Lubomirskich w Kijanach (woj. lubelskie)”. Ten błąd polegający na określeniu zamku zawierprzyckiego nazwą pobliskich Kijan był dość częsty i popełnił go również w r. 1670 Ulyrk Werdum, odnotowując w swym pamiętniku „... do Kijanów pięć ćwierci mili. Jest to wielki zamek ciężko zbudowany, przy nim mała wieś z kościołem”. Ten „ciężko zbudowany” zamek mógł być tylko w Zawieprzycach, a wieś Kijany z parafialnym kościołem faktycznie znajduje się „przy nim”, lub raczej u jego podnóża. Następny błąd mógł popełnić ten (może sam *Tylman*), kto określał właścicieli „pałacu w Kijanach”, gdyż właśnie Wiśniowieccy i Lubomirscy byli w tym czasie kolejno właścicielami pałacu lubartowskiego, którym przecież *Tylman* również się zajmował. Za udziałem *Tylmana* przemawia również wolnostojąca kaplica pałacowa, której rzut, łączący krzyż grecki z kołem jest (jak to sformułował Mieczysław Kurzątkowski) „zredukowaną transpozycją koncepcji tylmanowskich wyrażonych w warszawskich kościołach Sakramentek i św. Bonifacego”.

Również autorstwo *Tylmana* w przypadku pałacu lubartowskiego dopuszcza Stanisław Mossakowski, nie wykluczając, że „system pilastrowej artykulacji narożnych pawilonów od ogrodu” (a także sposób opracowania okien), jest śladem jego bezpośredniej działalności. Pałac ten został gruntownie przebudowany w latach 1728—38 wg projektu architekta *Pawła Antoniego Fontany*, a obecnie, po spaleniu w r. 1934 i późniejszych dewastacjach jest prawie w całości rekonstrukcją.

Drugą późnobarokową rezydencją jest pałac w Kozłowiec wzniesiony między r. 1735 a 1742 zapewne przez architekta *Józefa II Fontanę*; budowla, mimo znacznej przebudowy z lat 1879—1907, zachowała pierwotny układ przestrzenny i częściowo bryłę. Pałac w Kozłowiec, będący kontynuacją wcześniej wypracowanych schematów, zdradza m.i. powiązanie z pałacem Czartoryskich w Warszawie, a jego zewnętrzna dekoracja (nie zachowana) uchodzi za jedną z pierwszych dekoracji rokokowych w Lubelskiem. Konstanty Zamoyski przebudowując swą rezydencję na przełomie w. XIX i XX, pragnął z niej uczynić jedną z najbardziej reprezentacyjnych i monumentalnych siedzib magnackich, która nie tylko dorównywałaby, ale i przewyższała istniejące wówczas w kraju (stąd przy budowie kaplicy pałacowej wzorowano się na kaplicy wersalskiej). Cała przebudowa, podporządkowana temu celowi, prowadzona była w duchu eklektycznym, jednak z przewagą form późnoba-

rokowych i rokokowych (widocznych w bogatym wystroju sztukatorskim wewnątrz pałacowych, a szczególnie salonów „białego” i „czerwonego” oraz hallu z klatką schodową); również założenie ogrodowe zostało przekomponowane w charakterze wielkich założeń francuskiego baroku. Na wyposażenie pałacu składały się bogate zbiory: mebli (obok oryginalnych, liczne kopie, wśród nich przeważały neorokokowe), rzeźby, porcelany, a przede wszystkim malarstwa.

Z w. XVIII zachowała się jeszcze niewiele przekształcona plebania i kilka znacznie już przebudowanych domów mieszczańskich w Lubartowie oraz tamże barokowo-klasykistyczna oranżeria pałacowa. Pełny klasycyzm reprezentuje dwór w Samokłeskach z przełomu w. XVIII i XIX, związany z działalnością *Chrystiana Piotra Aignera* (rozbudowany ok. 1885), oraz pozostałości oranżerii w Zawieprzycach (1. poł. w. XIX). Przegląd zabytkowej murywanej architektury zamyka neoklasycystyczny pałac w Kijanach, wzniesiony po r. 1880 (zapewne na starszym zrębie) przez *Apolonia Pawła Nieniewskiego*.

Wobec zniszczenia starszych drewnianych dworów w Sernikach (z końca w. XVIII, rozebrany po 1953) i Niemcach (1. poł. w. XIX, rozebrany 1974), na uwagę zasługuje ostatni na terenie powiatu, ginący drewniany dwór w Pałeczniczy-Folwarku (1893) oraz wcześniejszy dworek podmiejski w Lubartowie (1. poł. w. XIX), związany z osobą pisarza *Klemensa Junoszy-Szaniawskiego*. Zachował się też jedyny na tym terenie kościół drewniany w Firleju z lat 1879—81.

Z budowlami pałacowo-dworskimi nierozzerwalnie związane są parki. Najwspanialszym był rozległy i monumentalny park rozciągający się osiowo za pałacem lubartowskim, istotny element w barokowej urbanistyce dawnego Lubartowa, częściowo zrekonstruowany po r. 1950. Drugim co do wielkości jest geometryczny park w Kozłowiec przekomponowany przez *Franciszka Szaniora* na przełomie w. XIX i XX. Obok nich zachowały się większe lub mniejsze relikty przeważnie krajobrazowo-romantycznych parków w Zawieprzycach, Kijanach, Nasutowie i Niemcach, niestety i te znacznie zdewastowane.

Na uwagę zasługuje wreszcie drewniana, wciąż jeszcze liczna zabudowa niektórych wsi (np. Brzostówka, Niedźwiada), a przede wszystkim charakterystyczne małomiasteczkowe domy Firleja, Kamionki, Michowa, Ostrowa Lubelskiego oraz peryferii Lubartowa, obecnie szybko zanikająca.

Z XVIII stulecia zachowały się liczne i stylowo jednolite urządzenia wewnątrz kościelnych i zakrystyjnych. Na czoło wysuwa się świetne późnobarokowe wyposażenie fary lubar-

towskiej, o dekoracji w stylu regencji, i powściągliwe, charakterystyczne dla kapucynów wyposażenie kościoła klasztornego w Lubartowie, wzorowane na wyposażeniu kapucyńskiego kościoła w Lublinie i wykonane niewątpliwie przez tych samych, może zakonnych rzemieślników; wreszcie rokokowe wyposażenie kościołów w Kamionce, Kijanach i w Ostrowiu Lubelskim. Ołtarze, ambony i chrzcielnice z Kamionki i Kijan wykonane zostały w tym samym, wciąż jeszcze anonimowym warsztacie snycerskim, z którego pochodzą rokokowe urządzenia wewnątrz niektórych kościołów lubelskich i dawnego powiatu lubelskiego (Biskupice, Dys, Krasienin) oraz Podlasia (Kłoczew, Krzeski, Niwiski).

Z nielicznych mebli świeckich wymienić trzeba wspaniały (ale zniszczony) sekretarzyk z 2. poł. w. XVII, ofiarowany w r. 1720 przez Annę z Dönhoffów Daniłowiczową kościołowi w Kijanach (wykonany techniką markietażową), oraz dwie z tegoż czasu szafy gdańskie z Kozłówki.

W dwu wnętrzach zachowały się wystroje malarskie. Malowidła w kaplicy pałacowej w Zawieprzycach, których głównym elementem jest umieszczona w kopule scena Sądu Ostatecznego, były już wzmiankowane w literaturze naukowej z uwagi na fakt, że scena ta jest powtórzeniem fresku o tym samym temacie i podobnej kompozycji w kopule kaplicy Św. Krzyża przy kościele dominikańskim w Lublinie (z ok. 1655, mal. *Tomasz Muszyński*). Tłumaczy to zarazem występowanie niektórych motywów ornamentalnych, zbyt późnych dla faktycznego czasu powstania zawieprzyckiej polichromii. Przypuszczenie, że autorem Sądu Ostatecznego z Zawieprzyc był *Antoni Paszkowski*, który w r. 1768 „odnawiał” fresk lubelski, nie da się utrzymać choćby z tego powodu, że istniejące herby pozwalają określić fundatorów i czas powstania polichromii. Byli nimi Piotr i Antonina z Rzewuskich Miączyńscy, a data zawarcia przez nich małżeństwa (1723) i wizytacji kościelnej (1748), w której odnotowano „... kaplica nowa odrestaurowana kosztem Piotra Miączyńskiego...” wyznaczają czas powstania malowidła. Z kolei późnobarokowa, pochodząca z połowy w. XVIII, iluzjonistyczna polichromia prezbiterium fary w Lubartowie (wielokrotnie przemalowywana i odnawiana) jest typowym przykładem malarstwa tego okresu na średnim poziomie. W r. 1974 odkryto w czasie prac remontowych w kościele w Sernikach, pod nastawami dwóch ołtarzy bocznych, fragmenty iluzjonistyczne ołtarzy z 2. poł. w. XVIII.

Na obszarze powiatu zachowały się wyjątkowo liczne zabytki religijnego malarstwa sztalugowego oraz świeckiego, portretowego. Do najstarszych obiektów zaliczają się dwa

obrazy Matki Boskiej z Dzieciątkiem, jeden z ołtarza głównego w Kijanach i drugi, tzw. Matki Boskiej Śnieżnej, z feretronu w Kamionce, oba pochodzące z przełomu w. XVI/XVII. Siedemnastowieczne malarstwo reprezentują trzy obrazy Matki Boskiej z Dzieciątkiem: z ołtarza głównego w Ostrowiu Lubelskim oraz z ołtarzy bocznych w Kamionce i farze lubartowskiej, a ponadto obraz św. Anny Samotrzec (1694) z ołtarza głównego w tymże kościele. Przegląd malarstwa osiemnastowiecznego należy rozpocząć od dziesięciu płócien ołtarzowych z kościoła kapucyńskiego w Lubartowie, od dawna uznanych (przez Jadwigę Orańską) za dzieła *Szymona Czechowicza*. Wyróżniają się wśród nich obrazy Męczeństwa św. Wawrzyńca oraz św. Mikołaja, ten ostatni wykazujący pewne pokrewieństwo z twórczością *Tadeusza Kuntzego*. Dużym zaskoczeniem było odnalezienie na obrazie Nawiedzenia N. P. Marii, umieszczonym w rokokowym feretrone w Sernikach, sygnatury *Jana Bogumiła Plerscha* (oryginalny podpis: *Plersz*). Układ kompozycyjny obrazu, wywodzący się z tego samego pierwowzoru, co przedstawienie z kościoła w Leśnej na Podlasiu, jest znacznie bogatszy, a umieszczona przy sygnaturze data 1760 czyni zeń najwcześniejsze znane dzieło tego malarza. Tradycja łączy z nazwiskiem *Plerscha* cztery inne obrazy z tego kościoła: Zdjęcie z krzyża, Matkę Boską Niepokalaną Poczętą i patronkę kościoła Marię Magdalenę (w sposób barbarzyński gruntownie przemalowane) oraz Boga Ojca ze zwieńczenia ołtarza głównego; ten ostatni po oczyszczeniu w r. 1974 wyraźnie zdradza rękę dobrego malarza.

W trakcie inwentaryzacji ujawnione zostały dwa nowe nazwiska malarzy: *Józef Horoszewicz* wykonał w r. 1713 obraz św. Piotra dla unickiej katedry we Włodzimierzu, znajdujący się obecnie w kościele w Kijanach, a *Józef Kołczanowski* w r. 1737 obrazy: Sen Jakuba i Ofiara Abrahama dla ołtarza głównego fary w Lubartowie.

Zapewne z 2. połowy w. XVIII pochodzą dwa duże płótna — Chrystus i Jawnoгрzesznica oraz Powrót syna marnotrawnego — zawieszane w prezbiterium fary lubartowskiej. Oba wykonane niewątpliwie przez tego samego malarza, wzorowane są na malarstwie włoskim, pierwszy z nich powtarza częściowo kompozycję o tym samym temacie, malowaną po r. 1734 przez *Sebastiana Ricci*.

W zbiorach gromadzonych od końca ubiegłego stulecia przez Zamoyskich w Kozłowie (w znacznej mierze ocalałych, a po wojnie przekazanych częściowo w depozyty) najliczniej reprezentowane są obrazy (ponad 500 pozycji). Przeważają kopie i naśladownictwa znanych dzieł malarstwa europej-

skiego i polskiego, wśród nich liczne portrety arystokracji. Obok tych kopii zachowało się też kilka portretów oryginalnych, m.i. rodziny Bielińskich, do których Kozłówka należała w XVIII w. Najstarszym jest dobry portret Jana Franciszka Bielińskiego, wojewody malborskiego (zm. 1685), najbardziej reprezentacyjnym — Franciszka Bielińskiego, marszałka wielkiego koronnego (zm. 1766). Portret ten, może replika, określony na odwrociu jako dzieło *Silvestre'a* (z mylną datą 1714) wiąże się istotnie z warsztatem tego francusko-drezdeńskiego malarza, przy czym Bieliński przedstawiony jest na nim jako marszałek wielki koronny, którym został w 1742 r. Do tego samego kręgu dworskiego malarstwa saskiego należy niewątpliwie oryginalna, wytworna podobizna Marii Antoniny Waldstein, z 1736 r., sygn. przez *Józefa Beischa*. Kilka zespołów malarstwa portretowego zachowało się i w kościołach powiatu: w Kijanach, Lubartowie i w Sernikach. Z Kijan pochodzą dość słabe konterfekty (zapewne repliki), warte wzmianki ze względów historycznych — Atanazego Miączyńskiego (przyjaciela Jana III Sobieskiego) i jego żony Heleny z Luskowskich, właścicieli Zawieprzyc, oraz marszałka wielkiego litewskiego Pawła Karola Sanguszki, powstały już po jego śmierci, w 1757 r. (drugi jego portret, w farze lubartowskiej, jest dokładnym powtórzeniem obrazu z muzeum tarnowskiego, z 1745 r.), i jego żony Barbary z Duninów. Ten sam typ sarmackiego portretu reprezentuje konterfekt Waleriana Trembińskiego, w tymże kościele. Wyższym poziomem odznaczają się dwa inne portrety: nieznego Bielińskiego o imieniu Bogdan (napis na odwrociu), z połowy w. XVIII (Kozłówka), oraz typowy dla epoki już stanisławowskiej portret młodego mężczyzny (Kijany), określonego na odwrociu jako Janusz Sapiaha, a nie wykluczone że przedstawiający jednego z Cetnerów. Podobizna młodego cara Pawła I w Kozłówce bliska jest — jak stwierdza E. N. Acarkina — warsztatowi *Pietro Rotariego* (można dostrzec też podobieństwo do portretu cara mal. przez *Jean Louis Voille'a*, pośrednikiem podobnych ujęć mogła być grafika *Grekowa*). Mierny poziom malarstwa 2. połowy w. XVIII reprezentują dwa portrety Potoczkich w Sernikach oraz dwóch kanoników, proboszczy lubartowskich — Bazylego Nowikiewicza (Lubartów) i Pawła Zielonkowskiego (Lubartów, Kamionka). Z twórczością malarzy warszawskich lat 1820—30 wiąże się portret gen. Józefa Grzybowskiego, prefekta departamentu siedleckiego (Kozłówka).

Na plebanii w Kamionce zachowały się wykonane w 2. ćwierci w. XIX przez znanego malarza-nauczyciela *Klemen-*

sa Iwaszkiewicza, dobre kopie dwóch portretów: Stanisława Konarskiego i Onufrego Kopczyńskiego, pijarów-reformatorów. Kopią jest również duży zbiorowy portret Zofii z Czartoryskich i Stanisława Zamoyskich z dziećmi, znajdujący się w Kozłowie, a wykonany zapewne przez *Sebastiana Ludwika Wilhelma Norblina* przed r. 1884, na podstawie oryginału (zaginionego) malowanego w Puławach w r. 1809 przez *Józefa Grassiego*.

Osobne miejsce zajmują dwa duże obrazy o tematyce historycznej znajdujące się w pałacu w Kozłowie. Przedstawiają one *Śmierć Chodkiewicza* z r. 1808, sygnowany przez *Józefa Oleszkiewicza* i *Pożegnanie Chodkiewicza* z żoną, przypisywany *Franciszkowi Smuglewiczowi* (lub jego szkole).

Na czoło zabytków rzeźby wysuwa się gotycka figura Chrystusa Ukrzyżowanego z 4. ćwierci w. XIV, znajdująca się w kościele w Rudnie (wg tradycji przeniesiona z kościoła w Rawie). Ten nie publikowany dotąd zabytek należący niewątpliwie do kręgu małopolskiej rzeźby tego okresu, jest pozycją tym cenniejszą, że średniowieczna plastyka zachowała się w Lubelskiem w niewielu tylko przykładach.

Spośród kilku barokowych i rokokowych krucyfiksów na większą uwagę zasługują dwa obiekty, jeden z Rudna (w. XVII/XVIII) i drugi z fary lubartowskiej (2. ćw. w. XVIII). Osobne i dość wyjątkowe miejsce zajmuje zespół sześciu wielkich posągów Ojców Kościoła z nawy fary w Lubartowie, które pochodzą na pewno z 2. ćwierci w. XVIII (szaty pokryte częściowo ornamentem regencyjnym) i były źródłem inspiracji dla podobnych, późniejszych zespołów z Chełma i Włodawy. Większość jednak rzeźby figuralnej należy do wystroju regencyjnych, a zwłaszcza rokokowych ołtarzy. Wcześniejsze to niezłe figury króla Dawida i Abrahama oraz aniołów z regencyjnych ołtarzy fary w Lubartowie, późniejsze — to liczne rokokowe rzeźby z Kamionki, Kijan, Firleja i Ostrowa Lubelskiego. Poziom artystyczny tej rokokowej rzeźby figuralnej jest znacznie zróżnicowany, nawet w ramach jednego kościoła. O ile architektura i dekoracja niektórych rokokowych ołtarzy, ambon i chrzcielnic pozwala łączyć je w pewien sygnalizowany już warsztat snycersko-stolarski, o tyle cechy towarzyszącej temu urządzeniu rzeźby figuralnej sugerują różnorodną proveniencję.

Typowa dla klasycyzmu rzeźba sepulkralna znajduje się w kościele w Kamionce, przy sarkofagu wystawionym przez Mariannę z Granowskich Lubomirską swym rodzicom i dziadom: portretowe przedstawienie klęczącej fundatorki wykonane zostało w r. 1821 w Rzymie przez *Leonarda Biglio-*

schi (być może Polaka działającego na terenie Włoch). Wśród licznych naśladownictw w jakie obfituje Kozłówka znalazła się też — w tamtejszej kaplicy pałacowej — wykonana zapewne w latach 1904—9 kopia nagrobka (z kościoła Sta Croce we Florencji, dłuta *Lorenzo Bartoliniego*) Zofii z Czartoryskich Zamoyskiej (zm. 1837).

Wśród ludowej rzeźby, obok Chrystusa Ukrzyżowanego i św. Jana Nepomucena, niezwykle często występuje tutaj temat Chrystusa Frasobliwego. Interesujące pod względem ikonograficznym jest przedstawienie Frasobliwego w Brzostówce, odzianego w kaftan z szeroką kryzą wokół szyi, spoczywającego na siedzisku o esownicowo-wolutowej dekoracji. Takie ujęcie Chrystusa w aktualizowanym pełnym ubiorze było niegdyś licznie reprezentowane na tym terenie. Naiwny realizm cechuje kamienną rzeźbę nagiego św. Onufrego-pustelnika z kapliczki w Michowie, przykrytego niczym draperią długim i obfitym zarostem.

Wyroby złotnicze zachowane stosunkowo dość licznie prezentują raczej typową produkcję warsztatów 2. połowy w. XVII: barokową (puszka z Rudna, dwa analogiczne kielichy z Lubartowa i Ostrowa) oraz z w. XVIII: regencyjną (puszka z Ostrowa, kielichy z Firleja, Kijan, Lubartowa) i rokokową (kielichy z Kijan i Lubartowa, relikwiarz z Kijan). Na tym tle wyróżniają się barokowe monstrancje z Firleja i Rudna (obie z 2. poł. w. XVII; pierwsza z puncą imienną *M. M.*, druga z puncą *A. H.*), rokokowa z Kijan (ok. 1760) i klasycystyczna z Lubartowa (zapewne z końca w. XVIII) oraz kielich z Michowa (1631) z manierystycznym, ażurowym, hermowym nodusem. Zarówno monstrancje z Rudna i Kijan, jak również zapewne kielich z Michowa wyszły z lubelskich warsztatów złotniczych. Niewielkie plakietki ze scenami figuralnymi zdobiące srebrne obicie niszy tabernakulum w Kijanach (koniec w. XVII) wyróżniają się pod względem artystycznym.

Osobne miejsce przypada importowanemu dziełu norymberskiego warsztatu, jakim jest mosiężna misa chrzcielna z przełomu w. XV/XVI znajdująca się w kościele w Kamionce. Wprawdzie misy te z typową dla tych wyrobów sceną Zwiastowania musiały być niegdyś dość powszechnie sprowadzane, skoro zachowały się w różnych regionach kraju, niemniej w Lubelskiem jest to, jak dotąd, pierwszy tego rodzaju ujawniony zabytek.

W kościołach dawnego powiatu lubartowskiego, a szczególnie w Kamionce, Kijanach i obu lubartowskich świątyniach, dotrwała znaczna ilość szat liturgicznych. Są one już jednak tylko reliktnami nie tak dawno jeszcze pokazującymi ze-

społów. Najstarsze ornaty wykonane są z siedemnastowiecznych tkanin, ale najwspanialszy jest wypukłohaftowany biały ornat z fary w Lubartowie (koniec w. XVII) z figuralnymi scenami Tajemnic Różańcowych. Późniejsze to ornaty z tkanin francuskich (tzw. tkaniny „pierzaste”) z ok. r. 1700 (Kijany) oraz znaczna ilość ornatów i dalmatyk osiemnastowiecznych, odznaczających się delikatnym, najczęściej drobnym ornamentem kwiatowym, charakterystycznym dla drugiej połowy wieku. Pośród ornatów wyróżnia się pięć z klasztoru w Lubartowie, zdobionych stylizowanymi ornamentami kwiatowymi, haftowanymi wielobarwną wełną na płótnie, o intensywnych zestawieniach kolorystycznych. Ten rodzaj haftu jest charakterystyczny dla terenu Polski w 1. połowie w. XVIII (m.i. Chełm, a także w d. pow. ryckim: Brzeziny, Kłoczew, Żabianka). Do ornatów tych zbliżone jest konopeum z fary lubartowskiej, z haftowaną sceną Ukrzyżowania i datą 1737.

Z innych wyrobów rzemiosła artystycznego odnotować należy pięć intarsjowanych antependiów w typie kolbuszowskim z kościoła kapucynów w Lubartowie, wykonanych w r. 1741 przez stolarza *Lichonia* oraz (dziś już rzadkość) kanon z fary w Lubartowie z haftowanymi scenami figuralnymi, z przełomu w. XVII i XVIII, oprawny w metalową ramę.

Niegdyś na obszarze powiatu lubartowskiego występowały nagminnie drewniane ludowe kapliczki, bądź słupowe z daszkiem namiotowym, bądź kłodowe. Kapliczki słupowe, przeważnie z rzeźbami św. Jana Nepomucena, można dziś jeszcze spotkać w różnych zakątkach powiatu, natomiast kłodowe udało się znaleźć tylko w Niedźwiadnej i Rokitnie. Kapliczki murowane na tym terenie, to przeważnie słupowe figury przydrożne, dwu- i trzykondygnacyjne, głównie z w. XVIII i 1. połowy w. XIX. Najstarszym datowanym tego typu obiektem jest figura z r. 1684 z Ostrowa Lubelskiego. Inny typ, ze zwięzającą się kolumną na cokole, prezentuje figura z Zawieprzyc z końca w. XVII (podobne w Łyszałajach, d. pow. lubelski i Fajslawicach, d. pow. krasnostawski, z 1. tercji w. XVIII); ozdobny krzyż metalowy wieńczący tę figurę był niegdyś połączony. W rejonie Ostrowa Lubelskiego zachowało się kilka murowanych kapliczek z 2. połowy w. XVIII (nie wszystkie znane obiekty udało się w czasie objazdu redakcyjnego odnaleźć), o bogatej artykulacji późnobarokowej, analogicznych do kapliczek występujących na południowo-zachodnim krańcu d. pow. parczewskiego.

ABRAMÓW

KOŚCIÓŁ PAR. p.w. Matki Boskiej Szkaplerznej. Wzniesiony 1925, w tymże roku założona parafia. Drewniany. — W nowym feretronie obrazy św. Łukasza Ewangelisty i św. Urszuli ok. poł. w. XIX.

BARANÓWKA

KAPLICZKA PRZYDROŻNA. Zapewne z ok. poł. w. XIX, odnowiona 1905 i 1956. Drewniana, konstrukcji słupowej, oszalowana. Czworoboczna. Daszek namiotowy, pobity papą, zwieńczony żelaznym krzyżem. — Wewnątrz rzeźba św. Antoniego Padewskiego o charakterze ludowym.

BRZEŹNICA BYCHAWSKA

KOŚCIÓŁ PAR. p.w. N. P. Marii Królowej Anielskiej. Budowę kościoła rozpoczęto 1805 z fundacji Mikołaja Krzyneckiego, istniejące mury wykorzystano przy wznoszeniu obecnego kościoła 1905—13. Parafia erygowana 1919. — Krucyfiks w. XIX, ludowy (fig. 174).

174

FIGURA PRZYDROŻNA. Zapewne z końca w. XVIII, barokowa. Usytuowana w polu, na skraju wsi. Murowana z cegły, otynkowana. W kształcie cylindrycznego słupa na cokole, rozczłonkowanego pilasterkami pomiędzy którymi ozdobne, wydłużone płyciny; w zwieńczeniu uproszczone belkowanie z gzymsem krytym dachówką.

BRZEŹNICA KSIAŻĘCA

KOŚCIÓŁ PAR. p.w. św. Mikołaja bpa. Parafia erygowana 1919. Kościół wzniesiony 1935—40 wg projektu arch. *Tadeusza Witkowskiego*. Murowany. — Dwa krucyfiksy w. XIX—XX, ludowe. Dwa krzyże żelazne, kute, ozdobne.

BRZOSTÓWKA

ZABUDOWA WSI. Część domów zapewne z 2. poł. w. XIX. Drewniane, konstrukcji zrębowej, zwęgłowane na rybi ogon, bielone. Dwutraktowe, z sienią przelotową nie zawsze na osi (nr 132) i mieszkalnymi pomieszczeniami po bokach. Wewnątrz stropy belkowane. W niektórych domach od frontu wysunięte dwuspadowe daszki, wsparte na czterech słupach z ozdobnymi szczytami (nr 180). Dachy czterospadowe, wysokie (nr 132), kryte słomą.

KAPLICZKI PRZYDROŻNE. 1. Z końca w. XVIII (?), uszkodzona pociskiem w czasie pierwszej wojny światowej (?), odnowiona 1921. Murowana z cegły, otynkowana. W kształcie czworobocznego słupa o trzech coraz węższych kondygnacjach; dolna z prostokątnymi płycinami, środkowa z arkadowymi wnękami, oddzielona od górnej wydatnym gzymsem; zwieńczona kutym, żelaznym krzyżem. — 2. Z w. XIX/XX. Murowana z cegły, otynkowana. Czworoboczna z daszkiem dwuspadowym, krytym dachówką. Wewnątrz rzeźba Chrystusa Frasobliwego, ludowa w. XIX (?), odnawiana 1926 (fig. 175). Dwa lichtarzyki w. XVIII, mosiężne. — Obok krzyży drewniany 1926, z kutym żelaznym krzyżem z kogutkiem.

DĄBRÓWKA

KAPLICZKA PRZYDROŻNA. Zapewne 1. poł. w. XIX. Drewniana, konstrukcji zrębowej, oszalowana. Czworoboczna, zamknięta trójbocznie. Zewnątrz otwór wejściowy ujęty pilastrami. Wewnątrz pozorne sklepienie kolebkowe. Daszek dwuspadowy.

FIRLEJ

WIEŚ. Początki osady nieznane. Miasto założone prawdopodobnie 1557 przez Mikołaja Firleja z Dąbrowicy, późniejszego wojewodę lubelskiego. Położone nad jeziorem Firlejowskim, przy dawnym trakcie z Lubartowa do Kocka. Plan otwarty. Ośrodkiem czworoboczny rynek z parami ulic wychodzącymi z trzech naroży i jedną z naroża pd.-wsch. Obecna zabudowa z w. XIX—XX, zniszczona częściowo pożarem 1953, przeważnie drewniana, luźna, parterowa, szczytowa. Bardziej charakterystyczne domy przy Rynku nry 5,

16, 19, 20, 21, 22 i ul. Cmentarnej nry 1, 5, 7, 15, 17, 19. Drewniane, konstrukcji zrębowej, węglowane na rybi ogon, bielone lub oszalowane. Prostokątne, dwutraktowe. Dachy dwuspadowe lub naczółkowe (np. Rynek nry 16, 19), kryte eternitem (niegdyś pobite gontem). Na zach. od rynku kościół par.

KOŚCIÓŁ PAR. p.w. Przemienienia Pańskiego. Pierwotny wzniesiony ok. 1557, równocześnie z założeniem miasta, kosztem Mikołaja Firleja z Dąbrowicy, jako filialny Lubartowa, pełniący funkcję parafialnego. Niedługo potem oddany innowiercom przez Jana Firleja, wojewodę krakowskiego. Kolejny wzniesiony 1685 staraniem Mateusza Antoniego Graniewskiego, proboszcza lubartowskiego, kanonika chełmskiego, restaurowany i benedykowany 1738. Obecny zbudowany 1879—80 staraniem ks. Remigiusza Krześniaka, remontowany 1938. Formalnie jako par. występuje od 1920. Orientowany. Drewniany, konstrukcji zrębowej, oszalowany. Jednoprzestrzenny, na rzucie prostokąta zamkniętego trójbocznie; od pn. i pd. kaplice zamknięte trójbocznie, od zach. kruchta i od pn., przy części prezbiterialnej, nowsza zakrystia (przed 1928). Wewnątrz strop płaski. Dach dwuspadowy z wieżyczką na sygnaturkę, analogiczne niższe dachy nad kaplicami; wszystkie kryte blachą. — Ołtarz główny rokokowy 2. poł. w. XVIII, znacznie uzupełniany, w nim obraz Przemienienia Pańskiego w. XIX oraz w zwieńczeniu rzeźby dwóch aniołów współczesne ołtarzowi; tabernakulum z tegoż czasu. Dwa ołtarze boczne i ambona w. XVIII—XIX z elementami rokokowymi, gruntownie restaurowane i uzupełniane; w ołtarzach obrazy: Matka Boska z Dzieciątkiem w. XVIII w sukienkach drewnianych w. XIX. Stygmatyzacja św. Franciszka zapewne w. XVIII, św. Mikołaj i św. Józef w. XIX. Prospekt organowy o charakterze późnobarokowym, zapewne 2. poł. w. XVIII. Dwa stoliczki późnobarokowe 2. poł. w. XVIII. Portret niezidentyfikowanego księdza 2. poł. w. XIX (może Remigiusza Krześniaka). Dwa krucyfiksy: w. XVIII i XIX. Monstrancja barokowa koniec w. XVII (fig. 180), promienista z plaketką z Matką Boską Bolesną u podstawy glorii oraz Trójcą Św. i aniołkami trzymającymi Arma Christi, stopa owalna pokryta uskrzydłonymi główkami puttów, na niej punca imienna *M. M.* (?) i niezidentyfikowana (w kształcie drzewa). Kielichy: 1. reGENCYJNY 1. poł. w. XVIII (fig. 193); 2. gładki w. XVIII—XIX. 193
Puszka klasycystyczna 1840 (fig. 187). Sześć lichtarzy mosiężnych w. XVIII (fig. 203). 187
Ornat fioletowy z tkaniny kwiatowej w. XVIII i częścią pasa polskiego. Dalmatyka 203
2. poł. w. XVIII. Kapa zielona z tkaniny w. XVIII i kaptu-

rem z w. XVII (?). W schowku ołtarz połowy 1-go pułku ułanów z 1831, w kształcie skrzyni, a ponadto kilkanaście rzeźb rokokowych 2. poł. w. XVIII, w tym śś. Piotra i Pawła oraz aniołów, zniszczone.

GÓRKA LUBARTOWSKA

KAPLICZKA PRZYDROŻNA. Zapewne z pocz. w. XIX. Drewniana, konstrukcji słupowej, oszalowana. Czworoboczna, z parapetem deskowym od frontu. Daszek trójpołaciowy, kalenicowy, ze szczytem i okapem od frontu, pobity gontem. — Wewnątrz rzeźba św. Jana Nepomucena, z tegoż czasu.

JADWINÓW

DAWNY DWOREK. Wzniesiony być może ok. poł. w. XIX, nieco przekształcony w. XIX/XX. Przejęty 1916 przez Siostry Felicjanki na sierociniec, obecnie dom starców. Frontem zwrócony na wsch., przy nim od pn. niewielka drewniana nowsza kaplica. Dworek drewniany, konstrukcji zrębowej, oszalowany. Parterowy, z mieszkalnym poddaszem. Prostokątny, dwutraktowy, z sienią na osi od frontu, nad którą wystawka; przy sieni piętrowy, oszklony ganek. Dekoracja wystawki i ganku typu „laubzegowego” z lat 1880—1910. Dach naczółkowy, kryty blachą.

JAWIDZ

KAPLICZKA PRZYDROŻNA. Wzniesiona lub raczej odnowiona 1886. W jej otoczeniu trzy lipy i dwa drewniane krzyże. Murowana z cegły, otynkowana. Czworoboczna. Sklepienia. Z zewnątrz rozczłonkowana pilastrami, od frontu zwieńczona szczytem wolutowym z wnęką, w której rzeźba św. Floriana zapewne koniec w. XVIII; w ścianie tylnej we wnęce malowana scena Ukrzyżowania 1. poł. w. XIX (?), mocno zniszczona; w drugiej wnęce niewielka rzeźba Matki Boskiej z Dzieciątkiem zapewne koniec w. XVIII. Daszek dwuspadowy, kryty dachówką. — Wewnątrz rzeźba św. Jana Nepomucena w. XVIII.

KAMIENNOWOLA

KAPLICZKA PRZYDROŻNA. Wzniesiona zapewne po poł. w. XIX. Murowana z cegły, otynkowana. W kształcie dwukondygnacyjnego słupa z pilastrami na narożach. W drugiej kondygnacji wnęki zamknięte półkoliście. Daszek czterospadowy, ceglany.

KAMIONKA

WIEŚ. Początki nieznane. Przeniesiona 1450 przez Jana z Oleśnicy, wojewodę sandomierskiego, z prawa polskiego na niemieckie. Prawa miejskie uzyskuje w latach 1450—8. W 1549 rozszerzenie miasta i przeniesienie centrum na nowe dogodniejsze miejsce. Największy rozkwit w. XVI, wówczas ośrodek ruchu reformacyjnego. Zniszczone przez Szwedów 1656—7. Odnowienie praw miejskich 1659 staraniem ówczesnego właściciela Hiacynta Michałowskiego, starosty krzepickiego. Stopniowy upadek w ciągu w. XVIII, niszczone pożarami 1806 i 1846. Pozbawienie praw miejskich 1866. W okresie międzywojennym ośrodek ludowego rzemiosła tkackiego. Układ otwarty. Ośrodkiem obszerne, czworoboczny rynek, zamieniony obecnie w skwer, z parami ulic wychodzącymi z trzech naroży i jedną (niegdyś zapewne również dwiema) z naroża pd.-wsch.; poza rynkiem zachowana częściowo dawna regularna siatka ulic, zwłaszcza w części pn. i wsch. osady. Obecnie przeważa zabudowa drewniana, luźna, z w. XIX—XX. Kościół par. w pd.-zach. części osady, przed nim niewielki plac, zapewne pozostałość pierwotnego rynku lokacyjnego.

KOŚCIÓŁ PAR. p.w. św. Piotra i Pawła (fig. 13). Istniał najprawdopodobniej 1459—63, jako zapewne filialny Dysa. Obecny wzniesiony w końcu w. XV lub 1. poł. w. XVI. Parafia wzmiankowana 1531. Przekazany innowiercom 1570 przez Szamotulskich, odzyskany 1610 i wówczas ponownie konsekrowany. W 1675 nie był jeszcze otynkowany i wymagał remontu. W 1679 wykonano pd. portal i być może również inne przeróbki. W 1734 staraniem proboszcza Antoniego Brzezińskiego wzniesione dobudówki. Gruntowna restauracja z założeniem sklepień i dalszymi dobudówkami 1894—7. Restaurowany m.i. 1953 (nowa dachówka) oraz gruntownie 1972—3. Późnogotycki z przekształceniami. Orientowany. Murowany z cegły (część murów o układzie gotyckim), otynkowany. Nawa prostokątna, wydłużona, pięcioprzęsłowa, z cylindryczną wieżyczką mieszczącą klatkę scho-

dową przy narożu pn.-zach. od pn., prezbiterium węższe i niższe, dwuprzęsłowe, zamknięte trójbocznie; mury nawy i prezbiterium późnogotyckie, ściana pd. nawy od połowy nadbudowana. W przedłużeniu prezbiterium nieco węższa dobudówka równie z nim wysokości, zamknięta trójbocznie, prawdopodobnie 1. poł. w. XVIII, mieszcząca zakrystię i skarbiec na piętrze, przy niej od pd. niewielki przedsionek 1894—7. Od pd. przy zach. przeszłe prezbiterium czworoboczna kaplica P. Jezusa 1734, druga od pn. analogiczna 1894—7. Przy nawie od pd. kruchta 1734, od zach. duży przedsionek 1894—7. Wewnątrz w nawie ściany rozczłonkowane pilastrami, w prezbiterium odcinki gzymsów pod spływami sklepiennymi. Otwór tęczyowy oraz arkady do kaplic zamknięte łukiem półkolistym. W wejściu do kaplicy pd. krata żelazna kuta w. XVIII. Sklepienie kolebkowe z lunetami 1894—7, na strychu ponad sklepieniem nawy zachowany gzyms profilowany z fryzem kostkowym sprzed 1894—7. Posadzka kamienna z płyt kwadratowych, dawna, przełożona i uzupełniona 1894—7. Chór muzyczny murowany 1894—7. Zewnątrz prezbiterium i nawa wzmocnione pierwotnie dwuuskokowymi szkarpmi, z nich zachowana jedna przy pd.-zach. narożu, pozostałe przekształcone w wydatne półkolumny zapewne 1734; przy ścianach prezbiterium wsparte na nich półkoliste arkady. Fasada zach. przesłonięta kruchtą, w górnej części rozczłonkowana pilastrami, z pozostałościami narożnych szkarp, zwieńczona trójkątnym, późniejszym szczytem. Nad tęczą szczyt być może 1734 (lub wcześniejszy), rozczłonkowany pilastrami, ujęty falistymi spływami, zwieńczony półkolistą nastawą. Ściany obu kaplic i kruchty ujęte przy zaokrąglonych narożach pilastrami, dźwigającymi uproszczone belkowanie, ściany czołowe zwieńczone trójkątnymi szczytami; w szczycie kaplicy pd. dekoracyjny monogram IHS wykonany w stiuku, zapewne 1734. Otwory okienne wydłużone, zamknięte łukiem półkolistym, w nawie zwieńczone odcinkami gzymsu (w nawie i prezbiterium pierwotnie zapewne ostrołukowe); w zakrystii, skarbcu i kruchcie mniejsze, zamknięte analogicznie. W cylindrycznej wieżyczce kluczowe strzelnice. W kruchcie pd. portal 1679 drewniany, uszaty z datą oraz herbem Radwan i literami A S R R P K na nadprożu. W zakrystii kominek z datą 1779. Wieżba dachowa nad prezbiterium i skarbcem dawna, kołkowana, remontowana 1823, 1853, 1938; nad nawą nowsza zapewne 1894—7. Dachy nad nawą, kaplicami i kruchtami dwuspadowe, nad prezbiterium i zakrystią ze skarbcem kalenicowe, wielopołaciowe, kryte dachówką; wieżyczka na sygnaturkę neogotycka zapewne 1894—7, pobita

blachą. — Wyposażenie rokokowe 3. tercja w. XVIII, od-
 nawiane i uzupełniane 1970—4. Ołtarz główny (fig. 62) architek-
 toniczny, z bramkami po bokach, nad którymi rzeźby 62
 śś. Piotra (fig. 164) i Pawła (fig. 165), w zwieńczeniu rzeźby 164, 165
 adorujących aniołów (fig. 167) i Gołębicą Ducha Św., w polu 167
 środkowym obraz Przemienienia Pańskiego sygn. *Józef Buch-*
binder 1900; tabernakulum współczesne ołtarzowi, z rzeźba-
 mi puttów w zwieńczeniu, drzwiczki metalowe, nowe; ante-
 pendium zapewne 1894—7. Cztery ołtarze boczne architek-
 toniczne; dwa przy tęczy z rzeźbami aniołów oraz obrazami:
 w lewym (fig. 68) św. Stanisława bpa sygn. *Józef Buchbin-* 68
der 1904 i Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej, może w.
 XVIII, gruntownie przemalowany, w zwieńczeniu Matki Bos-
 kiej z Dzieciątkiem (fig. 100) zapewne w. XVII, w sukien- 100
 ce z blach srebrnych, trybowanych ok. 1700; w prawym św.
 Antoniego i Matki Boskiej Szkaplerznej oba sygn. *Józef*
Buchbinder 1904, w zwieńczeniu św. Józefa z Dzieciątkiem 168
 nowszy; dwa w kaplicach z rzeźbami aniołów (fig. 168),
 w prawym krucyfiks z końca w. XIX wyk. przez *Antoniego*
Panasiuka z Warszawy; na jednym tabernakulum współ-
 czesne ołtarzowi; wszystkie antependia z końca w. XIX lub 74
 w tym czasie znacznie uzupełniane. Ambona (fig. 74) z za-
 pleckiem na którym płaskorzeźba Chrystusa Dobrego Pa-
 sterza i baldachimem z rzeźbą Boga Ojca (fig. 166), współ- 166
 czesnymi ołtarzom, korpus i schody z parapetem 1894—7.
 Chrzcielnica (fig. 77) przyścienna, z rzeźbą anioła na bald- 77
 achimie i prymitywną płaskorzeźbą Chrztu Chrystusa na za-
 plecku. Dwa feretrony w ramach barokowych w. XVII
 z obrazami: w jednym Matki Boskiej z Dzieciątkiem tzw. 102
 Śnieżnej (fig. 102) ze złotym wytłaczanym tłem w. XVI/XVII,
 przemalowanym oraz Chrystusa u słupa z w. XIX; w dru- 94
 gim śś. Piotra i Pawła (fig. 94) oraz Matki Boskiej Niepo-
 kalanie Poczętej, oba w. XVIII. Dwie kopie pochodzące
 z Kozłówki: 1. Złożenie Chrystusa do grobu w. XIX/XX,
 wg mal. włoskiego z kręgu *Luca Giordano*; 2. św. Maria
 Magdalena wg *Vlastimila Hofmana*. Krucyfiksy: 1. z 2. poł.
 w. XVII (?), w niewielkiej kapliczce na zewnątrz przy wsch.
 ścianie zakrystii; 2. w. XVII/XVIII (z tęczy). Nagrobek wy-
 stawiony rodzicom i dziadom przez Mariannę z Granowskich
 3° voto Lubomirską (1° voto Chreptowiczową, 2° voto Za-
 moyską) (fig. 177), z białego marmuru, w kształcie tumbi 177
 z tablicą wmurowaną w ścianę kaplicy oraz kłęzącą przed
 tumbą postacią kobiecą przedstawiającą w portretowym
 ujęciu fundatorkę (fig. 178), sygn. *Leandro Biglioschi* Ro- 178
 ma 1821; nagrobek otoczony żelaznym ogrodzeniem neo-
 gotyckim zapewne współczesnym nagrobkowi. W pd. ścia-

nie pd. kaplicy epitafium Marianny z Granowskich 3° voto Lubomirskiej (zm. po 1840) z herbami Leliwa i Gryf (?), marmurowe. Lichtarze: 1—18. cynowe późnobarokowe 2. poł. w. XVIII; 19—20. mosiężne z w. XVIII/XIX; 21—24. cynowe z 1832. Ornaty: 1. czerwony z ok. poł. w. XVIII, 218 z wypukłym haftem (fig. 218); 2. czerwony z tkaniny 223 ok. poł. w. XVIII (fig. 223); 3. czerwony z tkaniny z kolumną 1. poł. w. XVIII i bokami w. XVIII; 4. czerwony 224 z tkaniny 2. poł. w. XVIII (fig. 224); 5. zielony z tkanin 226 w. XVIII; 6. biały z tkaniny 2. poł. w. XVIII (fig. 226). W skarbcu (niektóre obiekty znacznie uszkodzone): tabernakulum barokowe w. XVIII; epitafium Antoniego Rzezińskiego, dziekana parczewskiego (zm. 1740), z piaskowca; obraz chorągiewny Matki Boskiej z Dzieciątkiem i Sw. Trójcy w. XIX, ludowy; portret Pawła Zielonkowskiego, kanonika lubelskiego i proboszcza lubartowskiego (zm. 1781); krucyfiks barokowy 1. poł. w. XVIII; rzeźba Chrystusa Zmartwychwstałego barokowa w. XVIII (fig. 146); kielich gładki w. XVIII; misa późnogotycka w. XV/XVI ze sceną Zwiastowania i napisem, wyrób zapewne norymberski, mosiężna (fig. 207); lichtarz koniec w. XVII, miedziany (fig. 202); trzy korony w. XVIII z blach srebrnych połączanych; cztery ornaty białe i jeden czerwony z tkanin w. XVIII/XIX; księgozbiór liczący ok. 100 tomów polskich i obcych z w. XVI—XIX, niektóre oprawne w pergamin.

207, 202 **CEMENTARZ KOŚCIELNY** owalny, otoczony, z wyjątkiem strony zach., murem zapewne w. XVIII, z zewnętrznym arkadowaniem; w nim od pd. bramka na plebanię, od pn. i pd. dwie niewielkie czworoboczne kapliczki z rzeźbami św. Antoniego i św. Jana Nepomucena 1. poł. w. XIX; w części zach. na osi kościoła kaplica grobowa Weysenhoffów, w części pn.-wsch. dzwonnica i słupowa brama wjazdowa; w zakończeniu muru od pn.-zach. kostnica (obecnie garaż) 1. poł. w. XIX, murowana, otynkowana, czworoboczna, z dachem dwuspadowym, pobitym blachą.

KAPLICA GROBOWA. Wzniesiona 1848 przez budowniczego *Ludwika Szamotę* dla Weysenhoffów z Samokłęk. Murowana z cegły, otynkowana. Kolistą. Pod kaplicą krypta. Wewnątrz ściany z podziałem ramowym oraz płytkami wnekami arkadowymi, zwieńczone wydatnym profilowanym gzymsem; sklepiona dwuuskokową pozorną kopułą. Portal, schody oraz tablica nad portalem żeliwne, z datami 1843, 1848, 1857 oraz literami L H W. Kopuła kryta blachą. — Wewnątrz fragmenty żeliwne ołtarza oraz nagrobek Jana Weysenhoffa gen. dywizji W.P. (zm. 1848) i jego żony Tekli z Otffinowskich (zm. 1843), żeliwny, w kształcie krzyża,

z herbami Łabędź i Gryf. Obrazy: 1. Matka Boska 1. poł. w. XVIII; 2. śś. Piotr i Paweł zapewne w. XVIII, przemalowany, z ołtarza głównego; 3. Adoracja ciała Chrystusa przez anioły zapewne 1. poł. w. XIX, w ozdobnej neorokokowej ramie w. XIX.

DZWONNICA (fig. 30). Wzniesiona przed 1781, odnawiana 1973. Barokowo-klasycystyczna. Murowana z cegły, otynkowana. Smukła, czworoboczna, dwukondygnacyjowa, ujęta niskimi bramkami parawanowymi po bokach. Naroża dzwonnicy z pilastrami toskańskimi podtrzymującymi belkowanie, bramki ujęte uproszczonymi pilasterkami. Otwory dzwonne wydłużone, zamknięte półkoliście, otwory bramne odcinkowo (jeden częściowo zamurowany). Dach namiotowy zwieńczony pazdurem z krzyżem żelaznym, kryty blachą, nad bramkami daszki okapowe kryte dachówką oraz wolutowe sploty łączące je z dzwonnicyą. 30

PLEBANIA. Wzniesiona zapewne koniec w. XVIII lub 1. poł. w. XIX, gruntownie przekształcona 2. poł. w. XIX. Frontem zwrócona na zach. Murowana z cegły, otynkowana. Parterowa, z mieszkalnym poddaszem. Prostokątna, dwutraktowa. Wewnątrz sufity. Zewnątrz podziały ramowe, od pn. późniejszy słupowy podcień i przybudówka. Dach naczółkowy z okapem, kryty blachą. — Kłęcznik, fotel i lustro w ozdobnej ramie, neorokokowe 2. poł. w. XIX, ofiarowane przez Zamoyskich z Kozłówki. Obrazy: 1. Matka Boska Niepokalanie Poczęta; 2. Ukrzyżowanie; 3. św. Antoni; 4. św. Mikołaj, w. XVIII—XIX, z nich niektóre ze zbiorów kanonika Szymona Koziejowskiego, wikariusza kapitulnego diecezji lubelskiej (zm. 1896). Kopie portretów pijarów, wybitnych działaczy Oświecenia: 1. Stanisława Konarskiego (zm. 1773); 2. Onufrego Kopczyńskiego (zm. 1817), oba mal. 2. ćw. w. XIX Klemens Iwaszkiewicz nauczyciel z Lublina, zakupione przez ks. W. H. Baranowskiego, następnie w zbiorze kanonika Szymona Koziejowskiego.

Na cmentarzu grzebalnym nagrobki: 1—2. zapewne w. XVIII—XIX, murowane z cegły, otynkowane, w kształcie słupów na cokołach, z daszkami namiotowymi krytymi dachówką, zwieńczone krzyżami żelaznymi, kutymi; 3. ks. Błażeja Michnikowskiego (zm. 1869), żeliwny, w kształcie ażurowej piramidy; kaplica grobowa wystawiona 1890 przez Anielę z Potockich i Konstantego Zamoyskich, neogotycka, murowana.

ZABUDOWA OSADY. Z w. XIX i XX. Domy drewniane, konstrukcji zrębowej. W rynku i jego pobliżu o charakterze małomiasteczkowym, ustawione szczytowo, parterowe z mieszkalnym poddaszem, oszalowane, dwutraktowe, z da-

chami dwuspadowymi lub naczółkowymi z okapem; z dala od rynku o charakterze wiejskim, ustawione kalenicowo, węglowane na obłap lub rybi ogon, bielone, parterowe, niektóre jednotraktowe, z dachami dwuspadowymi; większość kryta dachówką. Bardziej charakterystyczne domy m.i. przy ul. Drągowskiej nry 4, 6, 8 A, 12, 14, 18, ul. Kockiej nry 13, 15, 18, 19, 22, 23, 26, 29, 30, 37, ul. Lubartowskiej nry 4, 7, 8, 9 A, 10, 12, 14, 16, 18, 19, 23, 24, 25, 26 A, 31 A, 37, 39 (murowany), 41, 43, 45, ul. Szerokiej nr 3. Poza osadą w kierunku pd.-zach. ul. Stodolna z charakterystyczną zabudową (fig. 56): stodoły drewniane, konstrukcji zrębowej, węglowane na rybi ogon, niektóre partiami szalowane; na rzucie wydłużonego prostokąta z wrotami na osi; od frontu po bokach dostawione niższe i krótsze ramiona, przeznaczone w niektórych na inwentarz; dachy nad częścią główną czterospadawe, nad ramionami niższe, kalenicowe, trójpołaciowe, kryte słomą ze schodowatymi krawędziami.

FIGURA PRZYDROŻNA, przy ul. Grobelnej. Wystawiona 1838 kosztem Michała i Salomei Łukaszewiczów. Murowana z cegły, otynkowana. W kształcie czworobocznego dwukondygnacyjowego słupa na niskim cokole; dolna kondygnacja ożywiona płytkami, półkoliście zamkniętymi wnękami, górna otwarta od frontu arkadą wspartą na kolumnach, z pozostałych stron z wnękami arkadowymi na półkolumnach. Dach namiotowy, kryty blachą.

KAROLIN

FIGURA PRZYDROŻNA. Z 1. poł. w. XIX. Kamienna, bielona, w kształcie obelisku na cokole, zwieńczona kulą.

KAZNÓW

KAPLICZKI PRZYDROŻNE. Z w. XIX. 1. Murowana z cegły, otynkowana. Czworoboczna. Wewnątrz pozorne sklepienie kolebkowe. Od frontu zwieńczona trójkątnie, z żelaznym krzyżem i dwoma piramidkami po bokach. Daszek dwuspadowy, kryty dachówką. — 2. Drewniana, konstrukcji słupowej, oszalowana. Czworoboczna, z dwiema kolumniami od frontu. Daszek dwuspadowy kryty dachówką: — Wewnątrz rzeźba św. Jana Nepomucena 1. poł. w. XIX.

KIJANY

KOŚCIÓŁ PAR. p.w. św. Anny (fig. 17). Wzniesienie 17
 drewnianego kościoła na planie krzyża przed 1596 z fundacji
 Piotra Czernego z Witkowiec, chorążego lubelskiego; para-
 fia przeniesiona 1599 z kościoła p.w. Wszystkich Świętych
 w pobliskim Nowogrodzie (wzmiankowanego 1325, zniszczo-
 nego przez innowierców 1548). Powiększenie uposażenia
 (i być może budowa nowego kościoła) 1626 przez Stanisława
 Czernego, podstolego lubelskiego; pomiędzy 1650 a 1675
 wzniesiono przy nim dwie murowane kaplice p.w. św. Sta-
 niława i Wojciecha bpów. Obecny wzniesiony przed 1738
 (może ok. 1723) z fundacji Atanazego Miączyńskiego, woje-
 wody wołyńskiego. Konsekrowany 1745. W 1911 rozbudo-
 wany od zach., restaurowany 1926; rekonstrukcja bryły da-
 chu 1951. Orientowany. Murowany z cegły, otynkowany.
 Jednonawowy, z kryptą pod prezbiterium, do której wejście
 zewnątrz. Nawa prostokątna o pięciu przęsłach, z nich trzy
 przęsła zach. i wieża 1911; prezbiterium węższe i niższe,
 dwuprzęsłowe, zamknięte półkoliście, przy nim od pn. czwo-
 roboczna zakrystia. Przy nawie od pn. i pd. dwie kwadra-
 towane kaplice. Wewnątrz (fig. 19) ściany prezbiterium, nawy 19
 i kaplic rozczłonkowane uproszczonymi pilastrami podtrzy-
 mującymi w nawie gurdy sklepienne; sklepienie kolebkowo-
 -krzyżowe. Łuk tęczy oraz arkady do kaplic zamknięte pół-
 kolistie. W prezbiterium, kaplicach i zakrystii pierwotna
 posadzka kamienna. Zewnątrz ściany nawy i prezbiterium
 oraz naroża kaplic z pilastrami wspartymi na cokole i pod-
 trzymującymi gzyms uproszczonego belkowania. Kaplice
 podparte dołem niskimi, późniejszymi przyporami. Ściany
 czołowe kaplic (fig. 17) zwieńczone ogzysmowanymi szczy- 17
 tami o rozerwanych gzymsach wieńczących, z wolutowymi
 spływami, płycinami i sterczynami. Otwory okienne wy-
 dłużone, zamknięte łukiem półkolistym, rozglifione. Drzwi
 do zakrystii żelazne w skośną kratę, dawne. Dachy dwu-
 spadowe, nieco niższe nad prezbiterium i kaplicami, kryte
 dachówką (pierwotnie pobite gontem). — Wyposażenie wną-
 trza jednolite (ołtarz główny, dwa ołtarze boczne, ambona,
 chrzcielnica) rokokowe 3. tercja w. XVIII. Ołtarz główny
 (fig. 64) architektoniczny, z bramkami po bokach, na których 64
 ozdobne kwiatony; po bokach i w zwieńczeniu rzeźby czte-
 rech aniołów (fig. 169, 171) oraz obrazy: w polu głównym 169, 171
 Matka Boska z Dzieciątkiem, koniec w. XVI lub pocz. w.
 XVII, w metalowych sukienkach 1846 fundacji Agaty i Fran-
 ciszka Lisów, z koronami zapewne w. XVIII, wg tradycji
 przeniesiony z kościoła w Nowogrodzie; na obrazie dwa

- wota w kształcie serca w. XIX; w zwieńczeniu św. Anna Samotrzcę, współczesny ołtarzowi; tabernakulum z tegoż czasu, z rzeźbami dwu niewiast i dwoma relikwiarzami w kształcie trumienek po bokach, w zwieńczeniu Baranek w glorii i dwa anioły z blachy srebrnej; nisza obita blachami srebrnymi ok. 1700 (fig. 208), trybowanymi z hierogramami IHS, ornamentem akantowym z muszlami oraz postacią Boga Ojca wśród obłoków w zwieńczeniu; ponadto pięć plaketek z przedstawieniami: Modlitwy w Ogroju, Chrystusa przed Piłatem, Biczowania (fig. 209), Koronowania cierniem, Zdjęcia z krzyża. Ołtarze boczne architektoniczne, z rzeźbami aniołów po bokach (fig. 170) i w zwieńczeniu; w nich
- 170 66 obrazy: w lewym (fig. 66) w polu głównym św. Jan Kanta ze Św. Rodziną w. XVIII, odnawiany 1915, w sukienkach metalowych 1847 z fundacji Bartłomieja Libera i 1851 fundacji Andrzeja Lecha ze Stoczka, z trzema metalowymi wotami w. XIX, na jednym data 1819, w zwieńczeniu św. Katarzyna, współczesny ołtarzowi, przemaalowany; w prawym (fig. 67) w polu głównym św. Antoni z Dzieciątkiem w. XVIII, w sukience zapewne w. XVII/XVIII, w zwieńczeniu św. Józef współczesny ołtarzowi; na obu ołtarzach relikwiarze rokokowe (fig. 200) z puszkami w kształcie serca pod ozdobnym baldachimem, po bokach rzeźby aniołów. Dwa ołtarze boczne w kaplicach: w pd. klasycystyczny w. XIX, z dodanymi uszakami i ornamentem barokowym, z rzeźbami śś. Jana Nepomucena i Jana Kantego oraz obrazem św. Anny Samotrzcę z w. XIX lub wówczas gruntownie przemaalowanym; w pn. klasycystyczny 1. poł. w. XIX, z rzeźbioną grupą Ukrzyżowania i antependium z tegoż czasu. Przed ołtarzem głównym i bocznymi w kaplicach balaski barokowe
- 78 w. XVIII. Ambona i chrzcielnica (fig. 78) rokokowe 3. tereja w. XVIII; ambona z rzeźbami Czterech Ewangelistów na korpusie i Chrystusa błogosławiącego na baldachimie, na zaplecku obraz N. P. Marii Niepokalanie Poczętej z tegoż czasu; chrzcielnica przyścienna z rzeźbiona Grupa Chrztu w Jordanie i personifikacja Kościoła na baldachimie. Dwa tabernakula rokokowe 2. poł. w. XVIII. Ławka barokowa w. XVIII, ze zniszczonym oparciem. Trzy ławki kolatorskie późnobarokowe w. XVIII. Dwa konfesjonały późnobarokowe 2. poł. w. XVIII, może przerabiane 1926 (?). Prospekt organowy klasycystyczny 1. poł. w. XIX, z rzeźbami Dawida i dwóch aniołów oraz nałożonym ornamentem rokokowym. Szafka ścienna na Oleje św. barokowa 2. ćw. w. XVIII
- 92 (fig. 92), z malowanymi postaciami dwóch aniołów na drzwiczkach oraz bukietami kwiatowymi i Gołębicą Ducha Św. na obramieniu (w pobliżu chrzcielnicy). Fotel baroko-

wy 2. poł. w. XVIII ze zniszczonym obiciem. Wyposażenie zakrystii jednolite późnobarokowe 1768, składające się z komody, szafy ściennej z siedziskiem, przyściennego szafiatego lavabo, z kulistym, cynowym zbiornikiem i miseczką na wodę (fig. 93). Sekretarzyk barokowy 2. poł. w. XVII (fig. 84), ofiarowany 1720 przez Annę z Dönhoffów Daniłowiczową, z bogatą dekoracją wykonaną techniką markietażową, z motywami geometrycznymi i arabeskowymi (fig. 85), 85 poważnie uszkodzony, zwieńczony wysokim krzyżem z korpusem Chrystusa z kości słoniowej zapewne 1. poł. w. XVIII. Obrazy: 1. św. Piotr jako papież (fig. 105), barokowy 1713, 105 mal. *Józef Horoszewicz* dla katedry unickiej we Włodzimerzu, odnawiany 1753 i 1884, wówczas częściowo przemalowany; 2. Zabójstwo św. Stanisława bpa 1859, mal. na desce przez *Dominika Gałęzowskiego* z Lublina, fundacji Barbary i Andrzeja Łukowskich. Portrety odnawiane 1882 i wówczas przemalowane, niektóre gruntownie, dublowane, zabezpieczane konserwatorsko 1957: 1. Atanazego Miączyńskiego, wojewody wołyńskiego i podskarbiego nadwornego koronnego (zm. 1723), z orderem Orła Białego, pocz. w. XVIII (fig. 123); 2. Heleny z Luskowskich, żony Atanazego Miączyńskiego (zm. 1730), pocz. w. XVIII, z tarczą na której herby: Kruczyn Luskowskich i Suchekomnaty Miączyńskich (fig. 122); 3. Waleriana Trembińskiego, podsejda Ziemi Lubelskiej (zm. 1754), konserwowany 1957 (fig. 131); 4. Pawła Karola Sanguszki, marszałka wielkiego litewskiego, fundatora kościoła par. w Lubartowie, z orderem Orła Białego (zm. 1750), mal. 1757 (fig. 129); 5. Barbary Urszuli z Dunińów Sanguszkowej, żony Pawła (zm. 1774), z zatartą sygn. malarza i datą zapewne 1757 (fig. 128); 6. Antoniny z Rzewuskich Miączyńskiej, żony Piotra syna Atanazego, z tarczą rokokową na której herby Brodzie Rzewuskich, mal. po 1756; 7. Janusza Aleksandra Sapiehy (?), wojewodzica smoleńskiego (zm. 1825) lub może jednego z Cetnerów (Ignacego, wojewody bełskiego ?), z 4. ćw. w. XVIII (fig. 133); 8. papieża Leona XII (1823—9). Krucyfiks barokowy w. XVIII. Tablice pamiątkowe: 1. pamięci Atanazego Miączyńskiego, fundatora kościoła, dwustronna; na awersie napis i herby: Suchekomnaty Miączyńskich i Krzywda Rzewuskich, na rewersie pięciodzielna tarcza z herbami: dwoma niezidentyfikowanymi, Grabie, Poraj i Suchekomnaty Miączyńskich, z 2. ćw. w. XVIII; 2. konsekracji kościoła przez bpa Michała Kunickiego 1745. Epitafium Rozalii ze Słowikowskich Czarnołuńskiej (zm. 1803). Monstrancja rokokowa 3. ćw. w. XVIII (fig. 183) z puncami: miejską Lublina i kontrybucyjną, na glorii Trójca Św., Baranek i anioły. Kielichy: 1. re-

- 192 gencyjny 1. poł. w. XVIII (fig. 192); 2—3. rokokowe 1760, identyczne, z zatartymi napisami na stopie i czytelną datą
- 195 (fig. 195). Relikwiarz rokokowy 3. ćw. w. XVIII, z zatartą
- 197 puncą, w kształcie monstrancji (fig. 197). Relikwiarz owalny
- 206 z oprawą filigranową, zapewne koniec w. XVII (fig. 206). Krzyż ołtarzowy 1869 wyk. *Ludwik Nast* z Warszawy. Naczynko na oleje w. XVIII z herbem Zaba (?) i literami B.B. (ST.D.) P.A. (CM.L.) P.K. Łódka na kadzidło regenicyjna 1. poł. w. XVIII. Paschał cynowy późnobarokowy w. XVIII. Plakietka wotywna (?) prostokątna z przedstawieniem obrazu Matki Boskiej z Dzieciątkiem podtrzymanego przez dwa anioły, w. XIX. Lichtarze cynowe późnobarokowe w. XVIII, cztery większe i dwa mniejsze. Ornat zielony oraz cztery dalmatyki białe z tkanin w. XVIII. Akt fundacji kościoła w Kijanach z 1599, pergamin z pieczęcią woskową kardynała Jerzego Radziwiłła. W s k a r b c z y k u: dwa krzyże procesyjne w. XVIII i XIX; rzeźba Michała Archanioła w. XVIII; relikwiarz z plakietką Baranka Bożego w. XVII—XVIII; kocioł muzyczny w. XVIII (bez skóry); ornaty częściowo zniszczone: 1. czerwony w. XVII/XVIII, na kolumnie haft wypukły kwiatowy, przeaplikowany (fig. 213); 2. czerwony z tkaniny wschodniej 1. poł. w. XVIII: 3—6. cztery białe, z nich jeden z tkanin francuskich ok. 1700
- 219 (fig. 219), drugi z taką kolumną i bokami o motywach chinoiserie, dwa następne z tkanin w. XVIII (fig. 222) o motywach kwiatowych, galony złote i srebrne w. XVIII. Kilkaset
- 222 książek od poł. w. XVI po w. XIX (mszały, biblie, rozprawy filozoficzne, historia kościoła itp.).

Cmentarz kościelny otoczony murem z cegły, otynkowanym, z w. XVIII i od frontu z 1911, z tegoż czasu dzwonnica w narożu pn.-zach.; na cmentarzu krzyż drewniany w. XIX—XX, ozdobny, z otokiem czworolistnym wokół ramion, mocno zniszczony.

DAWNY PAŁAC. Zbudowany po 1880 lub wówczas gruntownie przekształcony przez arch. *Apoloniusza Pawła Nieniewskiego* (być może na zrabie starszego dworu); niegdyś własność Sonnenbergów, potem Wiercińskich, od których odkupiony w 1913 przez Lubelskie Towarzystwo Rolnicze z przeznaczeniem na Szkołę Rolniczą. Spalony 1926, odbudowany 1927. Remontowany 1972 (z zatarciem cech stylowych). Neorenesansowy. Frontem zwrócony na pd. Murowany z cegły, otynkowany. Prostokątny. Dwukondygnacyjny, podpiwniczony, z mieszkalnym poddaszem. Od pn. przylega późniejsza ośmioboczna sala, kryta spłaszczoną kopułą. Wnętrza o dwu traktach rozdzielonych korytarzem. Część piwnic sklepiona kolebką z lunetami (być może z wcześniej-

szego dworu). Elewacja frontowa jedenastoosiowa z nieznanym trójosiowym ryzalitem, ponad którym wystawka z trójkątnym szczytem, przed ryzalitem filarowo-arkadowy portyk z tarasem. Przyziemie boniowane, piętro ryzalitu i filary portyku opilastrowane. Otwory okienne na piętrze w ozdoby obramieniach, w ryzalicie arkadowe, na których rzeźby Ateny i Demeter 4. ćw. w. XIX, sygn. *Hagits Scharlotenburg Emarch Sohne* (?). Drzwi wejściowe dwuskrzydłowe z klasycystyczną dekoracją. Dach mansardowy o zmienionych proporcjach po pożarze 1926, kryty blachą 1972. Od tyłu i po bokach pałacu pozostałości dawnego parku krajobrazowego, ograniczone od pn. stromym zboczem schodzącym ku Wieprzowi.

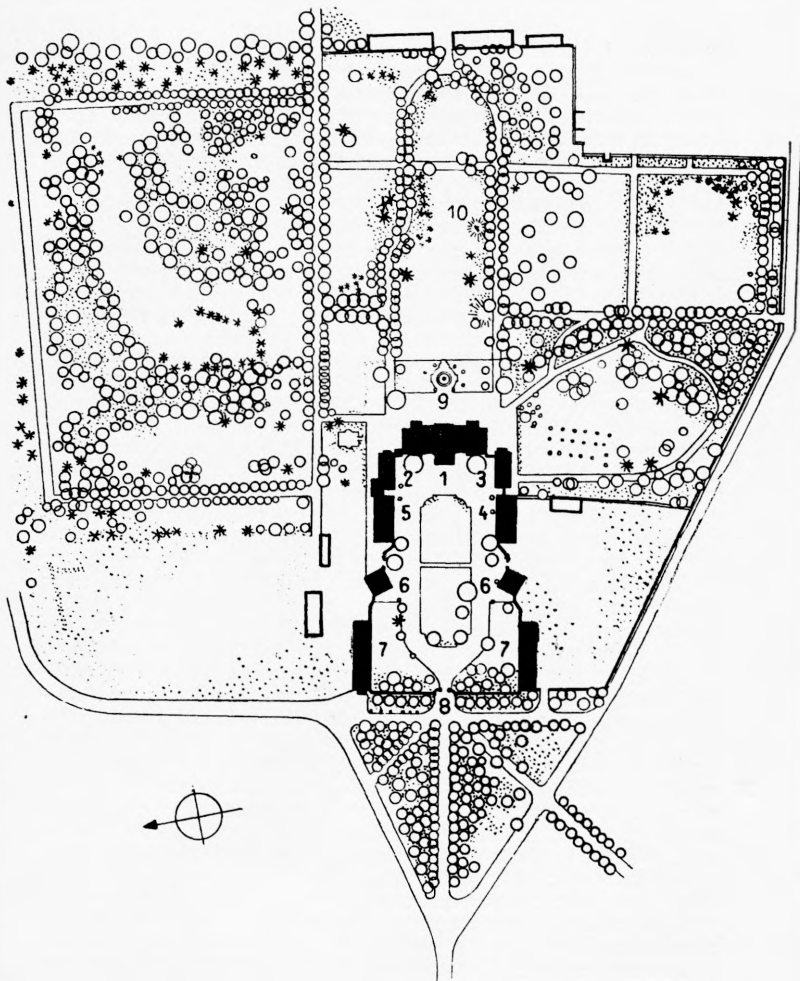
KRZYŻ PRZYDROŻNY (za cmentarzem przy drodze do Nowogrodu). Z w. XIX—XX, drewniany, z otokiem czworolistnym wokół ramion; w otoczeniu starych drzew.

KOZŁÓWKA

DAWNY ZESPÓŁ PAŁACOWY (fig. 39). Wieś ofiarowana 1728 przez Jadwigę z Tomisławic Niemyską, podsędkową Ziemi Lubelskiej, wnuczce Jadwidze z Szujskich, żonie Antoniego Peplowskiego, podczaszego kijowskiego. Po 1735 wniesiona przez ich córkę Teklę w wianie Michałowi Bielińskiemu, wojewodzie chełmińskiemu. Dobra sprzedane 1799 przez ich syna Franciszka Bielińskiego, pisarza wielkiego koronnego, Aleksandrowi Augustowi Zamoyskiemu; w rękach Zamoyskich do 1944. W tymże roku przejęte przez państwo; początkowo muzeum, czynne do 1954, następnie Składnica Muzealna Ministerstwa Kultury i Sztuki. Pałac frontem zwrócony na zach. Główna oś założenia przebiega z zach. na wsch. przez aleję i bramę wjazdową, prostokątny dziedziniec, dzielący się na część gospodarczą i pałacową, środek pałacu oraz przez park na jego tyłach. Dziedziniec ograniczony po obu stronach budynkami: w części gospodarczej stajnią i wozownią, w części pałacowej od pd. pawilonem (dawna kordegarda), oficyną kuchenną i budynkiem teatru, od pn. kordegardą, pawilonem i kaplicą; wszystkie budynki połączone ze sobą i pałacem krótkimi odcinkami faliście wyłamanego muru z okresu przebudowy w. XIX/XX. Poza parkiem teren dawnego folwarku z zabudowaniami wzniesionymi lub gruntownie przebudowanymi w. XIX/XX. Wszystkie budynki murowane z cegły, otynkowane.

A. PAŁAC (fig. 40). Wzniesiony pomiędzy 1735 a 1742, 40 być może przez arch. *Józefa II Fontanę*, kosztem Michała

Bielińskiego, wojewody chełmińskiego i podskarbiego ziem pruskich oraz jego żony Tekli z Peplowskich. Gruntownie przebudowany na przełomie w. XIX/XX (ok. 1879—1907) kosztem Konstantego i Anieli z Potockich Zamoyskich. Dachy spalone podczas pierwszej wojny światowej, odbudowane. Odnawiany zewnątrz i wewnątrz 1955—8 (wówczas rozebrano taras i reprezentacyjne schody przy elewacji ogrodowej wzniesione w. XIX/XX), 1960—1, 1966. Zasadnicza bryła pałacu pierwotna, późnobarokowa, niegdyś z dekoracją rokokową. Piętrowy. Na rzucie prostokąta z ryzalitami w obu fasadach: środkowymi płytszymi, trójosiowymi z mezzaninem w trzeciej kondygnacji oraz skrajnymi dwuosiowymi, wydatniejszymi, a ponadto z trójosiowymi pośrodku elewacji bocznych, przy których dobudowane w. XIX/XX od frontu dwie czworoboczne czterokondygnacyjne wieże, oraz za nimi, przed ryzalitami, trójarkadowe podcienia wspierające tarasy. Układ wnętrza zasadniczo pierwotny, dwutraktowy, na piętrze w części pd. przekształcony. Na parterze pomiędzy traktami korytarz, na osi hall oraz za korytarzem dawny salon o zaokrąglonych narożach, przekształcony w. XIX/XX na trzy pomieszczenia; w pomieszczeniu po pn. stronie hallu reprezentacyjne marmurowe schody z podestami, z neorokokową żelazną, kutą balustradą (fig. 43). Na piętrze w środkowej, ryzalitowej części pałacu od frontu biblioteka (dawny przedpokój), od ogrodu 41 tzw. salon czerwony (dawna sala recepcyjna) (fig. 41), obok 42 niego od pd. tzw. salon biały (fig. 42); przy nim od frontu jadalnia. We wszystkich pomieszczeniach sufity z fasetami, jedyńie w korytarzu i dwóch niewielkich przedpokojach na piętrze sklepienia kolebkowo-krzyżowe. Na parterze w większości pomieszczeń pośrodku sufitów skromna dekoracja stiukowa, natomiast w hallu, klatce schodowej i pomieszczeniach piętra na sufitach bogata dekoracja neoregencyjna i neorokokowa; w tzw. białym salonie wyk. wg projektu *Jana Heuricha* mł. z 1903 (ostatnio także związana z nim dekoracja salonu czerwonego, biblioteki, jadalni, hallu i klatki schodowej). Wystrój wnętrza w całości z okresu przebudowy w. XIX/XX, szczególnie bogaty na reprezentacyjnym piętrze: posadzki parkietowe, dębowe, dwukolorowe, ozdobnie wykładane; kominki marmurowe neobarokowe, piece z glazurowanych, malowanych kafli neobarokowe i neorokokowe; drzwi dwuskrzydłowe, ożywione ozdobnymi płycinami koloru ciemnego o złożonych profilach; przestrzenie międzyokienne i pola ścian nad kominkami zdobione lustrami w bogatych neorokokowych ramach, niektóre z sygn. firmy *Braci Zalewskich* z Warszawy. Fasady

Zespół pałacowy w Kozłówce 1:5000

1. pałac, 2. kaplica, 3. budynek teatru, 4. oficyna kuchenna, 5. oficyna, 6. kordegardy, 7. stajnia i wozownia, 8. brama wjazdowa, 9. fontanna, 10. pomnik

frontowa i ogrodowa trzynastoosiowe, boczne pięćosiowe. Środkowy ryzalit fasady frontowej przesłonięty dobudowanym w. XIX/XX trójarkadowym podcieniem, na którym wsparty taras i czterokolumnowy portyk, zwieńczony trójkątnym szczytem z herbem Jelita Zamoyskich. Środkowy ryzalit ogrodowy rozczłonkowany pilastrami, pozostałe ryzality ujęte pilastrami na narożach. Elewacja frontowa i ryzality skrajne wzbogacone w. XIX/XX gzymsami międzykondygnacyjnymi. Otwory okienne wydłużone, na piętrze wyższe, jedynie w mezzaninach ryzalitów środkowych zbliżone do kwadratu, zamknięte na parterze i w ryzalitech środkowych łukiem odcinkowym; wszystkie w obramieniach uszaty, być może wzorowanych na pierwotnych. Stukowa dekoracja pilastrów, obramień okiennych oraz szczytu elewacji ogrodowej, na którym wśród stylizowanych liści dwie tarcze z herbami Jelita Zamoyskich i Piława Potockich, neobarokowo-regencyjna w. XIX/XX; jedynie wazony ujmujące szczyt elewacji ogrodowej, a być może i frontowej, zapewne z okresu budowy pałacu. Wieże ujęte na narożach pilastrami, z wyłamanymi gzymsami wieńczącymi, neobarokowe w. XIX/XX. Na balustradach tarasów bocznych sześć rzeźbionych grup puttów, żeliwnych, malowanych na biało, odlanych przez firmę *Le Val d'Osne* w Paryżu. Dach mansardowy, nad ryzalitami dwu- i trójpołaciowy, kryty dachówką, z ozdobnymi lukarnami od frontu i ogrodu, neobarokowymi w. XIX/XX; hełmy wież neobarokowe, pobite blachą. — Wyposażenie wnętrza kompletowane przez Konstantego Zamoyskiego w latach 1879—1923; po ostatniej wojnie zbiory biblioteczne, grafiki, porcelany, rzeźby, a szczególnie malarstwa i mebli zostały częściowo przekazane w depozyt do różnych instytucji. Zbiór mebli niejednorodny, przeważają kopie neorokokowe, ponadto oprócz mebli oryginalnych empirycznych i biedermayerowskich dwie

- 87** szafy gdańskie barokowe 2. poł. w. XVII (fig. 87). Zbiór obrazów liczył ponad 500 pozycji, w przeważającej większości kopii malarstwa europejskiego (m.i.: Cranacha, Greuze'a, Nattiera, Rafaela, Teniersa) i w mniejszym stopniu polskiego (m.i.: Bacciarellego, Grassiego, Lampiego), oraz liczne portrety rodzinne, w bogatych ozdobnych neobarokowych i neorokokowych ramach; zdobiły ściany wszystkich pomieszczeń. Wśród zachowanych oryginałów znajdują się m.i. obrazy o treści historycznej: 1. Pożegnanie Chodkiewicza z żoną, sygn. *Józef Oleszkiewicz* 1808 (fig. 137); 2. Śmierć Chodkiewicza, przypisywany *Franciszkowi Smuglewiczowi* 136 lub jego szkole (fig. 136); oraz portrety: 1. Jana Franciszka 124 Bielińskiego (fig. 124), wojewody malborskiego (zm. 1685);

2. Marii Antoniny Waldstein z herbem własnym, sygn. *Józef Beisch* 1736 (fig. 125); 3. Bogdana (?) Bielińskiego po poł. XVIII (fig. 130), konserwowany ok. 1960 przez art.-kons. *Hannę Grzesikową* z Lublina; 4. cara Pawła I, z ok. 1762 lub po 1770 (fig. 135), zbliżony do warsztatu *Pietro Rotariego*, a zarazem do portretu *Jean Louis Voille'a* (z Muz. Nar. w Warszawie); 5. Franciszka Bielińskiego, marszałka wielkiego koronnego (zm. 1766), wyk. po 1742 (fig. 127), może replika lub kopia portretu *Louis de Silvestre'a*, z późniejszymi napisami (jednym doszytym u dołu, podającym błędną datę budowy pałacu 1713, i drugim na odwrociu, mówiącym o wykonaniu portretu przez *Silvestre'a* w Dreźnie 1714 [?]); 6. nieznaney kobiety ok. 1770—80 (fig. 134); 7. gen. Józefa Grzybowskiego, prefekta departamentu siedleckiego 1. ćw. w. XIX (fig. 138); 8. zbiorowy Zofii z Czartoryskich i Stanisława Zamoyskich z dziećmi (fig. 139), sygn. *Grassi*, Puławy 1809, a na odwrociu z napisem: mal. *Norblin*, zapewne kopia wyk. przez *Sebastiana Ludwika Wilhelma Norblina* przed 1884. Wśród kilku zachowanych rzeźb popiersie Andrzeja Zamoyskiego wyk. *Marcin Guyski* 1869.

B. KAPLICA. Wzniesiona 1904—9 wg projektu arch. *Jana Heuricha mł.* (wzorowana częściowo na kaplicy wersalskiej), prace kamieniarskie wyk. *Jan Wcisło*. Prace konserwatorskie 1960—1. Orientowana. Na rzucie prostokąta zamkniętego wewnątrz półkuliście, z niewielkimi pomieszczeniami w obu wsch. narożnikach i loggiami nad nimi. Wnętrze (fig. 44) rozczłonkowane kolumnami kompozytowymi na tle pilastrów, podtrzymującymi wydatne belkowanie. Sklepienie kolebkowe na gurtach. Ściany przeprute wydłużonymi, półkuliście zamkniętymi otworami okiennymi; ponadto w sklepieniu koliste otwory i jeden owalny. Przyłącza otworów okiennych i sklepienie pokryte bogatą dekoracją stiukową. Dach czterospadowy, łamany, kryty dachówką, z wystawką zwieńczoną trójkątnym szczytem od pd. — Ołtarz marmurowy, kopia wersalskiego, z rzeźbami aniołów, predella ze sceną Złożenia Chrystusa do grobu i świecznikami, wyk. w brązie przez firmę *Le Val d'Osne* w Paryżu. Nagrobek Zofii z Czartoryskich Zamoyskiej (zm. 1837 we Florencji), z białego marmuru (fig. 179), kopia wyk. przez *Romaliniego* nagrobka teź z kościoła Sta Croce we Florencji (wyk. 1838 *Lorenzo Bartolini*). — Kaplica połączona z pałacem krytym przejściem zwieńczonym tarasem z kamienną balustradą, wyk. przez *Jana Wcisło* 1909.

C. BUDYNEK TEATRU tzw. Teatralnia. Wzniesiony po 1908. Prace konserwatorskie 1960—1. O bryle analogicznej do bryły kaplicy. Połączony z pałacem parawanowym mu-

rem zwieńczonym kamienną balustradą, w którym przepruta przejazdowa arkada.

45 D. DAWNA OFICYNA KUCHENNA (fig. 45). Istniała w 3. ćw. w. XVIII, wzniesiona przypuszczalnie współcześnie z pałacem. Restaurowana w. XIX/XX. W 1947 adaptowana na szkołę. Prostokątna. Piętrowa. Jedenastoosiowa, z płyt-kim trzyosiowym ryzalitem od frontu, zwieńczonym trójkąt-nym szczytem. Dwutraktowa z korytarzem na osi i między traktami. Pomieszczenia parteru ze sklepieniami kolebkowymi lub kolebkowo-krzyżowymi, na piętrze sufity. Zewnątrz wszystkie narożniki zaokrąglone. Otwory okienne zamknięte łukiem odcinkowym, na piętrze nieco niższe, w profilowa-nych obramieniach; w szczycie okulus. Dach czterospado-wy, kryty dachówką.

E. OFICYNA. Wzniesiona w. XIX/XX. Po 1947 adaptowa-na na Dom Dziecka. Analogiczna do poprzedniej. Wewnątrz sufity.

F. KORDEGARDY. Dwa identyczne budynki. Istniały w 3. ćw. w. XVIII, przypuszczalnie wzniesione współcześnie z pałacem. Restaurowane w. XIX/XX. Po 1947 mieszkania prywatne. Usytuowane po obu stronach dziedzińca, na wprost siebie, skośnie w stosunku do pozostałej zabudowy. Na rzucie kwadratów. Dwukondygnacyjne, czteroosiowe. Wewnątrz sufity. Zewnątrz kondygnacje oddzielone gzym-sem, dolne wzmocnione skośnymi szkarpami, górne rozczłon-kowane lizenami. Otwory okienne zamknięte łukiem odcin-kowym, w profilowanych obramieniach. Dachy namiotowe, z kominem pośrodku, kryte dachówką.

G. STAJNIA I WOZOWNIA. Istniały w 3. ćw. w. XVIII, być może wzniesione współcześnie z pałacem. Restaurowa-ne w. XIX/XX. Na rzucie wydłużonych prostokątów. Parte-rowe. Wozownia zewnątrz ożywiona płytkimi arkadowymi wnękami. Dachy czterospadowe, kryte dachówką.

H. BRAMA WJAZDOWA. Wzniesiona w. XIX/XX, w miejscu poprzedniej barokowej. Neobarokowa. Słupowo-pa-rawanowa. Trójosiowa, z przejazdem bramnym i dwiema furtami dla pieszych. Słupy zwieńczone kamiennymi wazo-nami, środkowe wyższe, połączone żelaznym, kutym deko-racyjnym zwieńczeniem, na którym dewiza Zamoyskich i do 1945 ich herb Jelita. Brama dwuskrzydłowa, furty jedno-skrzydłowe ozdobne, żelazne, kute.

I. PARK. Założony współcześnie z pałacem, wówczas regu-larny. Wielokrotnie przekomponowywany, ostatnio w. XIX/XX z udziałem *Franciszka Szaniora* na park kwatero-woy, z wielkim gazonem na osi, pośrodku którego fonta-na, utworzona z rzeźbionej grupy trzech igrających puttów,

żeliwna, malowana na biało, odlew sygn. *Le Val d'Osne* S. B. B. Voltaire Paris.

W parku na grobie żołnierzy napoleońskich zmarłych 1812, pomnik wystawiony przez Zamoyskich 1930, z płytą brązową na której scena braterstwa żołnierzy polskich i francuskich; płyta odlana w firmie *Bci Łopieńskich* 1930.

K. DOM nr 3. Wzniesiony w. XVIII/XIX, zapewne dawna rządcówka. Usytuowany na terenie folwarku. Parterowy. Dwutraktowy z sienią od frontu na osi. Wewnątrz stropy belkowane. Zewnątrz narożniki zaokrąglone, ściany na narożach ujęte lizenami, zwieńczone profilowanym gzymsem. Drzwi klepkowe, ćwiekowane. Więźba dachowa pierwotna z ciesielskimi znakami montażowymi. Dach naczółkowy, kryty dachówką.

KAPLICZKA PRZYDROŻNA. Z w. XIX. Usytuowana pośrodku wsi. Drewniana, konstrukcji słupowej, oszalowana. Czworoboczna z trójbocznym zamknięciem od tyłu. Wewnątrz pozorne sklepienie kolebkowe. Od frontu na narożach półkolumny, wokół ozdobny gzyms. Dach dwuspadowy, kryty blachą.

FIGURA PRZYDROŻNA (fig. 231). Usytuowana na skraju wsi. Wg tradycji związana z przemarszem wojsk napoleońskich 1812. Murowana z cegły, otynkowana. Na wysokim czworobocznym cokole, ożywionym głębokimi arkadowymi wnękami, kolumna zwieńczona stożkowym daszkiem i żelaznym krzyżem; od frontu późniejsza arkadowa kapliczka. 231

LEONÓW

KAPLICZKA PRZYDROŻNA. Być może z ok. poł. w. XIX. Murowana z cegły, otynkowana. W kształcie niskiego słupa, na rzucie półkola, z wnęką od frontu. Daszek namiotowy, kryty dachówką, zwieńczony krzyżem żelaznym.

LESZKOWICE

KOŚCIÓŁ PAR. p.w. św. Józefa Oblubieńca N. P. Marii i św. Jana Chrzciciela. Parafia erygowana 1921. Kościół wzniesiony 1921—4 wg projektu arch. *Boadana Krauzego* z Lublina. Drewniany. — Obraz *Serca Chrystusa*, stary, gruntownie przemalowany, w ramie rokokowej 2. poł. w. XVIII. Ornat biały z tkaniny 1. poł. w. XIX.

KAPLICZKA PRZYDROŻNA. Wzniesiona w. XIX. Drewniana, konstrukcji słupowej, oszalowana. Czworoboczna.

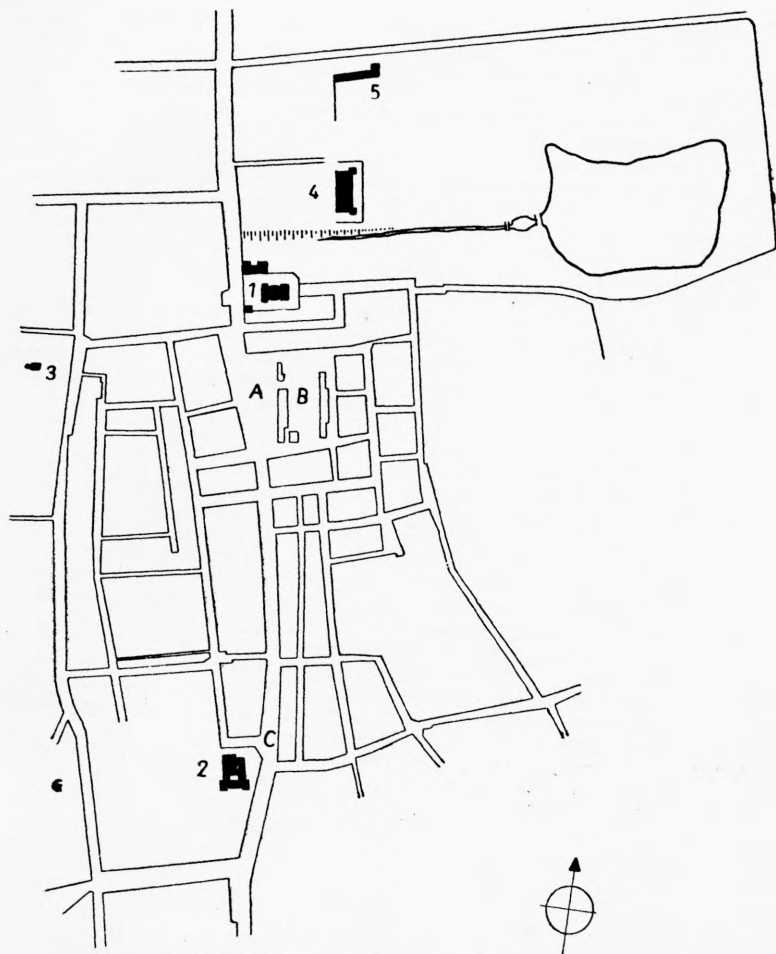
Daszek dwuspadowy, niegdyś pobity gontem, obecnie papą. — Rzeźba św. Jana Nepomucena późnobarokowa 2. poł. w. XVIII.

LISÓW

KRZYŻE PRZYDROŻNE. 1—4. Z w. XIX—XX, ludowe. Drewniane, ozdobne, jeden z nich z otokiem wokół ramion w kształcie dwóch półkoli; niektóre uszkodzone; na jednym napis dewocyjny, data 1901 i nazwisko fundatora Józefa Grzesiuka.

LUBARTÓW

MIASTO. Założone na prawie magdeburskim 1543, na surowym korzeniu, na gruntach wsi Łucka i Szczekarków, za przywilejem wydanym przez Zygmunta Augusta, staraniem wojewody lubelskiego Piotra Firleja herbu Lewart, od którego początkowa nazwa miasta Lewartów. W posiadaniu Firlejów do 1588, następnie przez małżeństwo Heleny Firlejówny z Mikołajem Kazimierskim, wojskim radomskim, do 1624 w rękach tej rodziny. 1624—78 należy do Ostrogskich-Zasławskich, z nich Teofila wnosi je 1678 w wianie Jerzemu Dymitrowi Wiśniowieckiemu, hetmanowi wielkiemu koronnemu i wojewodzie bełskiemu, a po jego śmierci (1682) Józefowi Karolowi Lubomirskiemu, koniuszemu koronnemu (późniejszemu marszałkowi nadwornemu i wielkiemu koronnemu) w 1688; w wyniku małżeństwa Mariany Lubomirskiej z Pawłem Karolem Sanguszą, późniejszym marszałkiem wielkim litewskim miasto przechodzi ok. 1710 w posiadanie tej rodziny; następnie należy 1839—45 do Henryka Łubieńskiego, radcy stanu i wiceprezesa Banku Polskiego, 1845—58 do Banku Polskiego, 1858—67 do Stanisława Mycielskiego. Rozkwit miasta w dwóch okresach: 2. poł. w. XVI — 1. poł. w. XVII oraz 2. ćw. w. XVIII do 2. ćw. w. XIX. W pierwszym okresie (od 1557) silny ośrodek innowierczy (słynne szkoły: kalwińska, potem ariańska, 1580 zjazd kalwiński pod przewodnictwem Faustyna Socyna). Charakter miasta handlowo-rzemieślniczy, zwłaszcza po sprowadzeniu 1560 przez Firlejów rękodzielników kalwińskich z Holandii i Flandrii. Ok. poł. w. XVI założenie rezydencji przez Firlejów, po lokacji miasta budowa kościoła par. i ratusza na rynku (nie zachowany). Przed 1570 założenie Nowego Miasta, w rejonie dzisiej-

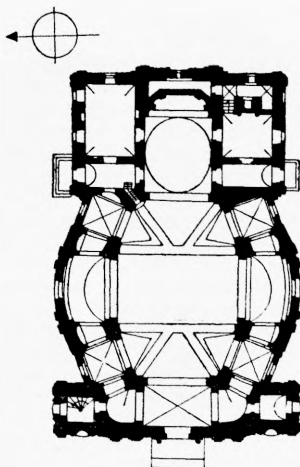

Plan miasta Lubartowa 1:10 000

A. Rynek I, B. Rynek II, C. Nowy Rynek; 1. kościół par., 2. kościół i klasztor kapucynów, 3. kaplica cmentarna, 4. pałac, 5. oranżeria

szej ulicy Krzywe Koło, która wychodziła na Nowy Rynek, zwany również Raszowskim (od wsi Raszowa włączonej wówczas do miasta), zlokalizowany w okolicy późniejszego klasztoru kapucynów. W drugim okresie, staraniem Pawła Karola Sanguszki August III odnawia 1744 prawa miejskie oraz zatwierdza zmianę nazwy miasta na Lubartów. W tym czasie wzniesione liczne obiekty murowane: nowy kościół par., klasztor kapucynów, wiele domów miejskich, m.i. blok śródrzykowy dzielący rynek lokacyjny na dwie nierówne części, tzw. Rynek I i Rynek II. Miasto niszczone pożarami, m.i. 1696, 1792, 1831, 1838. Po pożarze 1792 rozwój cechu mularskiego, którego członkowie aż po poł. w. XIX pracują na terenie całego Królestwa Polskiego oraz docierają do Kijowa, Moskwy i Rygi. Miasto od 1809 do 1975 powiatowe. 1819 założenie istniejącego do dziś cmentarza grzebalnego, w tym czasie istniał nowy cmentarz żydowski oraz dwie murowane synagogi, większa i mniejsza (rozebrane po 1939). 1839 założenie przez Henryka i Pawła Łubieńskich manufaktury wyrobów ceramicznych. 1877 budowa drogi bitej do Lublina, 1899 linii kolejowej; w związku z odległą lokalizacją stacji nowsza zabudowa miejska rozciąga się wzdłuż ul. Lubelskiej. Miasto lokacyjne założone na planie szachownicowym. Początkowo ośrodkiem obszerny czworoboczny rynek z ulicami wychodzącymi z naroży, z czasem przedzielony zabudową śródrzykową na Rynek I i II; wzdłuż pierzei zach. trakt z Lublina do Siedlec. Niegdyś otoczone wałami ziemnymi z palisadą, posiadało trzy bramy: Kamiońską, Lubelską i Sernicką (istniała jeszcze w 2. poł. w. XIX). Kościół par. na pn. od rynku, klasztor kapucynów w pd. części miasta, oba przy szosie Lublin—Siedlce; na pn.-wsch. od miasta lokacyjnego obszerne założenie pałacowe. Zabudowa rynku i ulic przyrynkowych murowana, zwarta, w dalszych częściach miasta luźna, prawie wyłącznie drewniana.

- 1, 2, 3** KOŚCIÓŁ PAR. p.w. św. Anny (fig. 1, 2, 3). Pierwszy drewniany p.w. św. Piotra Ap. wzniesiony 1549 przez Piotra Firleja, wojewodę lubelskiego. Przekazany innowiercom 1557 przez Jana Firleja, wojewodę lubelskiego (w tym czasie funkcję par. pełni kościół w miejscowości Łucka, erygowany jako par. 1522, staraniem Mikołaja Firleja); zwrócony katolikom 1598 staraniem Elżbiety Kazimierskiej, wkrótce spalony. Następny drewniany p.w. św. Anny sprzed 1603, prawdopodobnie fundacji Ratkowskich; spalony 1630. Trzeci również drewniany wzniesiony przed 1650 staraniem ówczesnego plebana Stefana Mosińskiego. Obecny wzniesiony 1733—8 wg projektu arch. *Pawła Antoniego Fontany*, być może pod kierunkiem arch. *Tomasza Rezlera*, z fundacji Pawła Karola

Kościół par. w Lubartowie 1:750

Sanguszki, marszałka wielkiego litewskiego. Konsekrowany 1738. Uszkodzony pożarem 1792, natychmiast odnowiony kosztem Sanguszków. Restaurowany gruntownie: 1860—71 zewnątrz, 1873—7 wewnątrz, 1880 remont więzby dachowej. Odnawiany zewnątrz 1967—70, wewnątrz 1974. Orientowany. Późnobarokowy, typu centralno-podłużnego. Złożony z korpusu na rzucie wydłużonego, zbliżonego do elipsy ośmioboku, ściętego od wsch., z dwuwieżową fasadą od zach., oraz z części prezbiterialnej. Trzonem korpusu wyniosła ośmioboczna, trójprzęsłowa nawa (fig. 4, 5) o przeszle środkowym nieco szerszym, otoczona obejściem utworzonym z prostokątnych, odcinkowo zamkniętych ramion na osi poprzecznej (kaplice transeptowe) i prostokątnego od zach. (mieszczącego przedsionek i nad nim chór muzyczny) oraz czterech niższych, kwadratowych kaplic na osiach przekątnych; kaplice połączone między sobą i z przedsionkami klinowatymi przejściami; dwie kwadratowe wieże ujmujące przedsionek wysunięte ryzalitowo z bocznych elewacji korpusu (w wieży pn. klatka schodowa, w pd. schowek). Prezbiterium stanowi wydłużone ramię wsch., prostokątne, zakończone wydzieloną wewnątrz, trójbocznie zamkniętą apsydą ołtarzową. Po bokach prezbiterium prostokątne piętrowe pomieszczenia, równej z nim długości, mieszczące na piętrze

łoże, na parterze: od pn. prostokątną zakrystią z przedsionkiem od zach., od pd. kaplicę z analogicznym przedsionkiem i schody na łożę w części wsch.; przejście z łoży pd. na pn. po drewnianym pomoście za ołtarzem głównym. Nawa

- 6, 8** otwarta do obejścia (fig. 6, 8) trzema parami półkoliście zamkniętych arkad filarowych, z których środkowe wyższe i szersze, analogiczne do arkad tęczy i chóru muzycznego.
- 5** Chór na emporze ponad przedsionkiem (fig. 5) wsparty na szerokiej arkadzie o łuku koszowym. Ściany nawy rozczłonkowane zdwojonymi pilastrami kompozytowymi (fig. 10)
- 10** w wielkim porządku, lekko wklęsłymi bądź w narożach przy tęczy i chórze załamany; ponad nimi szerokie, płaskie, przełamujące się belkowanie, na osiach ramion zredukowane do gzymsu kostkowego lekko wygiętego nad arkadami. Gurty arkad spływające na pilastry z odcinkami belkowania, kaplic transeptowych o stylizowanych kapitelach regencyjnych (fig. 9), kaplic skrajnych o kapitelach jońskich. Pod tęczą i w ściany narożach prezbiterium pilastry o stylizowanych głowicach regencyjnych dźwigające odcinki belkowania z wydatnym gzymsem. W bocznych ścianach kaplic, ujętych półpilastrami, niskie przejścia arkadowe o łuku półkolistym (fig. 7), ponad nimi przeźrocza zamknięte łukiem półkolistym nadwieszonym, ponad którymi w kaplicach transeptowych przeciągnięty gzyms belkowania. Archiwolty arkad profilowane, nad prześwitami od strony kaplic transeptowych stiukowe kartusze ujęte w liście palmowe. Sklepienia: w prześle środkowym nawy, w kaplicach transeptowych, w przejściach i prześwitach między kaplicami kolebkowe; w przesłach skrajnych nawy półkolebkowe z lunetami na wydatnych gurtach; w kaplicach skrajnych kolebkowo-krzyżowe; w prezbiterium elipsoidalna kopuła na pedentywach; nad apsydą ołtarzową sklepienie kolebkowe; w zakrystii, kaplicy i łożach kolebkowe z lunetami o zaniżających szwach, w przedsionkach kolebkowe. W nawie przy filarach wysokie, półkoliście wysunięte ogzymssowane cokoły dekorowane stiukowymi muszlami z podwieszonymi chustami; na cokołach sześć wielkich posągów Ojców Kościoła: Augustyn (fig. 147), Grzegorz Wielki (fig. 148), Ambroży (fig. 149), Jan Chryzostom (fig. 150), Hieronim, nie określony (fig. 151), późnobarokowe, współczesne kościołowi. W ścianach bocznych prezbiterium po dwa portale (fig. 11) prostokątne, zwieńczone falistymi przyczóikami ze stiukową dekoracją regencyjną; ponad nimi we wnękach ujętych pilastrami i opilastrowaną półkoliście arkadą z kartuszem w kluczu prostokątne otwory łoż. Chór muzyczny o prostym parapecie pokryty stiukowym ornamentem regencyjnym.

147, 148

149, 150

151

11

Fasada (fig. 3) trójdzielna, dwuwieżowa, jednokondygnacyjna, o lekko zryzalitowanej części środkowej, nad którą wysoki szczyt, nie łączący się z wieżami. Rozczłonkowana zdwojonymi pilastrami toskańskimi na cokołach (po bokach części środkowej trójki pilastrów z płycinami, po bokach wież pojedyncze), podtrzymującymi przełamujące się belkowanie z tryglifowym fryzem, kryte daszkiem dachówkowym. Na osi portal późnobarokowy 1738 (fig. 12), z czarnego marmuru, wyk. może przez *Tomasza Góreckiego*, majstra dębnickiego, prostokątny, profilowany, ujęty kolumnami na tle półpilastrów, podtrzymującymi belkowanie; w przerwanym wolutowym przyczółku ozdobny kartusz z inskrypcją fundacyjną. Szczyt o dwóch rozdzielonych gzymsem kondygnacjach (dolna trój-, górna jednoosiowa), rozczłonkowanych zdwojonymi pilastrami z płytkimi wnękami, zakończony trójkątnym, rozerwanym, silnie ogzymsowanym frontonem; na osi dolnej kondygnacji otwór okienny zamknięty łukiem półkolistym, nadwieszonym, w górnej ujętej wolutami, w analogicznie obramionej płycinie płaskorzeźba św. Anny Samotrzeć. Wieże o trzech kondygnacjach; dolne kondygnacje o ścianach wypukłych, ujęte na narożach pilastrami i zwieńczone belkowaniem, analogicznymi do podziałów fasady; środkowe o ścianach wklęsłych z kolumnami jońskimi na narożach i pilastrami po bokach oraz wysokim cokołem, w części środkowej wybrzuszonym, którego przedłużenia zwieńczone wazonami łączą się ze szczytem części środkowej; belkowanie z wydatnym gzymsem, krytym daszkiem; górne kondygnacje znacznie niższe, ze skośnymi spływami wolutowymi na narożach, zwieńczone wygiętymi gzymсами. W kondygnacjach dolnych nisze konchowe w płaskich obramieniach z konsolami, z rzeźbami śś. Piotra i Pawła od frontu, w środkowych płytkie arkadowe wnęki, w górnych okulusy. Elewacje boczne obejścia (fig. 2) o podziałach pilastro-ramowych z odcinkami belkowania; kaplice transeptowe z ogzymsowanymi szczytami ujętymi w pary pilastrów i falistymi zwieńczeniami, w szczytach okna zamknięte łukiem półkolistym nadwieszonym, w zwieńczeniach okulusy. Ściany nawy głównej rozczłonkowane pilastrami jońskimi z dekoracją regencyjną, podtrzymującymi belkowanie z fryzem konsolkowym i wydatnym gzymsem; wielkie okna w płaskich uszatyh obramieniach z trójkątnymi przyczółkami; szczyty od wsch. i zach. opilastrowane, ze spływami ujętymi czworobocznymi postumentami, zwieńczone trójkątnymi, ogzymsowanymi frontonami. Naroża części prezbiterialnej zaokrąglone, opilastrowane, między kondygnacjami bocznych aneksów gzymсы kordonowe, gzymсы wieńczący profilowany.

Prezbiterium od wsch. zaakcentowane nieznacznym ryzalitem ujętym pilastrami dźwigającymi belkowanie. Szczyt wsch. nieco wypukły z parami wygiętych pilastrów po bokach, zwieńczony półkolistym rozerwanym przyczółkiem z nadstawą, ujęty w ogzymsowane, rozerwane półszczyty nad aneksami bocznymi. Na osi ryzalitu w płytkiej wnęcie zamkniętej łukiem półkolistym krucyfiks barokowy w. XVIII, osłonięty wygiętym gzymsem; w szczycie otwór okienny zamknięty nadwieszonym łukiem półkolistym, w tympanonie okulus. Otwory okienne aneksów bocznych w profilowanych obramieniach: zakrystii i kaplicy pd. uszaty, od wsch. w owalno-prostokątnych; w oknach kraty. Portal do kruchty przy zakrystii prostokątny, piaskowcowy, profilowany zapewne 2. poł. w. XVIII. Dachy: nad nawą sześciopięciopięciowy, kryty dachówką; nad prezbiterium, kaplicami transeptowymi i ramieniem zach. dwuspadowe, nad pozostałymi kaplicami i łozami pulpitowe, kryte blachą. Helmy wież czteropięciopięciowe kopulaste z kolistymi pseudolukarnami, zwieńczone latarniami i wysmukłymi iglicami z kulami i krzyżami żelaznymi, pobite blachą. — W prezbiterium polichromia późnobarokowa ok. poł. w. XVIII (fig. 96), iluzjonistyczna, kilkakrotnie restaurowana i przemalowywana, odnawiana 1963—4 przez mal. *Eugeniusza Czuhorskiego* z Krakowa: w kopule Trójca Św. w otoczeniu chórów anielskich, na pendentywach postacie czterech ewangelistów, na ścianach iluzjonistyczne motywy architektoniczne m.i. na ścianie wsch. przed ołtarzem wolutowe zwieńczenie z Okiem Opatrzności, na ścianach bocznych balkony oraz motywy ornamentalne.

- 57 Ołtarz główny ok. 1738 (fig. 57), odnawiany 1963—4 przez mal. *Eugeniusza Czuhorskiego* z Krakowa, architektoniczny, trójosiowy, wklęsły, wypełniający apsydę prezbiterium, rozczłonkowany czterema kolumnami; dekorowany bogato ornamentami regencyjnymi, w zwieńczeniu owalny otwór na tle którego promienista gloria z główkami puttów; po bokach między kolumnami, ponad bramkami rzeźby Abrahama (fig. 152) i króla Dawida (fig. 153), na gzymsach ponad skrajnymi kolumnami rzeźby dwóch aniołów (fig. 157); w polu środkowym obraz św. Anny Samotrzec barokowy 1694 (fig. 104); w polach bocznych w kolistych ramach obrazu Ofiary Abrahama (fig. 106) i Snu Jakuba, barokowe 1737, na obrazie Snu Jakuba sygn. *Józef Kołczanowski*, na obu daty; wszystkie trzy odnawiane 1963—4 przez mal. *Eugeniusza Czuhorskiego* z Krakowa; tabernakulum regencyjne 80 współczesne ołtarzowi (fig. 80), z wysokim ażurowym zwieńczeniem; drzwiczki metalowe nowe. Za cokołową częścią

ołtarza zachowane dwie bramki z malowanymi postaciami śś. Piotra i Pawła z poprzedniego (?) ołtarza. Ołtarze boczne, parami analogiczne: 1—2. w pierwszej parze kaplic: ok. 1738, architektoniczne, z rzeźbami aniołów i obrazami: w lewym św. Józefa, w prawym (fig. 61) św. Barbary, współczesnymi ołtarzom; mensy sarkofagowe pokryte ornamentem regencyjnym; 3—4. w kaplicach środkowych: ok. 1738, architektoniczne, trójosiowe, pokryte bogato ornamentami regencyjnymi, z rzeźbami aniołów (fig. 154, 155, 156) oraz puttów w zwieńczeniu; w lewym (fig. 59) obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem z w. XVII (fig. 103), w sukience srebrnej w. XVII/XVIII, z nieczytelnymi puncami; w prawym (fig. 58) krucyfiks współczesny ołtarzowi (fig. 142) oraz trzy oszklone relikwiarze, z nich jeden w kształcie trumny; antependia malowane na płótnie o charakterze 2. poł. w. XIX; 5—6. w trzeciej parze kaplic: klasycystyczne koniec w. XVIII, z rzeźbami aniołów po bokach i w zwieńczeniu oraz obrazami: św. Jana Nepomucena w lewym i św. Antoniego Padewskiego w zwieńczeniu prawego, oba z w. XVIII; antependia regencyjne ok. poł. w. XVIII; 7. w kaplicy po pd. stronie prezbiterium: wnęka ołtarzowa ujęta obramieniem marmurowym i mensa o charakterze w. XVIII, po bokach drzwi z malowanymi scenami Komunii śś. pustelników w. XVIII. Przed ołtarzem głównym i przed ołtarzami bocznymi w kaplicach środkowych balaski współczesne ołtarzom. Ambona (fig. 73) i przyścienna chrzcielnica (fig. 76) ok. 1738 z ornamentem regencyjnym, osadzone na cokołach (analogicznych jak cokoły rzeźb w nawie); na baldachimie ambo-ny rzeźba błogosławiącego Dzieciątka Jezus; zaplecek chrzcielnicy z rzeźbionymi: grupą Chrztu Chrystusa i postacią Boga Ojca wśród obłoków w zwieńczeniu. Chrzcielnica klasycystyczna w. XIX, zniszczona (na łoży). Prospekt organowy ok. 1738 (fig. 83) z regencyjnymi, ażurowymi uszakami. Dwie pary stall kołatorskich i cztery pojedyncze siedziska późnobarokowe ok. poł. w. XVIII. Wypcsażenie zakrystii (fig. 88, 89) jednolite, późnobarokowe, ok. 1738: trójdzielna komoda z dwiema bocznymi nastawami połączonymi wyłamanym gzymsem, z krucyfiksem pośrodku; po obu stronach drzwi wejściowych szafa ścienna ze skrzynią-siedziskiem i cynowe lavabo; ponad drzwiami tablica konsekracji kościoła 1738, w szerokim ozdobnym obramieniu, ponadto konfesonajł i płaskorzeźbione popiersia Matki Boskiej i Chrystusa. Szafy na łoży pn.: barokowa zapewne pocz. w. XVIII, dwuskrzydłowa z malowaną na drzwiach sceną Zwiastowania (fig. 86), oraz dwie z w. XVIII i dwie z w. XIX. Kropielnica i kropielniczka barokowe ok. 1738, wyk. zapewne

61

154—6

59

103

58

142

73, 76

83

88, 89

86

- Tomasz Górecki*, majster dębnicki, z czarnego marmuru, pu-
116 klowane. Obrazy: 1—2. Chrystus i Jawnochrześcijaństwo (fig. 116),
 wzorowany częściowo na obrazie o tym temacie *Sebastiana*
117 *Ricci*, po 1734 i Powrót syna marnotrawnego (fig. 117), za-
 pewne wzorowany również na malarstwie włoskim, obydwa
 wykonane przez tego samego malarza 2. poł. w. XVIII, od-
 nawiane 1896 przez *Miłostawa Krzesińskiego* i 1963—4 przez
Eugeniusza Czuhorskiego z Krakowa (zawieszono w prez-
 biterium); 3—12. śś. Apostołowie (zawieszono w nawie); 13.
118 Zwiastowanie; 14. Męczeństwo św. Agaty (fig. 118); 15. św.
120 Jerzy (fig. 120); wszystkie z w. XVIII. Portrety: 1. Fran-
 ciszka Ribińskiego, prepozyta lubelskiego, z 1664, b. zniszczo-
 ny; 2. Pawła Karola Sanguszki, marszałka wielkiego litew-
 skiego (zm. 1750), fundatora kościoła, z datą 1756, kopia
 portretu z 1745 z Muzeum w Tarnowie; 3. Bazylego Nowi-
 kiewicza, kanonika lubelskiego, proboszcza lubartowskie-
 go, koniec w. XVIII lub pocz. w. XIX, mocno uszkodzony;
 4. Pawła Zielonkowskiego, kanonika lubelskiego, dzieka-
 na parczewskiego, proboszcza lubartowskiego (zm. 1781). Dwa
 krucyfiksy barokowe w. XVIII i jeden w. XVIII—XIX. Na-
 grobek Pawła Karola i Barbary z Duninów oraz ich syna
176 Józefa Sanguszków, klasycystyczny 1793 (fig. 176), wysta-
 wiony przez synów i braci, Hieronima i Janusza; z czarnego ma-
 muru, w portalowym obramieniu z trójkątnym przyczółkiem
 urna opasana białą szarfą na białym cylindrycznym cokole,
 na którym inskrypcja; ponad nagrobkiem zawieszono metalo-
 we tarcze z herbami: Pogoń Sanguszków i Łabędź Duninów,
 zwieńczone mitrą książęcą. Epitafia: 1. Antoniego Jeruzal-
 skiego, kapitana Wojsk Polskich (zm. 1847); 2. Feliksy
 z Dziewczopolskich Kleszczyńskiej (zm. 1857); 3. Marii Dęb-
 nickiej (zm. 1876); 4. Julii z Dąbrowskich Aleksandrowiczo-
 wej (zm. 1879); 5. Dominika Cichockiego (zm. 1882); 6. Ta-
 deusza Herburta (zm. 1882); 7. Wincentego i Łucji z Chle-
 wickich Nestorowiczów z w. XIX. Dwie tablice pamiątkowe
 w. XVIII, z czarnego marmuru, z inskrypcją (w kaplicy przy
 prezbiterium). Patena w. XVIII, z ozdobnie wyrzycim mon-
 ogramem Chrystusa. Krzyż ołtarzowy drewniany w. XVIII.
 Lichtarze: 1—4. drewniane późnobarokowe w. XVIII; 5—10.
 mosiężne z w. XVIII—XIX. Podstawa pod mszał, nowsza,
 z tkaniną w. XVIII. Ornaty: 1. zielony z tkaniny zapewne
220 2. poł. w. XVII (fig. 220); 2. zielony z bokami z tkaniny ana-
 logicznej jak w poprzednim ornacie i kolumną z tkaniny
211, 212 w. XVIII; 3. biały 3. ćw. w. XVII (fig. 211, 212), haftowany
 wypukło oraz z płasko haftowanymi scenami w owalnych
 medalionach na kolumnie, ilustrującymi Tajemnice Różań-
 cowe, od tyłu: Zwiastowania, Nawiedzenia, Bożego Narodze-

nia, Ofiarowania w świątyni, Chrystusa nauczającego w świątyni, Modlitwy w Ogródcu, Biczowania, od frontu: Cierniem Koronowania, Upadku pod Krzyżem, Ukrzyżowania, Zmartwychwstania, Wniebowstąpienia, Zesłania Ducha Św., oraz po bokach kolumny: Wniebowzięcia i Koronacji NP Marii; 4. z zielonej tkaniny kwiatowej 1. poł. w. XVIII (fig. 221); 5. biały z tkaniny kwiatowej 2. poł. w. XVIII (fig. 225); 6. czerwony z tkaniny 1. poł. w. XIX; 7—8. białe nowsze z przeaplikowanymi częściowo haftami i kolumnami haftowanymi 1. poł. w. XVIII; 9. zielony nowszy z bokami z tkaniny w. XVIII, przesywanymi; 10. biały nowy z szerokim ozdobnym galonem z w. XVIII; 11. ornat z kompletem (przeaplikowany), czerwone, haftowane srebrną nicią w. XVIII; 12. ornat z kompletem, białe z tkaniny kwiatowej 2. poł. w. XVIII. Dalmatyki: 1—2. białe haftowane srebrną nicią 2. poł. w. XVIII (fig. 227); 3—4. białe z tkaniny koniec w. XVIII; 5—6. czerwone z tkaniny w. XVIII. Konopeum 1737 z haftowaną Grupą Ukrzyżowania w obramieniu z wici kwiatowej (fig. 228). Kanon barokowy w. XVII/XVIII (fig. 210), bogato dekorowany, z haftowanymi scenami Ukrzyżowania i Ostatniej Wieczerzy, prostokątnymi, większymi i małymi scenami Biczowania, Cierniem Koronowania, Upadku pod krzyżem i Spotkania z Marią Magdaleną w owalnych medalionach, nadto postacie śś. Franciszka i Antoniego; oprawny w szeroką metalową, ozdobną ramę współczesną. Baldachim z tkaniny regencyjnej 1. poł. w. XVIII, zniszczony.

OTOCZENIE KOŚCIOŁA. Cmentarz kościelny czworoboczny, otoczony ogrodzeniem (fig. 32) barokowym zapewne współczesnym kościołowi, odnawianym 1972, murowanym z cegły, otynkowanym; od frontu ogrodzenie ozdobne, przezroczone: na cokole opilastrowane słupy z ogzymbowanymi trójkątnymi szczykami, pomiędzy nimi przerzucone arkady o łuku nadwieszonym, zwieńczone odcinkowo zamkniętymi szczytami ze spływami wolutowymi po bokach; przezrocza wypełnione drewnianymi sztachtetami, wymienionymi w czterech przezroczach na żelazne kraty. Na osi kościoła trójdzielna brama z opilastrowanymi, boniowanymi filarami, wysokim arkadowym otworem pośrodku i bocznymi przejściami niższymi, zamkniętymi łukiem odcinkowym, nad nimi płyciny; zwieńczona rozerwanym ogzymbowanym szczytem ze spływami wolutowymi po bokach. Od pd. i pn. mur pełny, przy narożach zach. ukształtowany analogicznie jak od frontu, od pd. o podziałach ramowych, dalej od pn. z wewnętrznymi wnękami zamkniętymi łukiem odcinkowym; od wsch. słupy z trójkątnymi szczytami, pomiędzy którymi

221

225

227

228

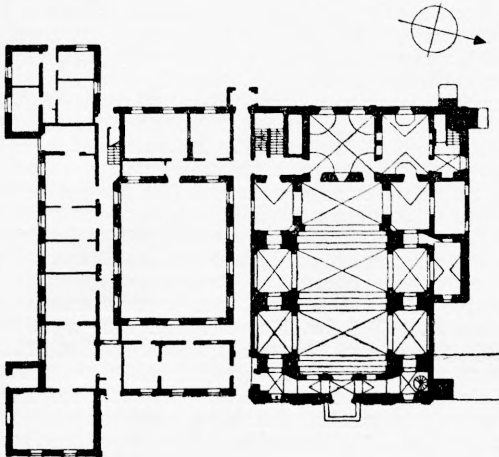
210

32

- sztachety; mur i słupy kryte dachówką. W narożach wsch. dwie czworoboczne kapliczki sklepione kolebkowo, z trójkątnymi szczytami i dwuspadowymi dachami, krytymi dachówką. — W pd.-zach. narożu cmentarza dzwonnica (fig. 29) późnobarokowa ok. poł. w. XVIII, wzniesiona na miejscu kapliczki św. Rocha. Frontem zwrócona na pn. Murowana z cegły, otynkowana. Czworoboczna, wysoka, dwukondygnacyjowa, z parawanowo poszerzoną fasadą kryjącą po bokach parterowe składziki; w przyziemiu części środkowej kaplica. Naroża ujęte pilastrami, zdwojonymi w części środkowej, dźwigającymi profilowane gzymsy. Część środkowa zwieńczona od frontu i tyłu szczytami ujętymi w wygięte pilasterki z ogzymsowanymi frontonami. Otwory dzwonne wydłużone, zamknięte półkoliście, w szczytach owalne płyciny. Dach nad częścią środkową dwuspadowy, wraz z niewielkimi daszkami nad częściami parawanowymi i nad gzymsami, kryty dachówką. — Dzwony: 1. mniejszy 1774 fundacji proboszcza Pawła Zielonkowskiego, odlany przez *Karola Gotfrieda*, z plakietkami Ukrzyżowania i św. Piotra; 2. większy przelany. W kaplicy mensa sarkofagowa pokryta ornamentem regencyjnym zapewne ok. poł. w. XVIII; nad nią obraz Św. Rodziny z Bogiem Ojcem i Duchem Św. w szerokich ramach z tegoż czasu, uszkodzony. Obrazy Matki Boskiej Częstochowskiej i Matki Boskiej Różańcowej w. XIX.
- 47 PLEBANIA (fig. 47). Wzniesiona ok. poł. w. XVIII. Odnowiana zewnątrz 1972. Frontem zwrócona na pd. Murowana z cegły, otynkowana. Na rzucie prostokąta, z wydatnymi narożnymi ryzalitami od tyłu. Dwukondygnacyjowa, od frontu na skutek podwyższenia terenu dolna kondygnacja częściowo przesłonięta. Układ wnętrza w dwóch traktach rozdzielonych korytarzem, na górnej kondygnacji z sienią pośrodku traktu frontowego. Wewnątrz na dolnej kondygnacji sklepienie kolebkowe z lunetami, na górnej sifity. Elewacja frontowa dziewięćciosiowa o podziałach płycinowych, na osi ganek od dwu kolumnach dźwigających daszek z półkolistym ogzymsowanym szczytem. Otwory okienne prostokątne, w górnej kondygnacji zamknięte odcinkowo i ujęte w opaski. Dach czterospadowy, kryty dachówką, z niewielkimi świetlikami.
- 15 KOŚCIÓŁ I KLASZTOR KAPUCYNÓW (fig. 15). Na miejscu drewnianej kaplicy z 1721 wzniesione przed 1737—41 przez arch. *Pawła Antoniego Fontanę*, z fundacji Pawła Karola Sanguszki, marszałka wielkiego litewskiego oraz pułkownika Mikołaja Krzynieckiego, skarbnika trembowelskiego. Restauracja budynków ze zmianą gontu na blachę 1855. Po kasacie konwentu 1867 kościół w rękach księży świec-

kich, a klasztor częściowo przeznaczony na cele administracji państwowej. Od 1938 ponownie objęte przez kapucynów. Budynki murowane z cegły, otynkowane. Frontem zwrócone na wsch., do kościoła przylegają od pd. i zach. zabudowania klasztorne.

A. KOŚCIÓŁ p.w. św. Wawrzyńca (fig. 18). Budowa zakończona 1741. Konsekrowany 1751. Restaurowany 1868 i 1926, zewnątrz 1958, dachy 1966. Barokowy. Korpus na rzucie zbliżonym do kwadratu, dwuprzęsłowy o szerokiej nawie z parami niższych kaplic po bokach, poprzedzonych od frontu kruchtami. Prezbiterium nieco węższe, równej wysokości z nawą, jednoprzęsłowe z prostokątnymi pomieszczeniami po bokach, tworzącymi wspólny ciąg z kaplicami, nad nimi łoża. Pod kościołem krypty. Nawa otwarta do kaplic arkadami zamkniętymi łukiem półkolistym; pomiędzy kaplicami oraz pomiędzy prezbiterium a pomieszczeniami po jego bokach, niskie i wąskie przejścia arkadowe zamknięte półkoliście. Wnętrze nawy (fig. 20) rozczłonkowane parami uproszczonych pilastrów, wewnątrz prezbiterium i kaplic półpilastrami narożnymi; w nawie i prezbiterium wydatne przelamujące się belkowanie, przerwane na odcinku ołtarza głównego. Sklepienia kolebkowo-krzyżowe, w nawie na parach gurtów, w pomieszczeniach przy prezbiterium kolebko-

Kościół i klasztor kapucynów w Lubartowie 1:750

- we z lunetami; na łóżach strop belkowany. W lunetach duże okna zamknięte odcinkowo. Chór muzyczny z kruchtą w przyziemiu, murowany, wsparty na trzech arkadach, w. XIX, być może 1868. W nawie na pilastrach, w prezbiterium ponad arkadami, malowane zacheuszki w kształcie tonda ujętego wieńcem z emblematami franciszkańskimi w. XIX (?),
- 18** gruntownie przemalowane. Fasada (fig. 18) trójosiowa, w części środkowej dwukondygnacyjowa, wysunięta nieznacznym ryzalitem; wyższa druga kondygnacja ujęta spływami wspartymi na wysokich cokołach wieńczących części boczne, zwieńczona trójkątnym ogzymsowanym szczytem. Dolna kondygnacja o podziałach ramowo-lizenowych, górna ujęta parami zdwojonych pilastrów podtrzymujących belkowanie; pomiędzy kondygnacjami gzyms kryty dachówką. Na osi portal profilowany z ogzymsowanym przyczółkiem; w górnej kondygnacji otwór okienny zamknięty odcinkowo, poniżej ozdobna wnęka z malowidłem św. Franciszka, nowszym lub gruntownie przemalowanym. W szczycie i w bocznych częściach fasady otwory owalne. Drzwi główne dwuskrzydłowe, zapewne w. XVIII. Więźba dachowa stara, kołkowana. Dachy: nad nawą i prezbiterium wspólny dwuspadowy, nad kaplicami pulpitarne, kryte dachówką. — Wyposażenie wnętrza (ołtarz główny, cztery boczne, ambona) późnobarokowe, jednolite, ok. poł. w. XVIII, wzorowane na wyposażeniu kościoła kapucynów w Lublinie: ołtarz główny i boczne architektoniczne, ujęte kolumnami, we wszystkich współczesne im obrazy mal. *Szymon Czechowicz*; główny (fig. 60) z rzeźbami dwóch aniołów i krucyfiksem w zwieńczeniu oraz obrazami: w polu głównym Męczeństwa św. Wawrzyńca (fig. 108), w zwieńczeniu św. Mikołaja bpa (fig. 107), konserwowany przed 1972 przez *L. M. Kaszyckich* z Lublina, dublowany; tabernakulum z tegoż czasu; po bokach ołtarza drzwi do chóru zakonnego oraz powyżej dwa otwory okienne, ujęte we wspólne z drzwiami ozdobne obramienie drewniane, zamknięte półkoliście; w otworach okiennych okiennice, na których malowane postacie śś. Piotra i Pawła; w czterech ołtarzach bocznych obrazy: w pierwszej parze
- 111** Zwiastowanie (fig. 111) i św. Józef w zwieńczeniu oraz św.
- 109, 113** Franciszek (fig. 109) i św. Kajetan (fig. 113) w zwieńczeniu; **114** w drugiej parze św. Antoni Padewski (fig. 114) i św.
- 112** Jan Nepomucen (fig. 112) w zwieńczeniu oraz św. **Feliks** **110** z Cantalicio (fig. 110) i św. Serafin w zwieńczeniu; w ołtarzu głównym i ołtarzach bocznych pięć antependiów 1741
- 91** rokokowych (fig. 91), intarsjowanych, w typie kolbuszowskim, z emblematami franciszkańskimi, wyk. stolarz *Lichoń*; ambona o czworobocznym korpusie z symbolem franciszkań-

skim. Prospekt organowy w. XIX, z rzeźbą św. Cecylii z tegoż czasu i rzeźbami aniołów zapewne w. XVIII. Szafka ścienna na oleje w obramieniu o charakterze 2. poł. w. XVIII (w bocznej arkadzie przy prezbiterium). Krzyż procesyjny w. XVIII/XIX. Obrazy: 1—2. Hołd Pasterzy i Złożenie Chrystusa do grobu w. XVIII, konserwowane 1972 przez *L. M. Kaszyckich* z Lublina, dublowane; 3. Matka Boska z Dzieciątkiem, barokowo-ludowy; 4—17. Stacje Drogi Krzyżowej w. XVIII/XIX. Rzeźby: 1. krucyfiks w. XVIII z metalową posrebrzaną koroną i takimż obramieniem ramy; 2. Dzieciątko Jezus jako *Salvator Mundi* 1. poł. w. XVIII, w koronie i sukience, na tle mandorli (fig. 201). Krzyż ołtarzowy w. XVIII, drewniany. Epitafium Józefa i Michała w. XVIII z czarnego marmuru (umieszczone na fasadzie kościoła). Urządzenie zakrystii: komoda, dwie szafki ścienne i kłęcznik w obudowanej niszy 2. poł. w. XVIII; w korytarzu przy zakrystii lavabo z czarnego marmuru barokowe 1737—8 wyk. *Tomasz Górecki*, majster dąbnicki, w drewnianej obudowie; powyżej zbiornika obraz Chrystusa Męża Boleści 2. poł. w. XVIII, mal. na desce; nad wnęką kartusz i dwie półeczki z napisami z tegoż czasu; na przeciwległej ścianie szafka ścienna z okuciami i zamkiem w. XVIII. Monstrancja klasycystyczna 1. poł. w. XIX (fig. 184), promienista, z plakietkami Boga Ojca i aniołów na glorii oraz czterech ewangelistów na stopie, odnawiana. Kielichy: 1. barokowy 2. poł. w. XVII z ażurowym koszyczkiem, aniołkami hermowymi na nodusie oraz główkami aniołków na stopie (fig. 190), odnawiany; 2. barokowy 1. poł. w. XVIII z wydatnie puklowanym koszyczkiem (fig. 191), z nieczytelną puncą; 3. późnobarokowy 2. poł. w. XVIII z profilowaną stopą i nodusem oraz gładką czaszą (fig. 196). Puszka barokowa w. XVIII, glazka, odnawiana. Dwie pateny w. XVIII, z rytowanymi krzyżami. Kociołek na wodę w. XVIII, puklowany, miedziany. Dwa lichtarzyki w. XVIII—XIX mosiężne. Trzy ornaty o bokach z tkanin w. XVIII i czwarty nowy z szerokim koronkowym galonem w. XVIII, rokokowym.

B. KLASZTOR. Ukończony wraz z kościołem 1741. Odnawiany i modernizowany w. XIX (m.i. 1831—2, 1858) i XX (z tegoż czasu m.i. elewacja frontowa). Część klasztoru odnawiana 1966. Obecnie częściowo użytkowany przez zakon, częściowo przez władze państwowe. Bez wyraźnych cech stylowych. Piętrowy. Główny budynek przyległy od pd. do kościoła i nieznacznie cofnięty w stosunku do jego fasady. Na rzucie czworoboku o trzech, częściowo podpiwniczonych skrzydłach, otaczających wraz z korytarzami w dwu kon-

201

184

190

191

196

dygnacjach, przylegającymi do pd. ściany kościoła, czworoboczny wirydarz; przy narożach pd. wydatnie wysunięte kwadratowe pawilony. Skrzydło zach. przedłużone w kierunku pn. przylega do wsch. ściany prezbiterium i załamuje się w wąskie ramię od pn. Na osi prezbiterium znacznie wyższy od pozostałych części skrzydła zach. chór zakonny, przy nim od pn. zakrystia z przedsionkiem, na piętrze m.i. biblioteka; w ramieniu pn. kaplica (dostępna z kościoła) i składowik (zapewne w. XIX). Układ wnętrza półoratraktowy, z korytarzem od strony wirydarza. Wnętrza częściowo przekształcone w. XIX i XX, kryte w większości sufitami; w korytarzach i niektórych pomieszczeniach wokół prezbiterium (m.i. w bibliotece) stropy belkowane, w pozostałych (m.i. w zakrystii i chórze zakonnym) sklepienia kolebkowe z lunetami, klasztorne i kolebkowo-krzyżowe. Zewnątrz elewacje gładkie, jedynie część skrzydła zach., mieszcząca chór zakonny, o podziale ramowym, zwieńczona trójkątnym szczytem z okulusem; przy niej od pn., u styku ze ścianą prezbiterium parawanowa sygnaturka z arkadowym prześwietem. Okna od strony wirydarza we wnękach zamkniętych łukiem odcinkowym. Stolarka drzwiowa w większości pierwotna, niektóre drzwi klepkowe, ćwiekowane; w drzwiach do biblioteki ozdobny zamek w. XVIII. Więźba dachowa pierwotna kołkowana. Dachy dwuspadowe, nad pawilonami czteropopłaciowe; kryte częściowo dachówką, częściowo blachą. — W pomieszczeniu chóru zakonnego: we wnęce ściennej (z okienkiem na kościół) malowidło ścienne z przedstawieniem Monstrancji z Eucharystią adorowanej przez aniołki wśród obłoków 2. poł. w. XVIII, mocno przemalowane. Krucyfiks barokowy w. XVIII (fig. 141). Dwie kropielniczki 1737—8 wyk. zapewne *Tomasz Górecki*, majster dębnicki, z czarnego marmuru, z nich jedna puklowana. Obrazy: 1. św. Franciszek w. XVIII, przemalowany; 2—3. Matka Boska Bolesna i Ecce Homo 2. poł. w. XVIII, oba mal. na drewnianych okiennicach, znajdujących się w otworach okiennych wychodzących na kościół. Portret Mikołaja Krzywieckiego, skarbnika trembowelskiego, pułkownika wojsk królewskich, współfundatora klasztoru w Lubartowie, fundatora kościoła par. w Ostrowie Lubelskim i fil. w Łuszczowie, z inskrypcją i datą śmierci 1754 (fig. 126). — Na korytarzach obrazy: 1. Ostatnia Wieczerza ok. poł. w. XVIII, zniszczony; 2. św. Feliks z Cantalicio w. XVIII; 3. Chrystus dźwigający krzyż w. XVIII—XIX. — W schowku: epitafia blaszane klasycyzujące, Ignacego Kuczewskiego (zm. 1826), wojskiego krasnostawskiego i Józefy z Kaszów Kuczewskiej (zm. 1830) z herbem Róża; obrazy:

141

126

1—3. z w. XVIII, zniszczone: św. Stanisław wskrzeszający Piotrowina, św. Franciszek w rozmowie z sułtanem, kapucyn Marek w Aviniano, kapelan Jana III; 4. Chór kościoła kapucynów w Rzymie, wyk. zapewne 1823—36 przez malarza warszawskiego. Paschał w. XVIII, drewniany. Dwa relikwiarzyki w. XVIII, w kształcie trumienek (z ołtarza głównego). Ornaty: 1—5. białe 1. poł. w. XVIII, haftowane m.i. wełną na płótnie (fig. 214, 215, 216, 217); 6—15. z tkanin w. XVIII—XIX. W bibliotece: kilka starodruków z w. XVI—XVIII.

214—7

Teren klasztoru i kościoła otoczony z trzech stron murem w. XVIII(?)—XIX, ceglanym, otynkowanym, od frontu ogrodzeniem słupowym ze sztachetami pomiędzy nimi w. XIX—XX; na osi kościoła kapliczka czworoboczna z tegoż czasu z rzeźbą św. Jana Nepomucena 2. poł. w. XIX.

KAPLICA CMENTARNA (fig. 27). Wzniesiona 1840, klasycystyczna. Frontem zwrócona na wsch. Murowana z cegły, otynkowana. Nawa prostokątna, prezbiterium węższe i niższe, wydłużone, zamknięte trójbocznie. Ściany wewnątrz rozczłonkowane parami pilastrów, pod sufitem profilowany gzyms z zabkowaniem. Pomiędzy nawą i prezbiterium łuk tęczyowy. Pod chórem muzycznym kruchta wydzielona ścianką z pilastrami w narożach i dwiema półkolumnami. Elewacja frontowa trójosiowa, jednokondygnacyjowa, o dwustrefowych podziałach ramowo-lizenowych, zwieńczona trójkątnym szczytem, silnie ogzymśowanym z fryzem kostkowym. Otwór wejściowy w profilowanym obramieniu, powyżej arkadowe okno w obramieniu opaskowym i w polach bocznych nisze konchowe z wybrzuszonymi cokołami, na których rzeźby: św. Pawła (?) późnobarokowa 2. poł. w. XVIII na klasycystycznym postumencie (fig. 172) i św. Jana Nepomucena klasycyzująca 1. poł. w. XIX. Szczyt zwieńczony parawanową murowaną sygnaturką i po bokach klasycystycznymi wazonami. Elewacje boczne o podziałach ramowych z ozdobnymi wnękami i płycinami, oraz otworami okiennymi: w nawie analogicznymi jak w elewacji frontowej, w prezbiterium półkolistymi. Dachy dwuspadowe, kryte blachą, nad nawą nowsza wieżyczka na sygnaturkę. — Ołtarz główny i dwa boczne współczesne kaplicy, murowane, z nastawami ujętymi półkolumnami; w głównym malowane iluzjonistycznie zwieńczenie o charakterze rokokowym, z obrazem Matki Boskiej Bolesnej; w prawym krucyfiks 2. poł. w. XVIII rokokowy (fig. 145); w lewym obraz św. Rozalii 1. poł. w. XIX. Obrazy: 1. św. Antoni Padewski w. XVIII/XIX; 2—3. Matka Boska Częstochowska i św. Rozalia, w. XIX. Krucyfiks 1. poł. w. XIX. Epitafium Kacpra Janiszew-

27

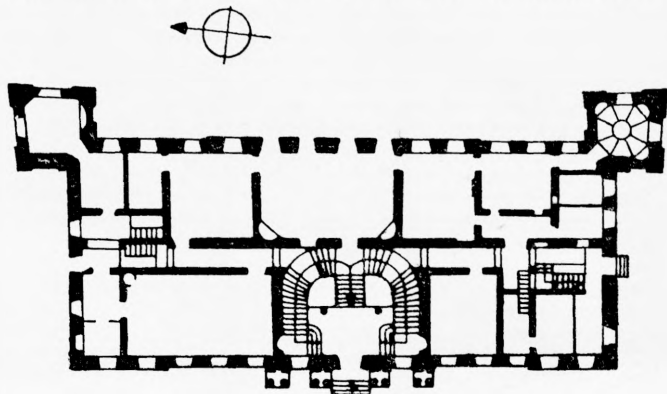
172

145

skiego (zm. 1856), z czerwonego marmuru. Pacyfikał cynowy 2. poł. w. XIX. Sześć lichtarzy cynowych późnobarokowych, zapewne 2. poł. w. XVIII. Dwa krzyże ołtarzowe drewniane 1. poł. w. XIX, z metalową postacią Chrystusa. Kadzielnica z napisem w języku rosyjskim i haftowaną szarfą w. XIX.

37, 38

DAWNY PAŁAC (fig. 37, 38). Rezydencja założona ok. poł. w. XVI przez Piotra Firleja, wojewodę lubelskiego, miała wówczas charakter obronny (zwana zamkiem) z wioskimi ogrodami założonymi przez Mikołaja Firleja. Obecny pałac wzniesiony zapewne 2. poł. w. XVII. W 1693 arch. *Tylman z Gameren* wykonał projekt przebudowy pałacu (piętrowego, piętnastoosiowego z dwoma narożnymi alkierzami) dla Józefa Karola Lubomirskiego, marszałka nadwornego (później wielkiego) koronnego, nie wiadomo czy zrealizowany (w obecnym stanie budynku z *Tylmanem* hipotetycznie związany system opilastrowania alkierzy). Pałac częściowo zniszczony podczas wojny szwedzkiej 1705. Odbudowany między 1722 a 1741 zapewne wg projektu arch. *Pawła Antoniego Fontany* (m.i.: nadbudowa trzeciej kondygnacji, portyk, wyposażenie wnętrz, a ponadto oficyny, ogrodzenie z trzema bramami, uporządkowanie ogrodu), kosztem Pawła Karola Sanguszki, marszałka wielkiego litewskiego. Między 1741 a 1775 dobudowa po bokach fasady parterowych łazienek i zmiana wystroju pomieszczeń (m.i. nowa dekoracja sali balowej, klatka schodowa, urządzenie biblioteki w pd. alkierzu). W tym czasie zatrudnieni malarz

Pałac w Lubartowie 1:750

Jan Dynaszczuski, sztukatorzy Franciszek Staniszewski i Broniszewski oraz malarz Kazimierz. W 1829 na polecenie Klementyny z Sanguszków Małachowskiej rozebranie oficyn i baszty bramnej, a 1830 rozpoczęcie przebudowy pałacu pod kierunkiem bud. Adolfa Grzegorza Schucha, przerwanej wybuchem Powstania Listopadowego (wówczas zapewne rozbudowa pawilonów bocznych). 1843—58 (okres pierwszej administracji Banku Polskiego) mieścił się tu m.i. szpital wojskowy. Parter pałacu odrestaurowany 1858 po nabyciu go przez Stanisława Mycielskiego. Podczas drugiej administracji Banku Polskiego (1867—75) zdjęta miedziana blacha z alkierzy, od tego czasu pałac popada stopniowo w ruinę. Nabyty 1884 przez Ludwika Grabowskiego. Zdewastowany poważnie 1918. Zakupiony 1925 od ówczesnego właściciela Łysińskiego przez Zgromadzenie Zakonne Braci Kresowych i stopniowo adaptowany na klasztor i szkołę wg projektu arch. Tadeusza Witkowskiego, prace przerwane pożarem 1933, który zniszczył całe wnętrze i dach. Ruina wykupiona wraz z ogrodem 1935—8 przez Zarząd Miejski, ogród zamieniony na park miejski. W 1939 Niemcy rozbierają części murów, używając budulec na naprawę dróg. Prowizoryczne zabezpieczenie i odgruzowanie obiektu 1947 (wówczas rozebrano boczne pawilony). Odbudowa 1950—70 z przeznaczeniem na siedzibę władz administracyjnych. — Założenie pałacowe usytuowane na pn.-wsch. od rynku, niegdyś poza miastem, obecnie w jego obrębie. Pałac barokowy. Frontem zwrócony na zach., otoczony od wsch., pd. i pn. tarasowym wzniesieniem. Murowany z cegły, otynkowany. Na rzucie wydłużonego prostokąta z dwoma alkierzami przy narożach wsch., czworobocznymi o zaokrąglonych kątach zewnętrznych. Podpiwniczony, z częścią piwnic zwłaszcza pod tarasem od wsch. być może z ok. poł. w. XVI. Trójkondygnacyjny, trzecią kondygnację stanowi niski mezzanin. Układ z dwoma traktami przedzielonymi korytarzem, z piętrowym hallem o zaokrąglonych narożach od frontu na osi, mieszczącym dwubiegową klatkę schodową (prace rekonstrukcyjne w toku); na piętrze za klatką schodową dawna sala balowa, w alkierzu pd. niegdyś kaplica. Wnętrze znacznie przekształcone, z dawnego wystroju jedynie w sali balowej zakonserwowane relikty dekoracji sztukatorskiej i zrekonstruowany kominek. Zewnątrz przyziemie boniowane, wydzielone gzymsem. Elewacje dłuższe trzynastoosiowe; boczne pięcioosiowe, alkierze jednoosiowe. Fasada z pozornymi ryzalitami: trójosiowym pośrodku, poprzedzonym w przyziemiu płytkim portykiem o czterech parach kolumn podtrzymujących niewielki balkon (niegdyś z żelazną balustradą) oraz

dwuosioowymi po bokach. Piętra ryzalitów rozczłonkowane pilastrami toskańskimi na cokołach, dźwigającymi belkowanie z fryzem tryglifowym, obiegające cały budynek; ryzalit środkowy z parami pilastrów, zwieńczony trójkątnym przyczółkiem na tle wysokiego muru attykowego. Środkowa, siedmioosiowa część elewacji ogrodowej zryzaltowana, zwieńczona niskim murkiem attykowym. Piętra alkierzy ujęte w pary pilastrów. W przyziemiu całego budynku okna bez obramień, na piętrze w ozdobnych obramieniach, pod którymi płyciny. W ryzalitach okna (i porte-fenetry) wyższe, zamknięte półkoliście, zwieńczone odcinkowymi, wyłamanyymi gzymsami, pod którymi girlandy liściaste; w kluczach konsole, w środkowym ryzalicie w formie masek (ludzkiej i po bokach baranich), ponad tymi porte-fenetrami płyciny z dekoracją stiukową wczesnoklasykistyczną, ze zwisami draperii (pośrodku) oraz girland nad medalionami z głową męską i kobiecą (po bokach). W częściach międzyryzalityowych, w elewacjach bocznych i alkierzach obramienia uszate, zwieńczone przyczółkami na przemian trójkątnymi i odcinkowymi na konsolach z podwieszonymi girlandami i dekoracją muszlową w przyczółkach. Okna mezzanina kwadratowe w uszaty obramieniach, w fasadzie ujęte dołem wyłamanym architrawem belkowania. W tympanonie ryzalitu środkowego płaskorzeźba Apolla z kitarą w ręku, wśród obłoków, otoczonego puttami trzymającymi insygnia astronomii, poezji i rzeźby. Mur attykowy o podziałach płycinowych, ujęty po bokach wolutowymi spływami, dekorowany girlandami. Dach czterospadowy, nad alkierzami helmy baniaste czteropółaciowe z owalnymi lukarnami, zwieńczone czworobocznymi pseudolatarniami; pobite blachą.

- 46 DAWNA ORANŻERIA (fig. 46). Wzniesiona 4. ćw. w. XVIII. Odrestaurowana 1931 i zamieniona na pomieszczenie mieszkalne. Barokowo-klasykistyczna. Usytuowana na pn. od pałacu, w pn.-zach. narożu parku. Frontem zwrócona na pd. Murowana z cegły, otynkowana. Na rzucie mocno wydłużonego prostokąta, z wydatnym ryzalitem w narożu. Niedgdyś parterowa, jedynie część wsch. dwukondygnacyjowa, obecnie całe wnętrze przekształcone i podzielone na dwie kondygnacje. Pośrodku budynku sień przelotowa. Elewacja frontowa boniowana, rozczłonkowana dwudziestutrzema półkoliście zamkniętymi arkadami, z pozornymi ryzalitami: pięciosioowym pośrodku i trójosiowymi na skrajach; ryzality rozczłonkowane pilastrami podtrzymującymi belkowanie; w arkadach czworoboczne i nad nimi półkoliste otwory okienne. Elewacja wsch. dwukondygnacyjowa, sześcioksiowa, rozczłonkowana parami uproszczonego pilastrów; pomiędzy kondyg-

nacjami prostokątne płyciny. Dach czterospadowy, kryty dachówką.

PARK. Pierwotny założony w. XVI jako ogród włoski. Kilkakrotnie przekomponowany; w. XVIII na francuski park regularny, ok. 1830 na angielski przez *Franciszka Wichrowskiego* oraz w końcu w. XIX przez *Franciszka Szaniora*. Obecny zrekonstruowany po 1950 wg projektu arch. *Gerarda Ciołka*, jako park francuski o układzie geometrycznym; na osi pałacu aleja widokowa z altanami i szpalerami po bokach; od pd.-wsch. staw i pozostałości dawnej fosy z ceglana arkadą mostu; na pn. brama ogrodowa w. XVIII, mury z cegły, otynkowana, utworzona z dwóch czworobocznych słupów, opilastrowanych i ujętych od frontu i tyłu półkolumnami; daszki wielopołaciowe, kryte dachówką.

DOMY MUROWANE. Zachowana częściowo zabudowa zach. pierzei Rynku I (nry 17, 19, 21, 23, 25), z w. XVIII, być może niektóre z domów na starszym zrębie, oraz pierzeja śródrynkowa (obecnie wsch. pierzeja Rynku I, nry 12, 14, 16, 18, 20, 22), późniejsza, z 2. poł. w. XVIII, obie gruntownie przekształcone w. XIX i XX. Domy murowane z cegły, otynkowane. Dwukondygnacyjne, z wyjątkiem nrów 21, 22, 25. Elewacje dwu-, trój-, i czteroosiowe; niektóre z nich zachowały częściowo dawniejsze podziały pilastrowe i ramowe (np. nry 17, 18, 20, 22, 25). W większości domów część pomieszczeń parteru i niektóre sienie z zachowanymi sklepieniami kolebkowymi, kolebkowo-krzyżowymi i kolebkowymi z lunetami (nry 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 25). Spośród nich najokazalszy dom nr 14 (fig. 50), siedmioosiowy z szeroką sklepioną sienią przejazdową pośrodku, z podziałami ramowymi w dolnej i pilastrowymi w górnej kondygnacji. — Rynek II nr 2. Wzniesiony w. XVIII, w ruinie. Niegdyś dwukondygnacyjny, obecnie zachowany parter. Trzytraktowy, z sienią przelotową na osi, sklepioną kolebkowo; w niektórych pomieszczeniach parteru sklepienia kolebkowo-krzyżowe. Dolna kondygnacja elewacji frontowej o podziałach pilastrowo-ramowych, z wydatnym gzymsem. — Nr 18 (fig. 51). Wzniesiony w. XVIII—XIX, częściowo przekształcony. Parterowy, z mieszkalnym poddaszem. Trzytraktowy, niegdyś z sienią na osi, ostatnio zamurowana i podzieloną na mniejsze pomieszczenia. Elewacja frontowa dwukondygnacyjowa, trójdzielna, zwieńczona trójkątnym ogzysowanym szczytem; podziały dolnej kondygnacji zartarte, górna rozczłonkowana pilastrami; w szczyście kolista, oprofilowana wnęka. Dach dwuspadowy, kryty blachą. — Ul. Poprzeczna nr 20 (fig. 49). Wzniesiony w. XVIII, 49 przekształcony w. XIX—XX. Na rzucie kwadratu, niegdyś

trójtraktowy, układ wewnątrz przekształcony. Parterowy, z mieszkalnym poddaszem. Elewacje ze śladami podziałów lizenowo-ramowych i wydatnym gzymsem, frontowa ze spływami wolutowymi po bokach, zapewne niegdyś wyższego szczytu. Od zach. wystawka murowana, od wsch. drewniana, nowsze. Dach dwuspadowy, kryty papą. — Ul. Słowackiego nr 1. Wzniesiony w. XVIII/XIX, gruntownie przekształcony w. XIX—XX. Parterowy, z mieszkalnym poddaszem. Elewacja frontowa o podziałach pilastrowych, z trójkątnym szczytem w. XIX—XX oraz drewnianymi wystawkami po bokach. Dach dwuspadowy, kryty blachą.

DWORKI PODMIEJSKIE. Ul. Kościuszki nr 3/5. Wzniesiony 1. poł. w. XIX, rozbudowany 1931. Drewniany, konstrukcji zrębowej, otynkowany. Prostokątny. Parterowy, z mieszkalnym poddaszem. Dwutraktowy, na osi sień przelotowa, nieco skrzyżowana w tylnym trakcie. Od frontu portyk czterokolumnowy, podtrzymujący balkon okazałej wystawki, rozbudowanej o drugą analogiczną 1931; z boku mniejsza wystawka, zapewne wcześniejsza. Drzwi dwuskrzydłowe, klepkowe, ćwiekowane. Tablica pamiątkowa poświęcona pisarzowi Klemensowi Junoszy Szaniawskiemu (1849—98).

- 52 Dach naczółkowy z okapem, kryty papą. — Nr 28 (fig. 52). Wzniesiony 1. poł. w. XIX, być może na starszym zrębie (wg tradycji pochodzi z w. XVII). Obecnie siedziba Muzeum Regionalnego. Murowany z cegły, otynkowany. Na rzucie wydłużonego prostokąta, z późniejszą przybudówką od pn. Parterowy. Dwutraktowy. Wewnątrz sufity. Elewacja frontowa siedmioosiowa, niegdyś z wglębnym trójosiowym portykiem kolumnowym pośrodku, obecnie częściowo zamurowanym. Dach czterospadowy, kryty blachą.

DOMY DREWNIANE. Charakterystyczna szczególnie zabudowa ul. Partyzantów, m.i. nry 29, 31, 33 i ul. 25 Października nry 4, 13, 18, 23, 25. Domy z w. XIX—XX. Ustawione przeważnie szczytowo. Konstrukcji zrębowej, oszalowane deskami z listwowaniem. Parterowe, niektóre z mieszkalnym poddaszem (np. ul. 25 Października nr 13), dwutraktowe. Wewnątrz stropy belkowane i sufity. Dachy czterospadowe i naczółkowe, kryte blachą lub papą. — Dom ul. 25

- 55 Października nr 11 (fig. 55). Zapewne z 2. poł. w. XIX. Bliźni. Konstrukcji zrębowej, częściowo oszalowany, częściowo bielony, z dwiema przelotowymi sieniami na osi, oraz izbą i komorą po bokach. Od frontu ganek dwukolumnowy z daszkiem dwuspadowym. Dach czterospadowy, kryty papą.

- KAPLICZKI PRZYDROŻNE. Murowane z cegły, otynkowane. 1. (fig. 233). Zapewne 2. poł. w. XVIII. Czworoboczna; dolna kondygnacja na niskim cokole, ujęta na narożach

lizenami, górna otwarta z trzech stron arkadami kolumnowymi. Daszek namiotowy, kryty dachówką. — 2. Zapewne 1. poł. w. XIX. Czworoboczna, na wysokim cokole rozszerzającym się ku dołowi, z trzech stron otwarta arkadami. Daszek czterospadowy. Wewnątrz rzeźba św. Jana Nepomucena z ok. poł. w. XIX. — 3. Nowsza, z rzeźbą św. Jana Nepomucena 1. poł. w. XIX.

KRZYŻ PRZYDROŻNY. Usytuowany na rozwidleniu dróg z Lubartowa do Kocka i Parczewa. Z w. XIX—XX, ludowy. Drewniany, ozdobny, z otokiem czworolistnym wokół ramion.

MICHÓW

WIEŚ. Wzmiankowana 1496 (jako Rudno Małe lub Mníchów), wówczas należy do Michowskich herbu Rawicz spod Jędrzejowa. Miasto lokowane przed 1531. W 1553—63 własność częściowo Przecława Michowskiego, częściowo Piotra Czernego. Adam, ostatni z Michowskich, sprzedaje Michów Ewie Szaniawskiej, kasztelanice lubelskiej, która w 1730 ofiarowuje miasto jezuitom z Lublina. W 1747 potwierdzenie praw miejskich przez Augusta III. Ponownie potwierdzone 1773 przez Stanisława Augusta Poniatowskiego. Po kasacie jezuitów 1773 miasto przejęte na rzecz Komisji Edukacji Narodowej; początkowo wydzierżawione, a następnie sprzedane Annie Jabłonowskiej, potem własność Ignacego Potockiego, marszałka wielkiego litewskiego, po 1803 Piotrowskich, Żelkowskich, Kiełczewskich. Zniszczone pożarem 1817. Utrata praw miejskich 1864 w wyniku udziału ludności w powstaniu styczniowym. Charakter miasta rolniczy. Plan otwarty. Ósrodkiem rozległy, czworoboczny rynek z pojedynczymi ulicami (niegdyś zapewne z parami ulic) wychodzącymi z naroży i drogą przelotową wzdłuż pierzei pd.; częściowo zabudowany. Kościół w zach. części osady, poza rynkiem. Zabudowa w. XIX—XX drewniana i murowana, parterowa, luźna. Domy drewniane ustawione szczytowo (np. ul. Szkolna nr 7, 9) lub kalenicowo (np. ul. Szkolna nr 5), konstrukcji zrębowej, zwęglowane na rybi ogon, parterowe, dwutraktowe, o dachach dwuspadowych lub naczółkowych.

KOŚCIÓŁ PAR. p.w. Wniebowzięcia N. P. Marii. Parafia założona najprawdopodobniej 1535—62. Kościół drewniany konsekrowany 1591. Następny wzniesiony 1616 z fundacji Wojciecha Michowskiego, łowczego lubelskiego, 1638 formalna erekcja parafii, spalony po 1650 przez Węgrów; kolejny spalony 1817. Obecny wzniesiony 1879—81, murowany,

- eklektyczny. — Ambona z korpusem późnobarokowym w. XVIII i późniejszymi ornamentami, oraz baldachimem 4. ćw. w. XIX. Chrzcielnica barokowa 1. poł. w. XVIII, z pokrywą puklowaną, na której rzeźba Baranka. Ławki późnobarokowe w. XVIII i klasycystyczne w. XIX. Prospekt organowy późnobarokowy z ażurowymi rokokowymi uszakami po poł. w. XVIII (fig. 82). Obrazy: 1. Mała Św. Rodzina (fig. 119) w. XVIII; 2—3. Przemienienie Pańskie i Matka Boska Różańcowa 4. ćw. w. XIX, mal. *Józef Buchbinder*. Monstrancje: 181 1. z 1697 (fig. 181), fundacji Stefana Michowskiego, promienista, b. zniszczona, m.i. brak kilku promieni, z figurkami śś. Barbary i Dominika na ramionach; 2. neorokokowa 1858 fundacji Agnieszki i Antoniego Bochyńskich. Kielichy: 188 barokowy 1631 (fig. 188), fundacji Agnieszki i Krzysztofa Jonkowicz, z ażurowym hermowym nodusem i ażurowym koszyczkiem oraz stopą sześcioramienną, na której trybowane Narzędzia Męki Pańskiej, główki aniołków oraz dwie koliste plakietki ze sceną Chrztu Chrystusa i z gmerkiem oraz napisem fundacyjnym w otoku, na odwrociu stopy litery SSA; 2—3. gładkie barokowe w. XVIII; 4. gładka o charakterze barokowym w. XVIII/XIX z puncami imiennymi SP i J (?). Dwie pateny barokowe w. XVIII/XIX: 1. z przedstawieniem Baranka i na odwrociu literami SSR oraz puncą imienną SP; 2. z monogramem Chrystusa i na odwrociu literami CRM. Relikwiarz barokowy 1741 fundacji Stefana Brzeskiego, z napisem fundacyjnym na stopie i literami ZK na jej odwrociu. Pięć lichtarzy cynowych późnobarokowych w. XVIII. Mszal rzymski z 1767 z rycinami *Andrzeja Stadlera*. Dwa ornaty z tkanin w. XVIII, oraz jeden nowszy z fragmentem pasa polskiego 2. poł. w. XVIII.

KAPLICA CMENTARNA. Wzniesiona zapewne 1. poł. w. XIX. Murowana z cegły, otynkowana. Na rzucie prostokąta zamkniętego trójbocznie. Elewacja frontowa zwieńczona trójkątnym szczytem z wąskimi wnękami. Dach dwuspadowy, kryty blachą. — Krucyfiks 1. poł. w. XIX. Epitafia rodziny Korwin Piotrowskich: 1. Andrzeja (zm. 1820); 2. Jana (zm. 1822), 1823; 3. Andrzeja (zm. 1823); 4. Michała gen. brygady Wojsk Polskich (zm. 1825) i jego syna Augusta (zm. 1831), z czerwonego marmuru; 5. Stefana (zm. 1845); 6. Marii z Jankowskich, żony Andrzeja majora Wojsk Polskich (zm. 1856), fundatorki kaplicy, z białego marmuru w ramie z czerwonego kamienia; 7. Adama, synowca Andrzeja (zm. 1852); 8. Gustawa (zm. 1877); 9. Andrzeja (zm. 1880); 10. Adama (zm. 1918); 11. Henryka, syna Florentyny i Stanisława (zm. 1931) oraz 12. Florentyny ze Strzeleckich, 1° Piotrowskiej, 2° Kąsnowskiej (zm. 1873), z herbem Topór.

KAPLICZKA PRZYDROŻNA. Zapewne 1. poł. w. XIX. Murowana z cegły, otynkowana. Czworoboczna, od frontu otwarta, zwieńczona szczytem trójkątnym. Wewnątrz sufit. Zewnątrz gzyms profilowany i dwie kwadratowe wnęki. Daszek dwuspadowy, kryty papą. — Ołtarzyk murowany w. XIX. Rzeźba św. Pustelnika kamienna, pobielona, ludowa (fig. 173).

173

MŁYNISKA

MŁYN WODNY. Być może z ok. poł. w. XIX. Drewniany, konstrukcji sumikowo-łątkowej. Prostokątny. Dach dwuspadowy, pobity gontem.

NASUTÓW

PARK PODWORSKI. Zapewne z 1. poł. w. XIX. Krajo-brazowy, niewielki z altanami drzewnymi i alejami; wśród starodrzewia pojedyncze okazy brzozy, lipy, modrzewia, świerku; w centrum założenia parkowego dawny dwór, obecnie szkoła, gruntownie przekształcony, część murów i piwnice zapewne 1. poł. w. XIX (lub starsze); w tyle za budynkiem niewielki staw. W kierunku pd. od założenia podworskiego kilkukilometrowa droga dojazdowa wysadza-na lipami.

NIEDŹWIADNA

ZABUDOWA WSI. Z 2. poł. w. XIX i w. XX. Domy ustawione szczytowo lub kalenicowo. Drewniane, konstrukcji zrębowej, zwęglowane na rybi ogon, bielone. Dwutraktowe, niegdyś dymne. Dachy dwuspadowe oraz naczółkowe z okapami, kryte słomą.

KAPLICA. Z w. XIX. Drewniana, konstrukcji słupowo-zrębowej, oszalowana. Czworoboczna z zamknięciem trój-bocznym. Otwory okienne zamknięte półkoliście. Od frontu szczyt trójkątny wsparty na dwóch ozdobnych słupach. Dach trójpołaciowy, kryty blachą. — Rzeźba Matki Boskiej z Dzieciątkiem i krucyfiks ludowe.

KAPLICZKA PRZYDROŻNA. Z w. XIX. Drewniana, konstrukcji słupowej, oszalowana zewnątrz i wewnątrz. Czworoboczna. Od frontu trójkątny szczyt oraz parapet. Da-

szek dwuspadowy, z pazdurem i żelaznym krzyżem, kryty dachówką. — Dwie rzeźby św. Antoniego z w. XIX, ludowe. — W otoczeniu kapliczki dwa krzyże drewniane, z nich jeden z wtórnie użytych bali, zwieńczony żelaznym kutym krzyżem, drugi z plakietką Ukrzyżowania. Kapliczka i krzyże okolone płotem sztachetkowym. W pobliżu trzeci krzyż okolony płotem.

FIGURKA PRZYDROŻNA. Z w. XIX. W pniu drzewa wydrążona wnęka, w niej rzeźba aniołka w. XIX, ludowa. Pień zwieńczony ozdobnym pazdurem. Obok dwa krzyże drewniane w. XIX—XX.

NIEMCE

KOŚCIÓŁ PAR. p.w. św. Ignacego Loyoli. Kaplica drewniana wzmiankowana w. XVII, następna p.w. św. Pawła Ap. wzniesiona 1739. Obecny kościół wzniesiony 1906—9, parafia erygowana 1914. Murowany, neogotycki.

W pn.-zach. części muru cmentarza kościelnego płyta nagrobna pocz. w. XIX, kamienna, na której inskrypcja, przedstawienie szabli i litery OP, wg miejscowej tradycji inicjały poległego żołnierza Księstwa Warszawskiego.

Na terenie ogrodu plebańskiego (dawny cmentarz grzebalny), na miejscu fundamentów kaplicy (z w. XVIII—XIX) figura wzniesiona 1861, murowana z cegły, otynkowana; w kształcie kolumny zakończonej gzymsem i przykrytej stożkowym daszkiem dachówkowym, zwieńczonym krzyżem żelaznym oraz chorągiewką z monogramem Chrystusa i datą 1861; od frontu we wnęce zamkniętej półkolem obraz Matki Boskiej Częstochowskiej mal. na desce, w drewnianych sukienkach, zapewne współczesny figurze.

DOM PARAFIALNY. Zapewne wzniesiony ok. poł. w. XIX, przed 1973 znacznie przekształcony z zatarciem charakterystycznych cech. Murowany z cegły, otynkowany. Parterowy. Prostokątny, dwutraktowy; pierwotnie dwie sionki z boków krótszych i po dwa pomieszczenia za nimi w amfiladzie. Zewnątrz podział ramowy. Dach dwuspadowy, kryty blachą.

POZOSTAŁOŚCI PARKU. Przy dworze należącym 1770 do Lechnickich, 1868 do Wierzbickich, potem Łosiów i Budnych, wzniesionym zapewne 1. poł. w. XIX, rozbudowanym zapewne w końcu w. XIX i 1. ćw. w. XX, rozebrany 1974. W części zach. parku dwa niewielkie stawy.

DAWNY CZWORAK DWORSKI. Z w. XIX. Prostokątny, dwutraktowy. Parterowy. Dach dwuspadowy, kryty blachą.

NOWA WOLA

KAPLICZKA PRZYDROŻNA. Z w. XIX. Murowana z cegły, otynkowana. W kształcie słupa z daszkiem namiotowym krytym blachą. We wnętrzu rzeźba Chrystusa Frasobliwego, ludowa.

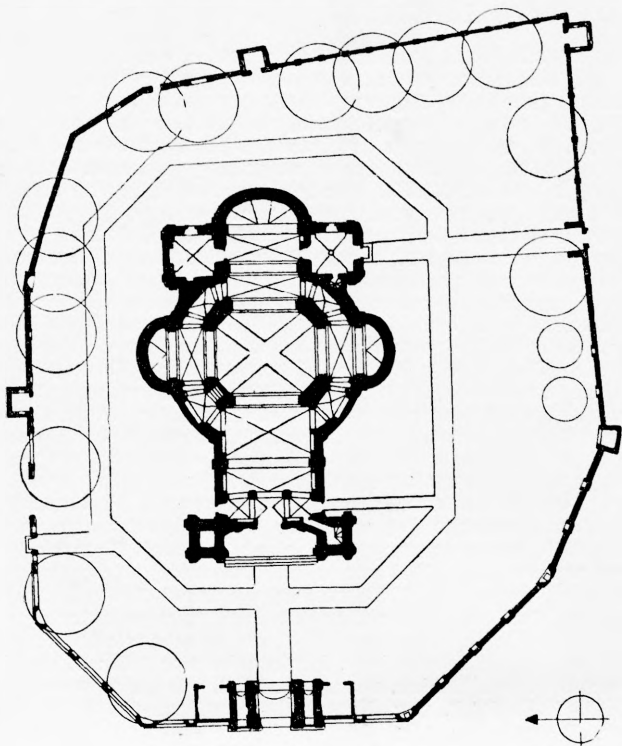
KRZYŻ PRZYDROŻNY. Z w. XIX—XX, ludowy. Drewniany, ozdobny, niegdyś z otokiem ośmiolistnym wokół ramion, zniszczonym.

OSTRÓW LUBELSKI

MIASTO. Wieś wzmiankowana 1442 z okazji erygowania parafii, stanowiła wówczas własność prywatną. 1548 drogą zamiany pomiędzy Zygmuntem Augustem a Janem Tęczyńskim, ówczesnym właścicielem, wchodzi w skład królewskich. W tymże roku król nadaje prawa miejskie. Miasto spalone 1660, od tego czasu stopniowy upadek. Ponowny rozwój 2. poł. w. XVIII. Początkowo charakter rolniczy, potem handlowy, z czasem rzemieślniczo-przemysłowy (kopalnictwo rud darniowych, młynarstwo). Wieś położona początkowo na wzgórzu nad rzeką Tyśmienicą, wśród bagien, na skraju puszczy parzewskiej. Po nadaniu praw miejskich rozwój terytorialny miasta, przez które przechodzą dwa ważne szlaki handlowe: tzw. litewski z Krakowa do Wilna oraz tzw. ruski, prowadzący z zachodu przez Kazimierz n/Wisłą, Chełm do Kijowa. Plan otwarty. Dawny układ miejski częściowo zatarty, ośrodkiem czworoboczny rynek z ulicami wychodzącymi z naroży. Zabudowa w. XIX—XX, poza rynkiem przeważnie drewniana, luźna. Kościół par. w pn. części miasta, w pewnej odległości od rynku, na pd. od którego skwer miejski na miejscu kościoła szpitalnego. Niegdyś istniały: 1. kościół p.w. Św. Krzyża i Przemienienia Pańskiego, rzekomo już w końcu w. XVI, następny wzniesiony 1628, konsekrowany 1644, oba z fundacji Krzymuskich; trzeci wystawiony 1666 przez ks. Krzysztofa Krzymuskiego, przy nim szpital od 1655; rozebrany przed 1800; 2. kaplica p.w. św. Marii Magdaleny, poza miastem, wystawiona przed 1739 przez Józefa Kamińskiego, łowczego wiśnińskiego, regenta trybunału lubelskiego, istniała jeszcze 1800; 3. cerkiew unicka p.w. Św. Trójcy, znana ok. 1602, wzmiankowana 1748.

KOŚCIÓŁ PAR. p.w. Niepokalanego Poczęcia N. P. Marii i św. Wawrzyńca (fig. 16, 21, 31). Pierwotny wzniesiony i uposażony przez Teodoryka z Ostrowa, z równoczesną erekcją parafii 1442, drewniany, p.w. św. Hieronima; kolejny

wzniesiony przed 1650 p.w. śś. Hieronima i Wawrzyńca, również drewniany. Obecny wzniesiony 1755 być może wg projektu arch. *Pawła Antoniego Fontany*, z fundacji Mikołaja Krzynieckiego, skarbnika trembowelskiego, pułkownika wojsk królewskich; konsekrowany 1762. Restaurowany m.i. 1877, 1950 i 1974. Późnobarokowy. Orientowany. Murowany z cegły, otynkowany. Typu podłużno-centralnego, na rzucie krzyża łacińskiego, z częścią centralną kwadratową o silnie ściętych narożach, do której otwarte równej wysokości ramiona: prostokątna, dwuprzęsłowa nawa oraz nieco

Kościół par. w Ostrowiu Lubelskim 1:750

węższe, jednoprzęsłowe, niemal kwadratowe ramiona transeptu i prostokątne, dwuprzęsłowe prezbiterium, zakończone łukiem koszowym; ramiona połączone między sobą występującymi ćwierćkolistą na zewnątrz odcinkami znacznie niższego obejścia, ukrytego za skośnie ustawionymi filarami części centralnej. Po bokach prezbiterium kwadratowe zakrycie z pomieszczeniami na piętrze, przy zach. narożach nawy wysunięte ryzalitowo kwadratowe wieże. Wewnątrz (fig. 23) ramiona otwarte do części centralnej arkadowo, nawa wydzielona wydatnym występem filarów; obejście komunikujące się z ramionami niższymi, półkolistą zamkniętymi przejściami. Ściany wnętrza rozczłonkowane pilastrami tokańskimi, na ogół zdwojonymi (jedynie między przęslami nawy i u nasady apsydy prezbiterialnej pojedynczymi), dźwigającymi wydatne, przełamujące się belkowanie obiegające wnętrze. W dolnych partiach ścian nawy odcinkowo zamknięte wnęki. Część centralna nakryta sklepieniem kopulastym z lunetami, pozostałe części sklepieniami kolebkowo-krzyżowymi na gurtach (jedynie zach. przęsło prezbiterium kryte kolebką). W zakryciach również kolebki krzyżowe. Okna w tarczach lunet, duże, zamknięte odcinkowo. Fasada dwuwieżowa (fig. 21), dwukondygnacyjowa, z lekko wklęsłą częścią środkową, rozczłonkowana, jak i wieże przy ścietych narożach, pilastrami na wysokich cokołach, w dolnej kondygnacji tokańskimi, w górnej uproszczonymi kompozytowymi; pilastry na wieżach zdwojone; kondygnacje zwieńczone silnie wyłamującymi się belkowaniami o gzymsach krytych daszkami okapowymi; nad częścią środkową rozerwany ogzysmowany szczyt o falistej linii, z nastawą ujętą wygiętymi pilasterkami i zwieńczoną rozerwanym przyczółkiem. Na osi portal ujęty zdwojonymi pilastrami podtrzymującymi rozerwany przyczółek, w którym drewniana tarcza z herbem Lubicz fundatora Mikołaja Krzywieckiego; powyżej podobne obramienie półkolistą zamkniętej wnęki (przerwywające belkowanie dolnej kondygnacji), zwieńczone ogzysmowanym półkolistym frontonem. W dolnych kondygnacjach wież konchowe nisze w opaskach, od frontu z rzeźbami śś. Jana Ewangelisty i Jana Chrzciciela, późnobarokowymi 2. poł. w. XVIII (wyjętymi do konserwacji?); w górnych półkolistą zamknięte otwory w opaskach i z ławami wspartymi na ozdobnych konsolach. Najwyższe kondygnacje wież, stanowiące podstawę helmów, znacznie niższe i węższe, o silnie ściętych, opilastrowanych narożach, zwieńczone wygiętymi gzymsami, przeparte okulusami. Pozostałe elewacje (fig. 16) z uproszczonymi pilastrami, zwieńczone gzymsami, z których dolny w formie wałka wygina

23

21

16

się nad oknami. Czołowe półkoliste ściany ramion transeptu zwieńczone szczytami na cokołach, opilastrowanymi, ze spływami i rozerwanym przyczółkiem, z półkoliście zamkniętymi otworami w opaskach. Dachy nad nawą, ramionami transeptu i prezbiterium dwuspadowe, nad zakrystiami i wsch. częściami obejścia dwupołaciowe, nad zach. częściami obejścia pulpitarne, kryte dachówką lub blachą; nad skrzyżowaniem czworoboczna wieżyczka na sygnaturkę z ażurową latarnią, ujęta spływami na narożach w obu kondygnacjach, pobita blachą, zwieńczona hełmem. Hełmy wież czteropółciowe o ściętych narożach, załamane, pobite blachą. —

- 63 Ołtarz główny rokokowy 2. poł. w. XVIII (fig. 63), architektoniczny, z bramkami po bokach nad którymi rzeźby Aarona (fig. 161) i niezidentyfikowanego świętego (fig. 160), po bokach zwieńczenia rzeźby aniołów i puttów, współczesne ołtarzowi; w polu środkowym obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem w. XVII w typie Matki Boskiej Częstochowskiej (fig. 101), silnie przemaalowany, w srebrnej sukience i koronkach w. XIX/XX oraz bogatej ramie rokokowej; po bokach kilka wot srebrnych z w. XIX; w zwieńczeniu obraz św. Wawrzyńca w. XIX; tabernakulum rokokowe 2. poł. w. XVIII, z rzeźbami czterech puttów i klasycystycznymi wazonami; po bokach tabernakulum dwa relikwiarze klasycystyczne w. XVIII/XIX, w kształcie urn na wysokich cokołach. Ołtarze boczne: 1—2. przy tęczy analogiczne, późnobarokowe 2. poł. w. XVIII (fig. 71), murowane, z owalnymi niewielkimi płaskorzeźbionymi tarczami ponad mensami, w prawym z postacią św. Franciszka, w lewym św. Stanisława Kostki (?) oraz obrazem św. Jana Ewangelisty ok. poł. w. XIX; 3. w kaplicy pn. późnobarokowy z dekoracją rokokową 2. poł. w. XVIII (fig. 65), wystawiony koszem jezuita Józefa Jana Szumka, z rzeźbami z tegoż czasu: w polu głównym krucyfiks (fig. 144) oraz po bokach rzeźby Matki Boskiej Bolesnej (fig. 158), św. Jana Ewangelisty (fig. 163) i dwóch świętych niezidentyfikowanych (fig. 159, 162), u podnóża krucyfiksu owalna płaskorzeźbiona tarcza z postacią św. Antoniego Padewskiego podtrzymywana przez dwa anioły; w zwieńczeniu rzeźby trzech puttów z Arma Christi i Chustą św. Weroniki oraz obraz św. Jana Nepomucena z tegoż czasu; mensa i tabernakulum współczesne; 4. w kaplicy pd. murowany, klasycystyczny, wg tradycji wystawiony 1792 przez Mateusza Głodrowskiego prebendarza z Ostrowa, zapewne uzupełniony 2. poł. w. XIX; w polu środkowym płaskorzeźbiona scena Adoracji Dzieciątka Jezus przez świętych, po bokach rzeźby dwóch śś. biskupów, późnobarokowe w. XVIII, drewniane; w zwień-

czeniu scena walki Michała Archanioła z szatanem; przed ołtarzami w kaplicach balustrada tralkowa zapewne 2. poł. w. XVIII. Ambona i zaplecek chrzcielnicy (fig. 81) barokowo-klasycystyczne koniec w. XVIII, zwieńczone analogicznymi baldachimami z główkami aniołków wśród obłoków, na zaplecku chrzcielnicy płaskorzeźbiona scena Chrztu Chrystusa, być może późniejsza, nad nią herb Lis pod kapeluszem biskupim (być może Wincentego Jezierskiego, prepozyta i oficjała lubelskiego); chrzcielnica z białego marmuru w kształcie klasycystycznej wazy. Prospekt organowy neobarokowy 2. poł. w. XIX, z elementami rokokowymi. Dwa konfesjonały 2. poł. w. XVIII z obrazami śś. Piotra i Pawła w tondach. Dwie ławki kolatorskie rokokowe 2. poł. w. XVIII. Feretron z ozdobnymi ramami w. XIX, w nim obrazy Matki Boskiej z Dzieciątkiem i św. Józefa, ludowe. Dwa krucyfiksy o charakterze barokowym: jeden może z końca w. XVII (?), drugi w. XVIII/XIX, zwieńczony baldachimem lambrekinowym. Kielich barokowy 2. poł. w. XVII (fig. 189), odnawiany i uzupełniany 1934. Puszka z czaszą w ażurowym koszyczku 2. poł. w. XVII, ze stopą 1746 fundowaną przez Mariana Siarkiewicza, prepozyta lubelskiego, odnawiana, z nowym nodusem i krzyżykiem (fig. 186). Cztery relikwiarze drewniane barokowe w. XVIII, parami analogiczne; dwa z dekoracją liściastą i główkami aniołków, ażurowe (fig. 199); dwa w kształcie ręki. Cztery świeczniki mosiężne, wiszące, w typie Księstwa Warszawskiego. Świecznik klasycystyczny ok. poł. w. XIX (fig. 204). Lichтары cynowe: 1—4. późnobarokowe 2. poł. w. XVIII; 5—16. klasycystyczne 1. poł. w. XIX. Dwa lichtarzyki mosiężne w. XVIII—XIX. Ornaty: 1. czerwony 1. poł. w. XVIII, haftowany; 2. czerwony 1. poł. w. XVIII, z kolumną haftowaną i bokami z tkaniny; 3. czerwony 2. poł. w. XVIII, z kolumną z pasa polskiego; 4. biały z tkanin w. XVIII, obszyty srebrnym galonem; 5—10. z tkanin w. XVIII—XIX, niektóre obszyte galonami, wraz ze stulami, manipularzami, bursami i palkami. W niektórych drzwiach stare zamki. Na s t r y c h u kościelnym mocno zniszczone rzeźby: 1—3. Chrystus w grobie, niezidentyfikowana święta, anioł, barokowe w. XVII; 4—7. św. Jan Chrzciciel i trzech Ojców Kościoła (z ambony) rokokowe 2. poł. w. XVIII; 8. krucyfiks w. XIX, ludowy.

DZWONNICA-BRAMA (fig. 31). Na osi fasady kościoła. 31
Wzniesiona po 1755, później dobudowane składziki po bokach; odnawiana m.i. 1950. Późnobarokowa. Murowana z cegły, otynkowana. Złożona z kwadratowej, dwukondygnacyjnej części środkowej z bramą w przyziemiu i dwu niskich części bocznych, mieszczących schody, do których do-

stawione składziki. Przejazd sklepiony kolebkowo z koszowo zamkniętymi otworami bramnymi, otwory wejściowe pomieszczeń bocznych (od strony cmentarza) zamknięte łukiem odcinkowym; górna kondygnacja przepruta otworami arkadowymi, szerszymi od frontu i tyłu, węższymi po bokach. Filary bramy i wszystkie naroża opilastrowane, kondygnacje zwieńczone uproszczonymi belkowaniami, wygiętymi nad częściami bocznymi. Dach dwuspadowy ujęty z każdej strony w ozdobne szczyty wolutowe z wygiętymi gzymsami, parami analogiczne, boczne części kryte pulpito-wo, zakończone ozdobnie wygiętymi murkami. — W przejściu bramnym pięciopółowa tarcza z herbem Ciołek pośrodku oraz dwukrotnie Orłem i Pogonią, 2. poł. w. XVIII, żeliwna. W jednym ze składzików fragmenty ołtarza późnorenesansowego 1. poł. w. XVII.

Cmentarz kościelny, nieregularny, otoczony ogrodzeniem późnobarokowym 2. poł. w. XVIII, murowanym z cegły, otynkowanym, składającym się z wysokiego cokołu i ogzysmowanych słupów z ozdobnymi wnękami od strony wewnętrznej, oraz szerszych czworobocznych kapliczek; słupy i kapliczki kryte daszkami namiotowymi, dachówkowymi; pomiędzy słupami i kapliczkami drewniany płot sztachetowy.

- 54 ZABUDOWA DREWNIANA (fig. 54). Z w. XIX—XX. Szczególnie charakterystyczna przy ul. Partyzantów (m.i. nry 17, 21, 25, 31, 33, 35, 37, 54, 56, 58, 64, 66, 68, 70, 72, 76). Domy usytuowane szczytowo, konstrukcji zrębowej, zwęglowane na rybi ogon, bielone. Parterowe, przeważnie jednotraktowe. Okna z okiennicami i niekiedy ozdobnymi nadokiennikami. Dachy dwuspadowe z okapami, niektóre z ozdobnymi szczytami, obecnie kryte blachą, dachówką, papą lub eternitem. — Dom ul. Lubelska nr 119. Wzniesiony po poł. w. XIX. Drewniany, konstrukcji zrębowej, oszalowany. Na rzucie szerokiego prostokąta, dwutraktowy. Parterowy, niegdyś z mieszkalnym poddaszem i sienią przelotową na osi. Dach naczółkowy, kryty blachą.

KAPLICZKA PRZYDROŻNA. U zbiegu ul. Partyzantów z ul. Stodolną, w wieńcu lip. Z w. XIX. Murowana z cegły, otynkowana. Czworoboczna. Wewnątrz sklepienie kolebkowe. Dach dwuspadowy, kryty dachówką.

- 230 FIGURY PRZYDROŻNE. Murowane z cegły, otynkowane, w kształcie słupa. 1. Na cmentarzu dawnego kościoła Św. Krzyża. Barokowa 1684 (fig. 230). Trójkondygnacyjowa, na profilowanym cokole i trzech stopniach. Między kondygnacjami gzymsy, w drugiej wydłużone wnęki zamknięte odcinkowo, trzecia kondygnacja węższa i niższa, z trzech stron

przepruta otworami zamkniętymi odcinkowo, z kamiennym stożkowym zwieńczeniem, na którym krzyż żelazny, kuty, z hierogremem Marii. Tabliczka fundacyjna z datą 1684 i nazwiskiem ks. Krzysztofa Krzymuskiego. — 2. Na granicy miasta, przy drodze do Kolechowic. Późnobarokowa 2. poł. w. XVIII (fig. 232). Jednokondygnacyjna, na wysokim uskokowym cokole, opięta z każdej strony zdwojonymi pilastrami, zwieńczona przełamującymi się gzymsami i daszkiem, na którym rzeźba N. P. Marii Niepokalanie Poczętej, z tegoż czasu, kamienna. 232

Na cmentarzu grzebalnym nagrobki kamienne: 1. Józefy z Osieckich Dobrowolskiej (zm. 1866), w kształcie kolumny z krzyżem; 2. Eleonory z Horochów Krassowskiej (zm. 1877), w kształcie konara drzewa. — Figura późnobarokowa 2. poł. w. XVIII. Murowana z cegły, otynkowana. W kształcie opilastrowanego i ogzysowanego słupa cylindrycznego, dołem wybrzuszonego, na cokole, zwieńczonego kopulasto z nowszą rzeźbą N. P. Marii Niepokalanie Poczętej.

OSTRÓWEK

KOŚCIÓŁ PAR. p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej. Parafia erygowana 1921, w tymże roku wzniesiony kościół murowany wg projektu arch. *Bohdana Kelles-Krauze*. — Obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem (fig. 121) w. XVIII (?), pochodzący z cerkwi w Gęsi. Kielich ze stopą i nodusem w. XVII oraz czaszą dorobioną 1921. Kociołek na wodę w. XIX. 121

PAŁECZNICA

KAPLICZKI PRZYDROŻNE. Nowsze. 1. Drewniana, z rzeźbą św. Jana Nepomucena zapewne koniec w. XVIII i Chrystusa na krzyżu 1. poł. w. XIX. — 2. Murowana, słupowa, z rzeźbą Chrystusa Frasobliwego w. XIX, ludową.

PAŁECZNICA-FOLWARK

DAWNY DWÓR. Wzniesiony 1893. Frontem zwrócony na wsch. Drewniany, konstrukcji zrębowej, oszalowany, na ceglanych fundamentach, od zach. wysokim na skutek nierówności terenu. Na rzucie wydłużonego prostokąta. Parterowy, częściowo podpiwniczony. Dwutraktowy. Wewnątrz sufity.

Od frontu jedenastoosiowy, z wydatnym gankiem słupowym, w którego szczycie ozdobna dekoracja typu „laubzegowego” z datą 1893. Dach naczółkowy, pobity papą na gonce.

Od wsch. i pn. pozostałości parku dworskiego.

PODZAMCZE ŁĘCZYŃSKIE

PARK PODWORSKI. Z 1. poł. w. XIX (?). W zakolu rzeczki Jagielnicy, na wyniosłym zboczu pozostałości obszernego parku z altanami i alejami drzewnymi. Od strony Łęcznej pozostałości wałów ziemnych (?), wg tradycji na wzgórzu tym znajdował się zamek łeczyński.

PRZYPISÓWKA

KAPLICZKA I KRZYŻ PRZYDROŻNY. Kapliczka z w. XIX/XX. Drewniana, z trzech stron oszalowana, czworoboczna. Wewnątrz rzeźba św. Jana Nepomucena, zapewne pocz. w. XIX. — Obok krzyż drewniany z datą 1903.

RAWA

WIEŚ. Wzmiankowana w pocz. w. XV, wówczas własność Rawitów z Mazowsza. Prawa miejskie uzyskuje w pocz. w. XVI, w tym czasie określane jako Nowa Rawa. Staraniem Jana Ożarowskiego 1538 wzniesiona kaplica drewniana p.w. Św. Krzyża, 1545 erygowana parafia. Kościół przejęty 2. poł. w. XVI przez innowierców. Po 1650 wystawiony przez Walentego Turobojskiego, kustosa chełmskiego, prebendarza lubelskiego i proboszcza z Rudna, nowy kościół drewniany, dwuwieżowy (od 1641 filialny par. w Rudnie), konsekrowany 1679 p.w. św. Anny. Spalony ok. 1748, nie odbudowany. 1819 miejscowość wzmiankowana jako wieś. Układ dawnego czworobocznego rynku częściowo czytelny, na nim kapliczka nowsza, murowana, w kształcie słupa z rzeźbą Chrystusa u słupa, ludową.

ROGOŻNO

KOŚCIÓŁ PAR. p.w. św. Wawrzyńca. Pierwotnie wg tradycji spichlerz dworski wzniesiony w. XVIII(?)—XIX i w cią-

gu w. XIX zamieniony na cerkiew prawosławną. Parafia rzym.-kat. erygowana 1922, w okresie drugiej wojny światowej ponownie cerkiew. Drewniany, konstrukcji zrębowej, wzmocniony lisicami, na wysokim ceglany podmurowaniu, zapewne z ok. 1921, oszalowany. Prostokątny z zakrytą od pn. i przedsiönkiem od zach., zapewne z w. XX. Wewnątrz strop z fasetą, wsparty na trzech parach słupów z zastrzałami. Dach dwuspadowy, zapewne późniejszy, kryty eternitem. — Ołtarz główny o charakterze regencyjnym 1. poł. w. XVIII, z rzeźbami aniołów w zwieńczeniu. Sześć lichtarzy drewnianych rokokowych 2. poł. w. XVIII, z hierogramem Marii i literami R S B C. Kociołek miedziany na wodę w. XVIII (fig. 205).

205

ROKITNO

KAPLICZKI PRZYDROŻNE. 1. Wzniesiona 1868 przez majstra *Józefa Kwiatkowskiego*, z fundacji Katarzyny i Wojciecha Ferensów. Drewniana, konstrukcji słupowej, oszalowana, bielona. Czworoboczna. Daszek dwuspadowy, kryty blachą. — 2. Zapewne z w. XIX. Drewniana, z jednego kłoca, z niewielką wnęką. Daszek czterospadowy, gontowy, zwieńczony krzyżem żelaznym z promieniami i kurkiem. — 3. Murowana, nowsza z rzeźbą Chrystusa Frasobliwego w. XIX, ludowa.

KRZYŻ PRZYDROŻNY. Drewniany z rzeźbą Chrystusa Ukrzyżowanego w. XIX, ludowa.

ROZKOPACZEW

KOŚCIÓŁ PAR. p.w. św. Teresy od Dzieciątka Jezus. Wzniesiony 1933. Parafia erygowana 1957. Drewniany. Polichromia ok. 1970 wyk. *Jan Skoczylas*. — Dwa krucyfiksy 1934 wyk. *W. Szczepański*. Kielich gładki w. XVII—XVIII, z niewielkim pomieszczeniem w nodusie na duszę do ogrzewania i zatartym napisem na stopie. Krzyż ołtarzowy 1. poł. w. XIX, ludowy. Ornaty, nowsze: 1. zielony z bokami z tkaniny w. XVIII i galonem z tegoż czasu; 2. zielony z kolumną z tkaniny w. XVIII; 3. czerwony z bokami z tkaniny 1. poł. w. XIX; 4. biały ok. poł. w. XIX, haftowany krzyżkowo, z kolumną w kwiaty.

FIGURA PRZYDROŻNA. Wzniesiona w końcu w. XVIII lub 1. poł. w. XIX, klasycystyczna; uszkodzona w czasie

drugiej wojny światowej. Usytuowana w lesie. Murowana z cegły, otynkowana. W kształcie wysokiego cylindrycznego słupa, boniowanego i rozczłonkowanego czterema pilastrami toskańskimi na cokółach, podtrzymującymi belkowanie. Poniżej belkowania częściowo zatarty napis. Daszek stożkowy, kryty blachą, uszkodzony. — U podnóża rzeźba Chrystusa u słupa, z datą 1865, kamienna, rozbita.

RUDKA GOŁĘBSKA

KAPLICZKA PRZYDROŻNA. Zapewne ok. poł. w. XIX. Murowana z cegły, otynkowana. W kształcie słupa na cokole, druga kondygnacja otwarta półkolistymi arkadami. Daszek namiotowy, zwieńczony krzyżem żelaznym.

RUDNO

26 KOŚCIÓŁ PAR. p.w. św. Mikołaja bpa oraz śś. Filipa i Jakuba Ap. (fig. 26). Parafia wzmiankowana 1424 (przypuszczalnie powstała 1374—1424), wówczas kościół drewniany. Oddany innowiercom 1563 przez Jana Firleja, wojewodę lubelskiego, odebrany 1629. Nowy drewniany, dwuwieżowy, wystawiony 1645 staraniem Walentego Turobojskiego, kustosza chełmskiego, oficjała i prebendarza lubelskiego, konsekrowany 1679 p.w. śś. Filipa i Jakuba Apostołów, rozebrany ok. 1785. Obecny wzniesiony 1781—5 z fundacji Józefa Sanguszki, marszałka wielkiego litewskiego, konsekrowany 1793. Gruntownie restaurowany 1892. Zwrócony prezbiterium na pd. Klasycystyczny. Murowany z cegły, otynkowany. Jednoprzestrzenny, prostokątny, z częścią prezbiterialną zamkniętą trójbocznie, przy której od wsch. czworoboczna zakrystia ze skarbcem na piętrze. Pod kościołem krypty. Wewnątrz ściany rozczłonkowane pilastrami o jońskich głowicach, złożonych, podtrzymujących gzyms z ząbkowaniem, pomiędzy pilastrami arkadowe wnęki o łuku półkolistym, nad i pod oknami skromna dekoracja klasycystyczna, złożona; sufit z fasetą. Fasada nieco szersza od korpusu, jednokondygnacyjowa, trójosiowa, rozczłonkowana pilastrami toskańskimi na cokole, podtrzymującymi belkowanie z fryzem tryglifowym, zwieńczona trójkątnym ogzymsowanym szczytem. Na osi portal z trójkątnym ogzymsowanym przyczółkiem, powyżej otwór okienny w szerokiej opasce, zwieńczony odcinkowym ogzymsowanym przyczółkiem; w polach

bocznych. dołem płyciny, górą niszę w obramieniach z odcinkowymi gzymsami, z drewnianymi rzeźbami śś. Józefa z Dzieciątkiem i Jakuba Ap. (?) w. XIX; w szczycie okulus. Szczyt zwieńczony niewielką czworoboczną muirowaną wieżyczką na sygnaturkę, po bokach klasycystycznymi wazonami. Elewacje boczne zwieńczone profilowanym gzymsem, z oknami w głębokich wnękach zamkniętych łukiem odcinkowym. W drzwiach do zakrystii dawny zamek. Wieżba dachowa pierwotna, kołkowana i znakowana. Dach dwuspadowy, kryty blachą 1970. — Ołtarz główny późnobarokowy przed 1793 (fig. 70), muirowany, ujęty po bokach wysuniętymi do przodu trójkami kolumn; w polu głównym krucyfiks barokowy z końca w. XVII lub pocz. w. XVIII, z głową Chrystusa w metalowej połączanej koronie cierniowej (fig. 143); w zwieńczeniu obraz Ecce Homo zapewne w. XIX 70

w ozdobnej ramie rokokowej; tabernakulum w. XIX. Cztery ołtarze boczne zapewne z końca w. XVIII, złożone z późnobarokowych mens sarkofagowych, malowanych w kwiaty i klasycystycznych ram, w których obrazy: 1. Św. Trójca; 2. Matka Boska Niepokalanie Poczęta; 3. św. Mikołaj; 4. Sen św. Józefa (?). Dwie ławy kolatorskie późnobarokowe z końca w. XVIII, z ornamentami rokokowymi. Prospekt organowy i balustrada chóru muzycznego klasycystyczna w. XIX. Rzeźba Chrystusa Zmartwychwstałego z końca w. XVIII. Krucyfiks gotycki 4. ćw. w. XIV (fig. 140), wg tradycji 140

poprzednio w kościele w Rawie (nie istniejącym od ok. 1747). Tablica pamiątkowa konsekracji kościoła 1793, drewniana. Monstrancja barokowa ok. 1700 (fig. 182), promienista 182

z otokiem liści akantu i popiersiami Boga Ojca, śś. Jana Nepomucena i Jana Kantego, z czterolistną, owalną stopą na której punce: imienna AH i miejska Lublina. Trzy kielichy barokowe w. XVIII gładkie, z nich jeden z herbem Pobóg (?) i literami K.D. na stopie, drugi o sześciolistnej stopie (fig. 194), z dwiema puncami, w tym jedną imienną 194

AL, oraz napisem fundacyjnym Cantor Władysław Przerembski, referendarz królewski. Puszka 2. poł. w. XVII (fig. 185), odnawiana 1892, z ażurową przykrywą, być może 185

z czasu odnowienia. Relikwiarz późnobarokowy w. XVIII, promienisty (fig. 198). Cztery krzyże ołtarzowe drewniane, późnobarokowe 4. ćw. w. XVIII. Lichtarze: 1—7. cynowe, późnobarokowe w. XVIII; 8—19. drewniane, o charakterze późnobarokowym koniec w. XVIII. Ornaty: 1. biały, nowy z kolumną haftowaną 1. poł. w. XVIII; 2—4. biały i dwa fioletowe w. XVIII, obszyte galonami, zniszczone. Dawna chorągiew z przedstawieniami Matki Boskiej z Dzieciątkiem i św. Barbary, ludowa 1. poł. w. XIX. 198

Cmentarz kościelny otoczony murem 1. poł. w. XIX, otynkowanym, z bramą neobarokową 2. poł. w. XIX na osi kościoła; w murze od pd. skromne epitafia kamienne: 1. Jana i Barbary z Włodarskich Meisoierów (zm. 1844); 2. Teodora Kucharzewicza (zm. 1850).

KAPLICZKA PRZYDROŻNA. Z w. XIX. Murowana, otynkowana, w kształcie słupa, u góry otwarta trzema półkolistymi arkadami.

ZABUDOWA WSI. Z w. XIX—XX (np. nr 41 z 1850). Domy ustawione szczytowo, drewniane, konstrukcji zrębowej, zwęglowane na obłap lub rybi ogon, przeważnie białe. Jedno- i dwutraktowe. Dachy dwu- i czterospadowe oraz naczółkowe, kryte dachówką, słomą lub pobite gontem.

SAMOKŁĘSKI

ZESPÓŁ PODWORSKI. Wieś 1562 własnością Jana Ożarowskiego. 1610 sprzedana przez Andrzeja Ożarowskiego Gabrielowi Tęczyńskiemu, wojewodzie lubelskiemu, a następnie przekazana przez jego córkę Zofię Daniłowiczową, podskarbinę wielką koronną, siostrze stryjecznej, Izabelli z Tęczyńskich Łukaszowej Opalińskiej, marszałkowej nadwornej koronnej. 1668 wieś dziedziczy Zofia z Opalińskich Stanisławowa Lubomirska, po niej jej córka Elżbieta Helena Sieniawska, kasztelanowa krakowska. Wraz z małżeństwem w 1731 Zofii Sieniawskiej 1° voto Dönhoffowej z Augustem Aleksandrem Czartoryskim, wojewodą ruskim, dobra przechodzą na własność tej rodziny. 1824 nabywa je od Adama Kazimierza Czartoryskiego generał Jan Weysenhoff. Do w. XIX/XX należą do Weysenhoffów (ostatnio do Józefa pisarza), po pierwszej wojnie światowej do Kuszłów.

- 48 A. DWÓR (fig. 48). Wzniesiony ok. 1800 (może na starszym zrębie) przez pułkownika Ciesielskiego, wychowawcę młodych Czartoryskich, posiadającego Samokłęski w dożywociu; projekt przypisywany arch. *Chrystianowi Piotrowi Aignerowi*. Rozbudowany po 1883 przez Józefa Weysenhoffa; obecnie Dom Opieki Społecznej, remontowany m.i. 1964. Klasycystyczny. Zwrócony frontem na zach. Murowany z cegły, otynkowany. Część pierwotna na rzucie prostokąta, parterowa, dziewięcioosiowa, z piętrową częścią środkową, przed którą wgłębny portyk czterokolumnowy; części skrajne w formie krótkich, piętrowych skrzydeł, dobudowane po 1883. Piwnice pod częścią środkową sklepione kolebkowo. Układ wnętrz dwutraktowy z sienią i salonem na osi. W dwóch pomieszczeniach skromna dekoracja stiukowa na

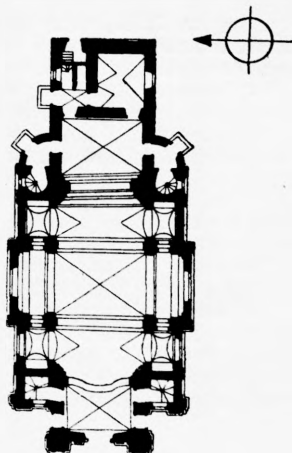
sufitach, klasycystyczna w. XIX, oraz kominek w obudowie drewnianej, neobarokowej z końca w. XIX. Posadzki parkietowe, ozdobne. Zewnątrz portyk z belkowaniem o tryglifowym fryzie, zwieńczony trójkątnym ogrymsowanym przyczółkiem; dobudowane części skrajne o podziałach ramowych. Okna w obramieniach z końca w. XIX. Dach nad częścią środkową dwuspadowy, nad skrajnymi czterospadowe, kryte blachą.

B. ORANŻERIA. Wzniesiona współcześnie z dworem. Po 1944 przerobiona na stajnie. Usytuowana na pn.-zach. od dworu. Murowana z cegły, otynkowana. Prostokątna. Parterowa. Elewacja frontowa dziewięcioosiowa z półkolistymi arkadami, oszklonymi; w elewacji zach. ostrołukowe otwory okienne i takież wejściowy, zamurowany, ujęte w profilowane obramienia. Dach dwuspadowy, pobity blachą.

C. POZOSTAŁOŚCI PARKU. Założony ok. 1800. Kraj- obrazowy, dziś zdewastowany. Zachowane resztki alei, klombów drzewnych i soliter oraz staw i kanał wodny.

SERNIKI

KOŚCIÓŁ PAR. p.w. św. Marii Magdaleny (fig. 14, 22). 14, 22
Drewniany wystawiony 1600 kosztem Zofii z Gniewoszków Osmólskiej, przed 1603 erygowana parafia, przed 1650 dobudowana murowana kaplica kosztem Katarzyny Silniczej. Spalony 1736, na jego miejscu drewniana kaplica. Obecny wzniesiony 1758—66 z fundacji Eustachego Potockiego, gen. artylerii litewskiej, wiązany hipotetycznie z arch. *Jakubem Fontaną*. Konsekrowany 1779. Restaurowany w końcu w. XIX (dach, posadzka), odnawiany wewnątrz 1974. Późnobarokowy z elementami wczesnoklasycystycznymi. Orientowany. Murowany z cegły, otynkowany. Korpus w typie centralizującej, trójprzęsłowej hali ścienno-filarowej z nawą o zaokrąglonych wewnątrz narożach, ujętą w prostokątne kaplice: przy szerszym prześle środkowym transeptowe, wysunięte na zewnątrz ryzalitowo, przy przęsłach skrajnych mniejsze, z otwartymi emporami; w narożach korpusu klatki schodowe (od wsch. koliste, od zach. kwadratowa); od zach. czworoboczna wieża, równej szerokości z nawą, wbudowana w połowie w korpus, w jej przyziemiu kruchta, na piętrze chór muzyczny. Prezbiterium nieco węższe od nawy, równe jej wysokością, jednoprzęsłowe; w jego przedłużeniu niższy, prostokątny aneks z zakrytą, kruchtą i klatką schodową oraz skarbcem na piętrze. W narożach między nawą a prezbiterium ćwierćkoliste niskie kruchty,

Kościół par. w Sernikach 1:750

- 24 z których wejścia do prezbiterium i na klatki schodowe do empor. Wewnątrz (fig. 24) kaplice skrajne otwarte do nawy arkadami o wybrzszonech, koszowych łukach, filary pomiędzy kaplicami przeprute niskimi, wąskimi arkadowymi przejściami oraz na wysokości empor prostokątnymi otworami balkonów wspartych na konsolach, pod którymi owalne nisze; na emporach wybrzszone balustrady. Chór muzyczny wsparty na arkadzie z wybrzszonego parapetem. Tęcza zaakcentowana filarami przyściennymi i zwielokrotnionym gurtem. Ściany i czoła filarów opięte pseudopilastrami podtrzymującymi przełamujące się belkowanie obiegające wewnątrz. Sklepienia o przeszłach wydzielonych gurtami, dekorowanymi stiukową plecionką z rozetami: w prezbiterium, środkowym przeszle nawy i nad emporami kolebkowo-krzyżowe, w przeszłach skrajnych nawy kolebkowe z lunetami, w kaplicach kolebkowe; w innych pomieszczeniach sklepienia kolebkowe z lunetami i kolebkowo-krzyżowe. Zewnątrz na osi fasady silnie występująca, trójkondygnacyjna wieża z arkadową wnęką na całej wysokości, naroża dolnych kondygnacji wieży i bocznych części fasady ujęte pilastrami tokańskimi w wielkim porządku, podtrzymującymi belkowanie (opasujące dookoła korpus i prezbiterium), przetrwane jedynie we wnęce; naroża górnej kondygnacji wieży ujęte również pilastrami, od frontu trójkątny

ogzysmowany przyczółek. We wnęce portal z plecionkowo-rozetową dekoracją ościeży, zwieńczony trójkątnym przyczółkiem, ujęty parami pilastrów dźwigających belkowanie; w środkowej kondygnacji okno w arkadowej wnęce z dekoracyjnym obramieniem i spływami wolutowymi po bokach, nad nim wygięty ku górze odcinek gzymsu; w trzeciej kondygnacji okulus w ozdobnym obramieniu. Boczne partie fasady z podziałami opaskowymi i oknami w dwu strefach, zwieńczone spływami wolutowymi, flankującymi górną kondygnację wieży. Elewacje boczne korpusu i wieży o podziałach ramowych, z płycinami o zaokrąglonych narożach, ściany prezbiterium oraz zakrystii i skarbcia bez podziałów. Otwory okienne w transepcie i w prezbiterium zbliżone do kwadratu, zamknięte łukiem odcinkowym; w kaplicach skrajnych znacznie wydłużone, zamknięte łukiem półkolistym. Drzwi główne dwuskrzydłowe oraz do zakrystii jednoskrzydłowe, klasycystyczne, dekorowane płycinami i wieńcami. Posadzka marmurowa, częściowo uzupełniana w. XIX, na emporach i w skarbcu ceglana, pierwotna. Dachy nad korpusem i prezbiterium dwuspadowe, nad zakrystią trójpołaciowy, kryte dachówką; nad kruchtami przy prezbiterium ćwierściożkowe kryte blachą. Hełm wieży w kształcie spłaszczonego dzwonu, czteropoiaciowy, zwieńczony czworoboczną latarnią z ozdobnym pazdurem, kulą i krzyżem żelaznym, pobity miedzianą blachą. — Ołtarz główny późnobarokowy przed 1779 (fig. 69), odnawiany 1890 i 1974, murowany, architektoniczny, ujęty półkolumnami podtrzymującymi wydatne, półkolistie wyłamane belkowanie z dwoma kwiatonami; w polu głównym i w zwieńczeniu obrazy wg tradycji przypisywane *Janowi Bogumiłowi Plerschowi*: św. Marii Magdaleny gruntownie przemalowany 1945—6 przez *Kazimierza Kuleckiego*, oraz Boga Ojca, odnawiany i częściowo przemalowany 1949 przez *Józefa Jarosza* z Zalesia, oczyszczony 1974; tabernakulum drewniane późnobarokowe 2. poł. w. XVIII, z pelikanem; po bokach ołtarza drzwi do zakrystii, powyżej konchowe wnęki, w których rzeźby klasycystyczne św. Piotra i Pawła 1. poł. w. XIX (?); przed ołtarzem balustrada współczesna ołtarzowi. Ołtarze boczne parami analogiczne: 1—2. w pierwszej parze kaplic z 2. poł. w. XVIII (fig. 72), odnawiane 1890, z mensami sarkofagowymi nad którymi płytkie arkadowe wnęki wypełnione i ujęte po bokach boazeriami z dekoracją rokokową, w prawym rzeźba św. Antoniego Padewskiego z tegoż czasu; 3—4. w części środkowej korpusu późnobarokowe przed 1779, odnawiane 1890, murowane, identyczne z ołtarzem głównym (bez zwieńczeń); w lewym obraz św. Tekli 2. poł. w.

69

72

- XVIII; 5—6. w drugiej parze kaplic, o charakterze klasycystycznym 1890, z obrazami z tegoż czasu: w lewym Przemienienia Pańskiego z datą 1890 i napisem na odwrociu oraz św. Mikołaja w zwieńczeniu, w prawym Matki Boskiej Studziańskiej w drewnianych współczesnych sukienkach i św. Michała Archaniola w zwieńczeniu, być może również z tego czasu; pod obrazami ołtarzy widoczne częściowo ołtarze pierwotne 2. poł. w. XVIII, malowane iluzjonistycznie, z przedstawieniami św. Mikołaja bpa i św. Jana Nepomucena. Ambona (fig. 75) i ząplecek chrzcielniccy (fig. 79) 4. ćw. w. XVIII, o analogicznych baldachimach; na ząplecku chrzcielniccy ornamenty rokokowe, na jego tle rzeźbiona Grupa Chrztu Chrystusa, chrzcielnicca w formie rokokowo-klasycystycznego wazonu. Prospekt organowy późnobarokowy 2. poł. w. XVIII, z herbem Pilawa Potockich. Stolik rokokowy 2. poł. w. XVIII (fig. 90). Feretron rokokowy 2. poł. w. XVIII o bogatych ramach (fig. 95) z obrazami: 1. Nawiedzenia sygn. [*Jan Bogumił*] *Plersz* z datą 1760 (fig. 115); 2. Umywanie nóg Chrystusa przez Marię Magdaleny, być może również mal. przez *Jana Bogumiła Plerscha*, gruntownie przemalowany 1892. Obrazek św. Marii Magdaleny owalny mal. na blasze w. XVIII. Dwa portrety Potockich, z nich jeden Eustachego (fig. 132), fundatora kościoła, po poł. w. XVIII, drugi z orderem i gwiazdą Orła Białego, może jego syna Ignacego, późniejszego marszałka wielkiego litewskiego, z lat ok. 1780. Dwa relikwiarze drewniane rokokowe 2. poł. w. XVIII, kartuszwowe, z miedziorytami przedstawiającymi Matkę Boską i Chrystusa. Dwa krzyże ołtarzowe, jeden drewniany, drugi cynowy, w. XVIII/XIX. Dwa dziesięcia osiem lichtarzy cynowych późnobarokowych w. XVIII/XIX, w tym sześć dużych. Lavabo cynowe w. XVIII, częściowo od dołu obcięte. W skarbicy: obrazy (z ołtarza głównego): Zdjęcie z krzyża i N. P. Maria Niepokalanie Poczęta, wg tradycji przypisywane *Janowi Bogumiłowi Plerschowi*, gruntownie przemalowane 1945—6 przez *Kazimierza Kuleckiego*. Kielich 1846, z firmy *Fraget* Warszawa. Świecznik paschalny w. XVIII. Skrzynia na świece w. XVIII, ozdobnie kuta. Dwie dalmatyki z tkanin w. XVIII. Dziesięć ornatów białych i czerwonych z tkanin w. XVIII/XIX, niektóre z galonami złotymi w. XVIII.
- DZWONNICA. Z poł. w. XIX, neogotycka. Murowana z cegły, otynkowana. Czworoboczna, dwukondygnacyjowa, z narożami ujętymi boniowaniem. Otwory dzwonowe i drzwiowe ostrołukowe, również boniowane, po ich bokach niewielkie rombове prześwity. Dach dwuspadowy, kryty dachówką.

Cmentarz kościelny otoczony murem w. XVIII—XIX, ceglany, otynkowanym, z dwiema furtami na osi kościoła; w narożach cztery kapliczki z w. XIX, murowane z cegły, otynkowane, czworoboczne z zaokrąglonymi narożnikami, otwarte od frontu ostrołukowo, z daszkami dwuspadowymi, krytymi dachówką.

KAPLICA CMENTARNA (fig. 28). Wzniesiona 1856 przez arch. *Franciszka Tournelle*. Neogotycka. Murowana z cegły, otynkowana. Prostokątna, z czworoboczną kruchtą od frontu i niewielką wąską zakrystią od tyłu. Wewnątrz sklepienie pseudokryształowe, w kruchcie gwiaździste. Zewnątrz fasada kruchty z wejściem w ostrołukowej wnęce oraz fasada kaplicy ujęte filarami z ostrołukowymi płycinami, zwieńczone trójkątnymi szczytami; na filarach fasady kaplicy rzeźby symbolizujące Wiarę i Nadzieję, na szczycie ażurowa sygnaturka. W elewacjach bocznych dołem prostokątne wnęki, górą rząd ostrołukowych okien. Dachy dwuspadowe, kryte dachówką. — Ołtarz neogotycki z okresu budowy kaplicy, murowany.

KAPLICZKA na cmentarzu grzebalnym. Z 2. poł. w. XVIII, w ruinie. Wzniesiona zapewne jako nagrobek. Barokowa. Murowana z cegły, otynkowana. Czworoboczna, z narożami ujętymi lizenami, niegdyś zwieńczona szczytem wolutowym. Wewnątrz sklepienie kolebkowe. Otwór wejściowy zamknięty łukiem półkolistym. Daszek dwuspadowy, kryty dachówką. — Rzeźba św. Barbary w. XVIII, ludowa, kamienna.

POZOSTAŁOŚCI ZESPOŁU DWORSKIEGO. Dwór z w. XVIII i stajnia z pocz. w. XIX, drewniane, zrębowe, rozebrane po 1952. Zachowana rządcówka, wzniesiona w. XIX (?). Murowana z cegły, otynkowana. Parterowa z mieszkalnym poddaszem, dwutraktowa z sienią poprzedzoną dwukolumnowym gankiem. Elewacja frontowa boniowana pasami, okna częściowo poszerzane. Dach naczółkowy, kryty dachówką. — Resztki zdewastowanego parku.

SPICZYN

DOMY. Drewniane, konstrukcji zrębowej. Nr 17, być może dawna gmina, 2. poł. w. XIX (fig. 53). Oszalowany z listwowaniem i arkadkowaniem u góry. Dwutraktowy, z sienią na osi, przed którą ganek z daszkiem dwuspadowym wspartym na parach kolumn drewnianych. Dach naczółkowy z okapem, kryty blachą. — Nr 44 (przy trójkątnym placu). Z w. XIX. Otynkowany. Dwutraktowy, z sienią na

osi, przed którą słupowy ganek z trójkątnym szczytem i daszkiem dwuspadowym. Dach naczółkowy z okapem, kryty blachą na gonce.

KAPLICZKI PRZYDROŻNE. 1. Przy zagrodzie nr 1. Zapewne z pocz. w. XIX. Murowana z cegły, otynkowana. Czworoboczna, słupowa, górą z trzech stron otwarta. Daszek namiotowy, kryty blachą. Rzeźba św. Floriana w. XVIII/XIX, ludowa, uszkodzona. — 2. W centrum wsi. Zapewne z ok. poł. w. XIX. Drewniana, konstrukcji słupowej, oszalowana z listwowaniem i arkadkowaniem u góry. Czworoboczna. Daszek dwuspadowy. Obraz Matki Boskiej Dobrej Opieki 1. poł. w. XIX, ludowy.

STAROŚCIN

KOŚCIÓŁ PAR. p.w. Matki Boskiej Anielskiej. Parafia erygowana 1926. Kościół wzniesiony 1929—38. Murowany. — Kielich w. XVIII. Sześć lichtarzy mosiężnych w. XVIII.

KAPLICZKI PRZYDROŻNE. Z w. XIX. Murowane z cegły, otynkowane. 1. Czworoboczna, z czterema kolumnami od frontu. Daszek i przykrycie wnętrza w przebudowie. — 2. W kształcie słupa. Dolna kondygnacja opilastrowana, górna z trzech stron otwarta, z kolumnienkami od frontu. Daszek dwuspadowy, ceglany.

SZCZEKARKÓW

KRZYŻ PRZYDROŻNY. Z w. XIX—XX, ludowy. Drewniany, ozdobny, z otokiem czterolistnym wokół ramion, zwieńczony krzyżem żelaznym z kogutkiem.

TRZCINIEC

KAPLICZKA PRZYDROŻNA. Z w. XIX. Murowana z cegły, otynkowana. W kształcie słupa o dwóch kondygnacjach; w węższej górnej niewielkie wnęki. Daszek czterosпадowy, murowany.

WIELKOLAS

KAPLICZKA PRZYDROŻNA. Z w. XIX. Murowana z cegły, otynkowana. W kształcie słupa. Trójkondygnacyjowa

na cokole, pomiędzy kondygnacjami gzymsy, najwyższa z trzech stron otwarta. Daszek dwuspadowy, ceglany.

WÓLKA ROKICKA

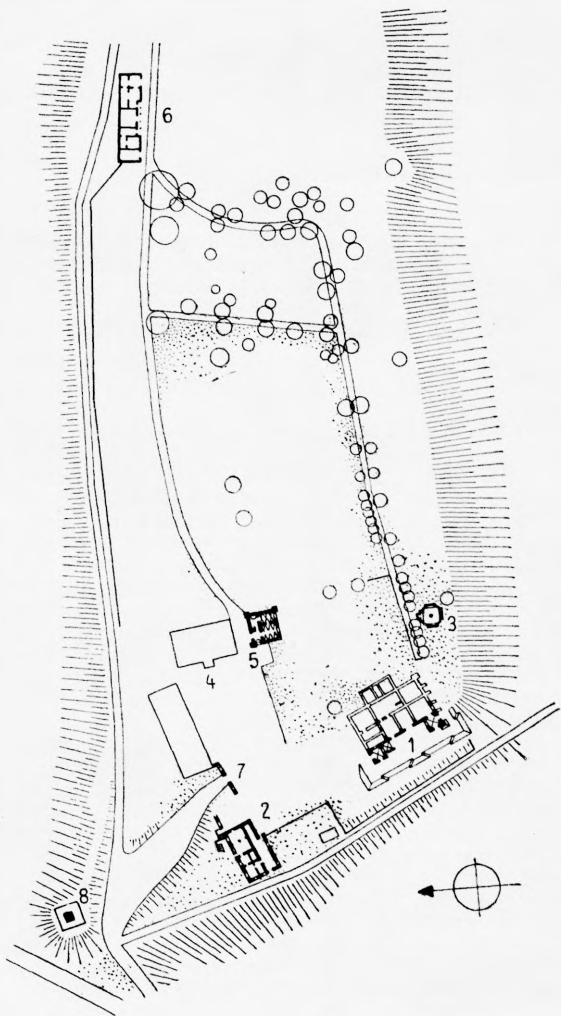
KAPLICZKA PRZYDROŻNA. Wzniesiona 1868 z fundacji Stefana Mazanka z żoną. Drewniana, konstrukcji słupowej, oszalowana. Czworoboczna. Pod okapem profilowany gzyms. Daszek namiotowy, kryty blachą, zwieńczony ozdobnym, żelaznym, kutym krzyżem z chorągiewką, na której data. — Rzeźba św. Jana Nepomucena ok. poł. w. XIX, o charakterze ludowym.

ZAWIEPRZYCE

DAWNY ZESPÓŁ PAŁACOWY. Wieś 1545 własnością Zawieprzskich herbu Janina, sprzedana 1599 przez Fryderyka Zawieprzskiego Adauktowi Ciecierskiemu, chorążemu drohnickiemu. Nabyta 1611 przez Jana Firleja, kasztelana wojnickiego, do 1662 na zmianę własność Firlejów i Noskowskich. 1662—71 należy do Józefa Gorayskiego, starosty lubelskiego, który ją odsprzedaje Atanazemu Miączyńskiemu, wojewodzie wołyńskiemu, podskarbiemu nadwornemu koronnemu, do 1794 własność Miączyńskich, następnie do 1813 Aleksandra Morskiego, podkomorzego przemyskiego; 1818—1945 majątek w rękach Ostrowskich. Zespół usytuowany na pd.-zach. krańcu osady, na wysokim, prawie prostokątnym cyplu stromo opadającym ku zach. i pd., ograniczonym od zach. korytem Wieprza, od pd. łąkami na miejscu dawnych stawów, od pn. odcięty od osady jarem. W skład założenia wchodzi: ruiny pałacu przy pd.-zach. narożu cypla, dawna oficyna położona na pn.-zach. od pałacu oraz kaplica na wsch.; na pn. od nich dawny dwór, spichlerz oraz w znacznej odległości na pn.-wsch. od ruin, poza parkiem, dawna oranżeria. Wjazd na teren pałacowy od pn., przez bramę położoną w pobliżu oficyny. Na osi bramy, u stóp cypla, figura przydrożna na kopcu. Budynki murowane z cegły, gdzieniegdzie z użyciem kamienia, otynkowane.

A. RUINY PAŁACU (fig. 33, 34). Pierwotny zamek wzniesiony zapewne 1. poł. w. XVI (być może przez Andrzeja Zawieprzskiego), przekształcony gruntownie 1674—9 na okazałą rezydencję pałacową przez Atanazego Miączyńskiego; przebudowa wiązana z *Tylmanem* z Gameren. 1748 pałac

33, 34

Zespół pałacowy w Zawieprzycach 1:3000

1. ruiny pałacu, 2. oficyna, 3. kaplica, 4. dwór, 5. lamus, 6. oranżeria, 7. brama wjazdowa, 8. figura przydrożna

był bez dachu, w okresie późniejszym odbudowany; od pożaru 1838 w ruinie. 1956 prace zabezpieczające i częściowe odgruzowanie. Pałac frontem zwrócony na wsch. Założony na planie prostokąta, dwutraktowy, pierwotnie trójkondygnacyjny z galerią arkadową między dwoma kwadratowymi alkierzami flankującymi tylną elewację. Zachowane: dolne części murów obwodowych od zach. i częściowo pd. oraz ścian działowych do wysokości parteru, w części pn.-wsch. jedynie mury fundamentowe; wyodrębniają się oba alkierze, pn.-zach. zachowany częściowo powyżej drugiej kondygnacji, przy nim w parterze jedno przeszło dawnej galerii arkadowej ze sklepieniem kolebkowo-krzyżowym. Pod ruinami zasypane piwnice. Przed elewacją tylną taras podtrzymywany przez mur oporowy z bastionowo ukształtowanymi narożami i płytkim występem pośrodku, naroża bastionów boniowane.

B. OFICYNA, obecnie szkoła. Wzniesiona zapewne w dwóch etapach: część pd. zapewne z okresu budowy pałacu, część pn. z w. XVIII (zapewne po 1748). Niegdyś na rzucie w kształcie litery T. Część pd. zachowana w przyziemiu w stanie ruiny, przy niej w głębi wzgórza obszerne piwnice i korytarze sklepione kolebkowo. Część pn. usytuowana na stoku wzgórza, od strony dziedzińca jedno-, od zewnątrz trójkondygnacyjowa, z pierwotnymi murami powyżej parteru, odbudowana 1958—62 wg projektu arch. *Czesława Gawdzika*, z zachowaniem ogólnych proporcji dawnej bryły; wnętrza gruntownie przekształcone, dach mansardowy, kryty blachą.

C. KAPLICA (fig. 25). Wzniesiona zapewne 4. ćw. w. 25 XVII, wiązana z działalnością *Tylmana* z Gameraen, odrestaurowana pomiędzy 1723—48 kosztem Piotra Miączyńskiego, wojewody czernichowskiego. Remont dachu 1954. Obecnie zdewastowana. Barokowa. Frontem zwrócona na pn. Centralna, na rzucie stanowiącym połączenie krzyża greckiego o płytkich ramionach z kołem. Zewnątrz na narożach zdwojone pilastry wsparte na wysokim cokole i podtrzymujące przełamujące się belkowanie, powyżej którego analogicznie rozczłonkowany wysoki bęben kopuły, zwieńczonej ośmioboczną latarnią. Wewnątrz ściany kaplicy rozczłonkowane pilastrami podtrzymującymi wydatne belkowanie, ściany bębna z pilasterkami dźwigającymi gzyms. Otwory okienne i drzwiowe prostokątne w szerokich rozglifionych ościeżach; w bębnie zbliżone do kwadratu, o ościeżach zamkniętych łukiem odcinkowym. Drzwi zapewne w. XIX, dwuskrzydłowe, klepkowe o układzie rombowym, ćwiekowane. Kopu-

- lasty ośmiopółaciowy dach kaplicy i ostrołukowy daszek latarni pobite gontem. — Polichromia późnobarokowa z lat 1723—48, fundacji Piotra i Antoniny z Rzewuskich Miączyńskich; konserwowana 1957 przez kons. *Eugeniusza* 97 *Czuhorskiego*; w kopule (fig. 97) scena Sądu Ostatecznego (wzorowana częściowo na scenie Sądu Ostatecznego z kopuły kaplicy Św. Krzyża w kościele dominikanów w Lublinie mal. przez *Tomasza Muszyńskiego* ok. 1655 oraz na rycinie *Pietera de Jode* z ok. 1630); na bębnie cztery sceny z życia św. Antoniego Padewskiego: 1. Nawrócenie grzesznika; 2. Uzdrowienie chorego; 3. Kazanie do ryb (fig. 98); 4. Uciszenie burzy; na ścianach ponad oknami przedstawienia 98 śś. pustelników: Antoniego (fig. 99), Hieronima, Onufrego i Pawła; ponadto na ścianach kaplicy i w ościeżach otworów okiennych bębna motywy roślinno-kwiatowe i pęki kwiatowo-owocowe, na pilastrach dwanaście zacheuszków, poniżej których na przemian herby Suchekomnaty (Miączyńskich) i Krzywda (Rzewuskich). — Ołtarz barokowy 1. poł. w. XVIII (1723—48), z lustrami wokół współczesnego mu obrazu św. Antoniego Padewskiego adorującego Dzieciątko, w zwieńczeniu rzeźby dwóch aniołów i krucyfiksu; na ramie obrazu malowane igrające aniołki; tabernakulum współczesne ołtarzowi, przemalowane w. XIX, b. zniszczone. Ława kolatorska w. XIX z malowanymi dzbanami i bukietami kwiatowymi na przedpiersiu. We wnękach ścian kaplicy obrazy św. Piotra i św. Marii Magdaleny oraz nad drzwiami obraz św. Rozalii, współczesne ołtarzowi.

D. DWÓR. Wzniesiony zapewne po pożarze pałacu 1838. Frontem zwrócony na zach. Niegdyś drewniany, konstrukcji zrębowej, przed 1939 obmurowany cegłą (wzgl. zrąb wymieniony na mur ceglany), otynkowany. Parterowy, siedmioosiowy. Dwutraktowy z sienią od frontu na osi, przed którą niegdyś słupowy, obecnie oszalowany, czworoboczny ganek. Dach czterospadowy, pobity gontem (na którym papa), nad gankiem dwuspadowy ze szczytem deskowym w jodełkę, pobity gontem.

- 35 E. LAMUS (fig. 35). Wzniesiony zapewne 1. poł. w. XVII, przerabiany. Remont dachu i wnętrza 1954. Frontem zwrócony na zach. Murowany z cegły, otynkowany. Na rzucie kwadratu. Dwukondygnacyjny. Na parterze od frontu wąska sień przez całą szerokość budynku, sklepiona kolebkowo, ze schodami na piętro, za nią dwa pomieszczenia sklepione kolebką z lunetami i kolebkowo-krzyżowo; na piętrze dwa pomieszczenia sklepione analogicznie. Zewnątrz trzy narożniki oszkarpowane, ściany zwieńczone profilowanym gzymsiem. Otwory okienne kwadratowe, na parterze z gzymsami

nadokiennymi i kratami. Dach czterospadowy, pobity gontem.

F. DAWNA ORANŻERIA. Wzniesiona zapewne 1. poł. w. XIX. Po wstrzymaniu rozbiórki zabezpieczona 1956. Obecnie ponownie w ruinie. Klasycystyczna. Frontem zwrócona na pd. Murowana z cegły, otynkowana. Prostokątna. Część środkowa częściowo rekonstruowana, trójkondygnacyjowa, z wgłębnym dwukondygnacyjowym, pięcioosiowym portykiem kolumnowym, podtrzymującym trzecią kondygnację, nad którą niski dwuspadowy dach. Części boczne parterowe, znacznie rekonstruowane 1955—6 (niegdyś od frontu ściany drewniane), z wysokimi dwuspadowymi dachami z naczółkami. Dachy pobite gontem.

G. BRAMA WJAZDOWA (fig. 36). Wzniesiona w końcu w. XVII lub pocz. w. XVIII, konserwowana i rekonstruowana 1956. Barokowa. Murowana z cegły, niegdyś otynkowana. Parawanowa. Trójosiowa. Część środkowa szersza i wyższa, zwieńczona murem attykowym i rozerwanym przyczółkiem z obeliskiem pośrodku; otwór bramny zamknięty łukiem odcinkowym, po jego bokach od frontu konchowe nisze, od tyłu, pomiędzy pilastrami, w boniowanym polu płycina zamknięta półkoliście. Części boczne z prostokątnymi otworami wejściowymi, zwieńczone spływami i kulami na opilastrowanych filarach skrajnych.

H. PARK. Założony w. XVII—XVIII, częściowo zdewastowany. Wśród zachowanego drzewostanu pozostałości kwater i alei, z nich najpełniej zachowana obwodowa aleja pd., biegnąca od kaplicy wzdłuż tarasowego zbocza; w części wsch. parku, na jego osi, okazała stara lipa. Park od pn., pomiędzy oranżerią a nowszym budynkiem gospodarczym przylegającym do bramy wjazdowej, ogrodzony murem w. XVIII (obecnie ze znacznymi ubytkami), ceglany, otynkowany, z wgłębnymi arkadami od strony wewnętrznej i usytuowaną w pobliżu oranżerii bramką, współczesną murowi, flankowaną dwiema kolumnami, obecnie zamurowaną.

J. FIGURA PRZYDROŻNA (fig. 229). Wzniesiona zapewne w. XVII. Barokowa. Usytuowana na wysokim kopcu (mogile?) u podnóża wjazdu na teren pałacowy. Murowana z cegły, otynkowana. Na wysokim, czworobocznym, ogryzowanym cokole z płycinami wysmukła kolumna, zwężająca się ku górze, zwieńczona ozdobnym żelaznym krzyżem.

ZABUDOWA WSI. Z w. XIX—XX (m.i. nry 8 i 84 z 1860). Domy drewniane, konstrukcji zrębowej, zwęglowane na rybi ogon, bielone. Półtoratraktowe z sienią nie na osi, poprzedzonej gankiem o dwóch słupach (nr 84). Wewnątrz stropy

belkowane. Dachy czterospadaowe lub naczółkowe (nr 84), kryte słomą, ozdobnie schodkową na krawędziach (nr 84).

KAPLICZKA PRZYDROŻNA. Zapewne w. XX. Drewniana, konstrukcji słupowej, oszalowana. Czworoboczna. Daszek namiotowy, pobity gontem. — Rzeźba św. Jana Nepomucena 1. poł. w. XIX, uszkodzona.

ZEZULIN

KAPLICZKA PRZYDROŻNA. Z w. XIX. Murowana z kamienia, otynkowana. Czworoboczna, z gzymsem wieńczącym, niegdyś z wnękami arkadowymi w trzech ścianach (obecnie tylna zamurowana). Daszek namiotowy, wysoki, kryty blachą, z krzyżem żelaznym. — Rzeźba Matki Boskiej w. XIX, ludowa, gruntownie przemalowana.

KRZYŻ PRZYDROŻNY. Z 1904. Drewniany, ozdobny, z otokiem wokół ramion: półkolistym od dołu i połową czworoliścia od góry; zwieńczony krzyżem żelaznym, kutym.

ZIÓŁKÓW

KAPLICZKA PRZYDROŻNA. Z w. XIX—XX. Murowana z cegły, otynkowana. W kształcie słupa na boniowanym cokole, zakończona ostrołukowym szczytem z takimż daszkiem ceglanym. Od frontu wnęka głęboka, w pozostałych bokach płytkie wnęki ostrołukowe, ujęte w boniowane obramienia. — We frontowej wnęcie rzeźba Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej, ludowa.

Planiki w tekście wykreślono na podstawie zdjęć pomiarowych ze zbiorów INSTYTUTU SZTUKI PAN (plan miasta Lubartowa, kościół i pałac w Lubartowie — na podstawie materiałów archiwalnych; kościół i klasztor w Lubartowie — pomiar M. i J. Skrzypczyków i J. Bigoszewskiego; kościół w Ostrowiu Lubelskim — pomiar A. Miłobędzkiego, uzupełniony przez M. i J. Skrzypczyków i J. Bigoszewskiego; kościół w Sernikach — pomiar K. Brzezińskiego, M. Ryczew) oraz BIURA DOKUMENTACJI ZABYTKÓW W LUBLINIE (plan sytuacyjny pałacu w Kozłowie — pomiar St. Miłoszewskiego i plan sytuacyjny pałacu w Zawieprzycach — pomiar P. Kosińskiego).

LITERATURA PRZEDMIOTU. Aleksandrowicz P. ks., *Półtora wieku dziejów Diecezji Siedleckiej czyli Podlaskiej (Synteza)*, (Wiadomości Diecezjalne Podlaskie XXXVII 1968, nr 7—8). — Arnold St., *Podziały administracyjne województwa sandomierskiego do końca XVIII w.* (w: *Pamiętnik Świętokrzyski 1930*, Kielce 1931). — Baliński M., Lipiński T., *Starożytna Polska pod względem historycznym, geograficznym i statystycznym opisana*, I—III, Warszawa wyd. I 1843—6, wyd. II 1885—7. — Bartczakowa A., *Jakub Fontana architekt warszawski XVIII wieku*, Warszawa 1970 [Kozłówka, Lubartów, Serniki]. — Bartoszewski G., *Powstanie i organizacja polskiej prowincji kapucynów (1681—1784)*, mps 1962 KUL. — Bonlewski K. ks., *Opis historyczny diecezji lubelskiej*, rkps (1839—45) Archiwum Kurii Biskupiej w Lublinie. — Brykowski R., *Zespół zamkowo-palacowy w Zawieprzycach, pow. lubartowski, woj. lubelskie. Dokumentacja wstępna historyczno-architektoniczna*, mps 1968/67 PKZ Warszawa. — Tenże, *Dwór w Niemcach przestał istnieć (Ochrona Zabytków XXVIII 1975, nr 1)*. — Tenże, *Stan zachowania zabytków dawnego powiatu Lubartów (Ochrona Zabytków XXVIII 1975, nr 3—4)*. — Ciołek G., *Ogrody zabytkowe (Ziemia XLI 1950, nr 5/6)* [Kozłówka, Lubartów]. — Tenże, *Ogrody polskie*, Warszawa 1954 [Kozłówka, Lubartów, Samokleski]. — Ciołek G., *Liczbiniński A. Miłoszewski S., Rejestr ogrodów polskich*, Warszawa 1965, z. 3 [Kozłówka]. — Ciołek G., Plapis W., *Materiały do słownika twórców ogrodów polskich*, Warszawa 1968 [Kozłówka, Lubartów, Samokleski]. — Czapska G., *Pałac Sanguszków w Lubartowie (Roczniki Humanistyczne Tow. Nauk. KUL XV, z. 4, 1967)*. — Czuhorski E., *Sprawozdanie z prac konserwatorskich 1963—4*, rkps Archiwum Parafialne w Lubartowie. — Cwik A., *A.B.C. miast Lubelszczyzny (Kalendarz Lubelski I 1959)* [Lubartów], III 1961 [Ostrów Lubelski], V 1963 [Kamionka, Michów]. — Tenże, *Miasta królewskie Lubelszczyzny w drugiej połowie XVIII wieku*, Lublin 1968 [Lubartów]. — Dobrowolski T., *Rzeźba neoklasycyzmu i romantyzmu w Polsce. Ze studiów nad importem włoskim i świadomością estetyczną*, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1974 [Florencja—Kozłówka]. — *Dzieje Lubelszczyzny I*, pod red. T. Mencia, Warszawa 1974. — Eustachiewicz J., *Fresk w kaplicy Św. Krzyża przy kościele O. O. Dominikanów w Lublinie (Roczniki Humanistyczne Tow. Nauk. KUL VI, z. 4, 1958)* [Zawiepryce]. — Gajewski L., Gurba J., *Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy na terenach osi Spiczyn i Kijany pow. Lubartów, w świetle badań wstępnych (Sprawozdania Archeologiczne XI 1960)*. — Gawarecki H., *Prace konserwatorskie. Województwo lubelskie (Ochrona Zabytków V 1952, nr 4)* [Lubartów]. — Tenże, *Prace konserwatorskie. Województwo lubelskie (1953—57) (Ochrona Zabytków XI 1958, nr 1—2)* [Kijany, Kozłówka, Lubartów, Zawiepryce]. — Tenże, *Na szlakach turystycznych północnej Lubelszczyzny (Kalendarz Lubelski XIV 1972)* [Firlej, Kozłówka, Lubartów, Zawiepryce]. — Tenże, *Nie istniejące zabytki (Kalendarz Lubelski XV 1973)* [Kozłówka, Niemce, Ostrów Lubelski, Zawiepryce]. — Hemperek P. ks., *Powstanie i terytorium oficjalatu okręgowego w Lublinie (Roczniki Teologiczno-Kanoniczne KUL XIX, z. 5, 1972)*. —

Jaroszewski T. S., *Chrystian Piotr Aigner 1756—1841*, Warszawa 1970 (wyd. I 1965) [Samokleski]. — Jelińska A., *Kościół parafialny w Ostrowie Lubelskim*, mps pracy magisterskiej na KUL 1963. — Kalinowski W., *Miasta polskie w XVI i pierwszej połowie XVII wieku* (Kwartalnik Architektury i Urbanistyki VIII 1963, z. 3—4) [Lubartów]. — Kiryk F., *Z badań nad urbanizacją Lubelszczyzny w dobie Jagiellońskiej* (Rocznik Naukowo-Dydaktyczny Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie, Prace historyczne VI, z. 43, 1972) [Lubartów, Michów, Ostrów Lubelski, Rawa]. — Knothe Z., *Pałac w Kozłowie* (Gazeta Lubelska 1947, nr 29). — Kociuba L., *Z dziejów Lubartowa* (w: *Lubartów i Ziemia Lubartowska* 1964). — Kossowski A., *Protestantyzm w Lublinie i w Lubelskiem w XVI i XVII w.*, Lublin 1933. — Kozakiewicz S., Rewski Z., *Fontana Paweł Antoni (1696—1765)*, architekt (w: *Polski Słownik Biograficzny VII 1948—58*). — Kozłówka (Tyg. Ilustr. 1909, nr 37). — *Kronika konserwatorska za r. 1929 i 1930* (Ochrona Zabytków Sztuki 1930—31) [Lubartów]. — Krzyk-Libuchowa T., *Pałac w Kozłowie* (Studia i Materiały Lubelskie II 1963). — Kumor B. ks., *Granice metropolii i diecezji polskich (963—1939)* (Archiwa, biblioteki i muzea kościelne XX 1970, XXI 1970. — Kunczewicz A., *Plany przeglądowe miast polskich*, Warszawa, 1929 [Lubartów]. — Kunczyńska A., *Chrystus Frasobliwy w polskiej rzeźbie ludowej* (Pol. Szt. Ludowa XIV 1960, nr 4) [Leszkowice, Rokitno]. — Kurzątkowska A., *Mecenat artystyczny Firlejów (1526—1626)*, rkps pracy doktorskiej na UW 1965. — Kurzątkowski M., *Zawieprzycze* (Ziemia II 1957, nr 3). — Tenże, *Architektura barokowa Ziemi Lubartowskiej* (w: *Lubartów i Ziemia Lubartowska* 1959). — Tenże, *Legenda i fikcja literacka* (Kamena XXIX 1962, nr 23) [Zawieprzycze]. — Tenże, „Album Lubelski” Adama Lerue a „Inwentaryzacja Stronczyńskiego” (Przegląd Lubelski I 1964) [Zawieprzycze]. — Tenże, *Barok i rokoko* (Kalendarz Lubelski VIII 1966) [Lubartów, Ostrów Lubelski]. — Tenże, *Prace konserwatorskie — województwo lubelskie (1958—1966)* (Ochrona Zabytków XX 1967, nr 4) [Kozłówka, Lubartów, Zawieprzycze]. — Tenże, *Ochrona zabytków w województwie lubelskim (1944—1968)* (Rocznik Lubelski XII 1969). — Tenże, *Prace konserwatorskie — województwo lubelskie (1967—1972)* (Ochrona Zabytków XXVI 1973, nr 4) [Lubartów, Ostrów Lubelski]. — Lerue A., *Album Lubelskie*, Warszawa 1857 [Zawieprzycze]. — Liske K. ks., *Cudzoziemcy w Polsce, Lwów 1876* [Kijany, Zawieprzycze]. — Lutostańska A., *Lubartów, m. pow. woj. lubelskie. Pałac*, mps 1964 PKZ Warszawa. — Łopaciński H., *Dawniejsze podziały administracyjne dzisiejszej guberni lubelskiej* (Wisła XVI 1902, z. 3). — Tenże, *Fabryki ceramiczne w Tomaszowie i Lubartowie dziś nie istniejące. Kilka wiadomości do dziejów przemysłu artystycznego w Polsce* (Sprawozdania K.H.S. VIII 1907). — Łoski J., *Atanazy Miączyński, wojewoda wotyński, podskarbi nadworny koronny* (w: *Jan Sobieski, jego rodzina, bracia i współczesne zabytki*, Warszawa 1883). — Łoza S., *Architekci i budowniczowie w Polsce*, Warszawa 1954 [Kijany, Kozłówka, Lubartów, Samokleski, Serniki, Zawieprzycze]. — Makowiecki T., *Archiwum planów Tylmana z Gameraen*, Warszawa 1938 [Lubartów]. — Martyna Wł., *Zawieprzycze — woj. lubelskie. Zespół pałacowy. Dane o Zawieprzycach opracowane zostały na podstawie notatek zebranych przez Jana Antoniego Miączyńskiego* (w: *Brykowski, Zespół zamkowo-pałacowy w Zawieprzycach*, j.w.). — Mazurkiewicz J., *O matych miastach Lubelszczyzny* (Kalendarz Lubelski IV 1962) [Lubartów, Ostrów Lubelski]. — *Miasta polskie w Tysiącleciu*, I, Warszawa—Wrocław—Kraków 1965 [Firlej, Kamionka, Lubartów,

Ostrów Lubelski, Rawa]. — Michalczyk St., Sąd Ostateczny Tomasza Muszyńskiego w kościele dominikanów w Lublinie (Roczniki Humanistyczne Tow. Nauk. KUL XIII, z. 4, 1965 [Zawiepryce]). — Miłobędzki A., *Zarys dziejów architektury w Polsce*, Warszawa 1968 (wyd. I, 1963) [Lubartów]. — Miszczak D., *Kalendarium prac Pawła Antoniego Fontany we Włodawie* (Roczniki Humanistyczne Tow. Nauk. KUL XVIII, z. 3, 1970) [Lubartów]. — Taże, *Materiały archiwalne do działalności architektonicznej Pawła Fontany* (Roczniki Humanistyczne Tow. Nauk. KUL XX z. 4, 1973) [Lubartów]. — Mossakowski St., *Tylman z Gamen architekta polskiego baroku*, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1973 [Kijany, Lubartów]. — Müller W., *Diecezja krakowska w relacjach biskupów z XVII—XVIII wieku* (Roczniki Humanistyczne Tow. Nauk. KUL XIII, z. 2, 1965). — Opas T., *O dawnych umocnieniach obronnych miast prywatnych województwa lubelskiego* (Kwart. Hist. Kult. Mat. XIX 1971, z. 2) [Lubartów]. — Orańska J., *Szymon Czechowicz 1689—1775*, Poznań 1948 [Lubartów]. — Palusińska H., *Kaplica w Zawieprzycach i zdobiące ją malowidła*, mps pracy magisterskiej na KUL 1955. — Piwocki K., *Pałac Sanguszków w Lubartowie*, mps 1932—3 IS PAN Warszawa. — Tenże, *Pałac Sanguszków w Lubartowie* [Streszczenie] (Biuletyn H.S. i K. II 1933, nr 1). — Tenże, *Kronika konserwatorska (Pamiętnik Lubelski II 1935)* [Lubartów]. — Raczyński J., *Centralne barokowe kościoły województwa lubelskiego* (Studia do Dziejów Sztuki w Polsce I 1929) [Lubartów]. — Reinfuss R., *Sztuka ludowa na pograniczu Lubelszczyzny i Podlasia* (Studia i Materiały Lubelskie, Etnografia 1, 1962). — Rewski Z., *Działalność architektoniczna warszawskich Fontanów* (Biuletyn H.S. i K. II 1934, z. 4) [Lubartów]. — Rościszewska Z., *Lewartów w latach 1543—1643*, Lublin 1932. — Rusch T., *Domy mieszczańskie z Kamionki*, pow. Lubartów (I połowa XIX w.) (Pol. Szt. Ludowa X 1956, nr 6). — Sawicka S., Sulerzyńska T., *Straty w rysunkach z Gabinetu Rycin Biblioteki Uniwersyteckiej 1939—1945*, Warszawa 1960 [Lubartów]. — Schatz M., *Grupa portretów oświeceniowych w kościele parafialnym w Kijanach*, pow. lubartowski, mps pracy magisterskiej na KUL 1954. — Skaruch K., *Przeszłość historyczna i architektura pałacu Sanguszków w Lubartowie* (w: *Lubartów i Ziemia Lubartowska 1959*). — Słownik geograficzny Królestwa Polskiego I—XVI, Warszawa 1880—1902. — Smulikowska E., *Renesansowa kamienica mieszczańska okręgu lubelskiego*, mps pracy magisterskiej na UW 1953/4 [Lubartów]. — Soszyński A. ks., *Powstanie i organizacja Diecezji Janowskiej Podlaskiej* (Wiadomości Diecezjalne Podlaskie XXXVII 1968, nr 7—8). — Stompór A., *Kościół parafialny w Sernikach* (monografia architektoniczna), mps pracy magisterskiej na KUL 1963. — Stronczyński K., *Opisy zabytków starożytności przez delegację wysłaną z polecenia Rady Administracyjnej Królestwa w latach 1844—1846 zebrane i rysunkami w osobnych atlasach zawartymi objaśnione*. Gubernia Lubelska, rkps 1852—3 Gabinet Rycin Bibl. U. W. [Zawiepryce]. — Szafer T. P., Tomczyk J., Trzebiński W., *Katalog planów miast w zbiorach Archiwum Państwowego w Lublinie* (Ilustrowany Katalog Źródeł Kartograficznych z. 1, Warszawa 1951, dod. do Prac. I.U.A., z. 2) [Michów]. — Szafran P., *Rozwój średniowiecznej sieci parafialnej w Lubelskiem*, Lublin 1958. — Szydłowski T., *Ruiny Polski*, Lwów 1919 [Lubartów]. — Śliwina W. J., Tracz F., *Ziemia Lubartowska. Szkic monograficzny ilustrowany*, Lubartów 1928. — Tatarski W., *Czarny marmur w Krakowie* (Prace K.H.S. X 1952) [Lubartów]. — Topińska M., *Kościół i klasztor kaptynów w Lubartowie* (z dziejów akcji fundatorskiej Pawła Ka-

rola Sanguszkii), mps pracy magisterskiej na U. W. 1967. — Ta że, *Budownictwo kapucynów w Polsce w świetle konstytucji i tradycji Zakonu* (Kwart. Architektury i Urbanistyki XIX 1974, z. 3) [Lubartów]. — W a d o w s k i J. A. ks., *Kościół w Lublinie i diecezji lubelskiej*, rkps 1907 Bibl. PAN w Krakowie. — W e r e ż y Ń s k i G., *Z przeszłości Lubartowa* (Gazeta Lubelska 1885, nr 283). — T e n ż e, *Dokumenty do historycznego opisu miasta Lubartowa*, rkps przed 1885 Bibl. PAN w Krakowie. — T e n ż e, *Historyczne opisanie miasta Lubartowa na zasadzie oryginalnych dokumentów opracowane*, rkps 1885 Bibl. W.A.P. w Lublinie. — W i e n i a r s k i J. A., *Nagrobek Zofii z książąt Czartoryskich Zamoyckiej w kościele Santa Croce we Florencji* (Tyg. Ilustr. 1860, II) [Florencja-Kozłówka]. — W i l g a t o w i e K. T., *Gawarecki H., Województwo lubelskie. Przewodnik*, Warszawa 1957. — W o j c i e c h o w s k i J., *Co zrobiono w Polsce w zakresie odbudowy, restauracji i konserwacji zabytków sztuki w latach 1919—29* (Ochrona Zabytków Sztuki 1930—31) [Kamionka, Lubartów, Zawiepryce]. — W o j c i e c h o w s k i S., *Atlas historyczny Polski. Województwo lubelskie w drugiej połowie XVI wieku. Mapy szczegółowe XVI wieku*, III Warszawa 1966. — T e n ż e, *Zasiedlenie szlacheckie w województwie lubelskim w drugiej połowie XVI wieku* (Rocznik Lubelski X 1967). — W o l f J., *Muzeum w Kozłowce* (Odrodzenie 1945, nr 26). — W y r o b i s z A., *Polityka Firlejów wobec miast w XVI wieku i założenie Janowca nad Wisłą* (Przegląd Hist. 61, 1970, nr 4) [Lubartów]. — X., *Wizyta kanoniczna kilku kościołów parafialnych w dekanacie lubartowskim i lubelskim, odbyta w miesiącu czerwcu i lipcu r. 1893* (Przegląd Katolicki 1893, nr 34). — *Zabytki architektury i budownictwa w Polsce*. Zeszyt 8. *Województwo Lubelskie*, opr. H. Gawarecki, B. Wolff-Łozińska, J. Z. Łoziński, Warszawa 1973. — Z a l e w s k i L., *Z epoki renesansu i baroku na Lubelszczyźnie*, Lublin 1959. — *Zawiepryce* (Tyg. Ilustr. II 1862, nr 165). — *Zbiór znaczniejszych budowli w województwie lubelskim*, Warszawa 1836 [Lubartów]. — Z w o l a k i e w i c z H., *Figury przydrożne w okolicach Łęcznej* (Ziemia XIII 1928, nr 21) [Kijany].

POWIAT LUBARTOWSKI

ILUSTRACJE

W s z y s t k i e z d j ę c i a
z wyjątkiem fig. 28 (R. BRY-
KOWSKI) wykonał J. LANG-
DA, w zbiorach INSTYTUTU
S Z T U K I P A N .

Fig. 1. Lubartów, kościół par. 1733—8, arch. *Paweł Antoni Fontana*.
Widok ogólny od pd. (s. VII, 24).

Fig. 2. Lubartów, kościół par. 1733—8, arch. *Paweł Antoni Fontana*.
Widok od pn.-wsch. (s. VII, 24, 27).

Fig. 3. Lubartów, kościół par. 1733—8, arch. Paweł Antoni Fontana.
Widok od zach. (s. VII, 24, 27).

Fig. 4. Lubartów, kościół par. 1733—8, arch. *Paweł Antoni Fontana*.
Wnętrze, widok na prezbiterium (s. VII, 25).

Fig. 5. Lubartów, kościół par. 1733—8, arch. Paweł Antoni Fontana. Wnętrze, widok na chór muzyczny (s. VII, 25).

Fig. 6. Lubartów, kościół par. 1733—8, arch. Paweł Antoni Fontana. Fragment wnętrza nawy i obejścia pn. (s. VIII, 26).

Fig. 7. Lubartów, kościół par. 1733—8, arch. Paweł Antoni Fontana. Wnętrze, fragment pd. obejścia nawy (s. VII, 26).

Fig. 8. Lubartów, kościół par. 1733—8, arch. Paweł Antoni Fontana. Wnętrze, przejście do jednej z kaplic pn. obejścia (s. VII, 26).

Fig. 9. Lubartów, kościół par. Kapitel w przejściu z nawy do kaplic środkowych obojścia 1733—8 (s. VII, 26).

Fig. 10. Lubartów, kościół par. Kapitel w nawie 1733—8 (s. VII, 26).

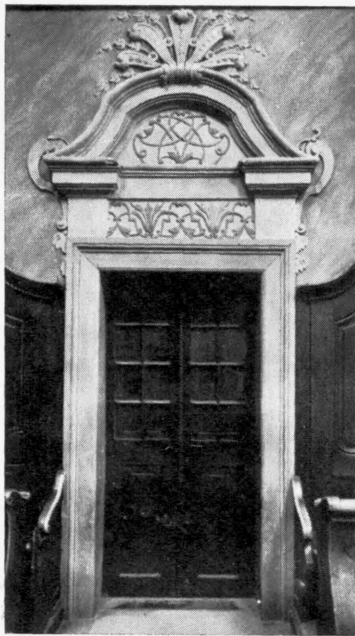

Fig. 11. Lubartów, kościół par.
Portal do zakrystii 1733—8 (s. 26).

Fig. 12. Lubartów, kościół par. Portal
główny 1738 (s. VII, 27).

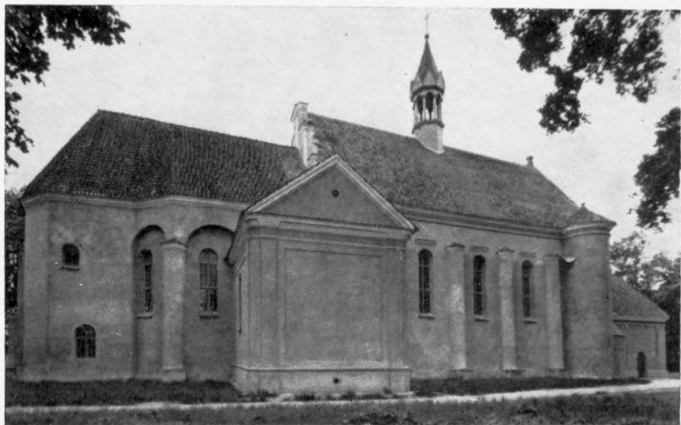

Fig. 13. Kamionka, kościół par. koniec w. XV lub 1. poł w. XVI
oraz w. XVII, 1734 i 1894—7. Widok od pn. (s. 5).

Fig. 14. Serniki, kościół par. 1758—66, arch. *Jakub Fontana* (?).
Widok od pd.-wsch. (s. VIII, 59).

Fig. 15. Lubartów, kościół i klasztor kapucynów 1737—41, arch. *Paweł Antoni Fontana*. Widok od pd.-zach. (s. VIII, 32).

Fig. 16. Ostrów Lubelski, kościół par. 1755, arch. *Paweł Antoni Fontana* (?). Widok od pd.-wsch. (s. VIII, 47, 49).

Fig. 17. Kijany, kościół par. przed 1738 i 1911.
Widok od pd. (s. 11).

Fig. 18. Lubartów, kościół kapucynów 1737—41,
arch. *Paweł Antoni Fontana*. Widok od wsch.
(s. VIII, 33, 34).

Fig. 19. Kijany, kościół par. przed 1738. Wnętrze, widok na prezbiterium (s. 11).

Fig. 20. Lubartów, kościół kapucynów 1737—41, arch. Paweł Antoni Fontana. Wnętrze, widok na prezbiterium (s. VIII, 33).

Fig. 21. Ostrów Lubelski, kościół par. 1755, arch. Paweł Antoni Fontana (?). Widok od zach. (s. VIII, 47, 49).

Fig. 22. Serniki, kościół par. 1758—66, arch. *Jakub Fontana* (?). Widok od pd.-zach. (s. VIII, 59).

Fig. 23. Ostrów Lubelski, kościół par. 1755, arch. Paweł Antoni Fontana (?). Wnętrze, widok na prezbiterium (s. VIII, 49).

Fig. 24. Serniki, kościół par. 1758—66, arch. *Jakub Fontana* (?).
Wnętrze, widok na prezbiterium (s. VIII, 60).

Fig. 25. Zawieprzyce, kaplica pałacowa zapewne 4. ćw. w. XVII. Widok od pd.-zach. (s. IX, 67).

Fig. 26. Rudno, kościół par. 1781—5. Widok od pd.-zach. (s. 56).

Fig. 27. Lubartów, kaplica cmentarna 1840.
Widok od wsch. (s. 37).

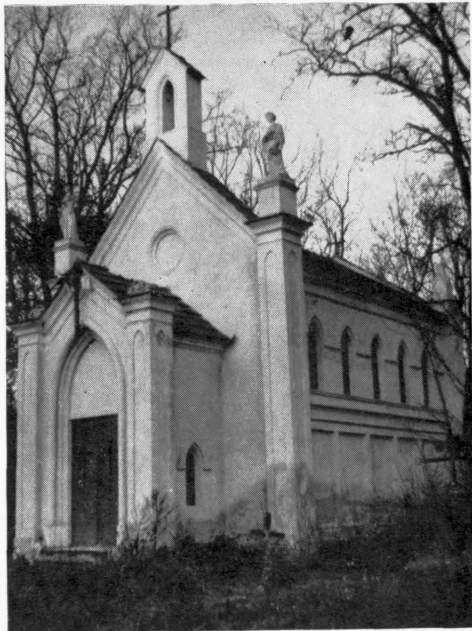

Fig. 28. Serniki, kaplica cmentarna 1856, arch.
Franciszek Tournelle. Widok od frontu (s. 63).

Fig. 29. Lubartów, dzwonnica ok. poł. w. XVIII. Widok od pd. (s. 32).

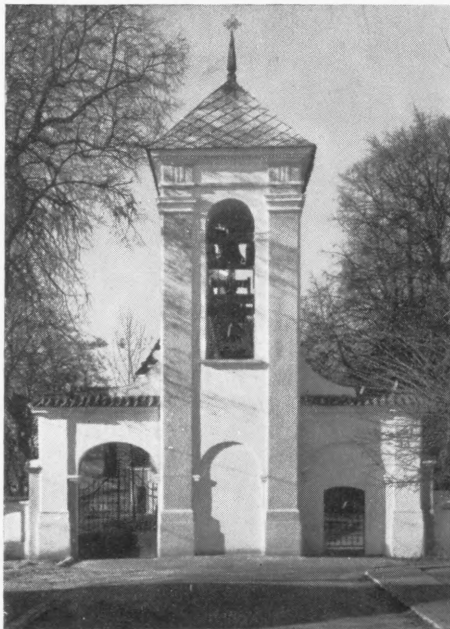

Fig. 30. Kamionka, dzwonnica przed 1781. Widok od wsch. (s. 9).

Fig. 31. Ostrów Lubelski, kościół par. 1755, arch. *Paweł Antoni Fontana* (?), dzwonnica po 1755 (s. 47, 51).

Fig. 32. Lubartów, ogrodzenie kościoła par. zapewne ok. 1738. Widok od zach. (s. 31).

Fig. 33. Zawieprzyce, zespół pałacowy 1674—9 (s. VIII, 65).

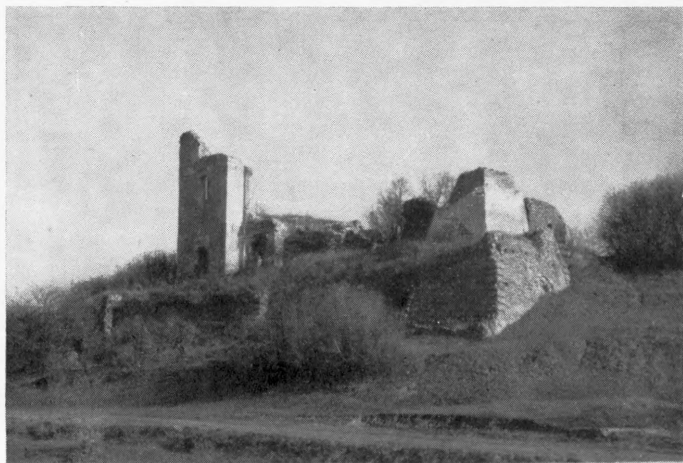

Fig. 34. Zawieprzyce, ruiny pałacu 1674—9, arch. *Tylman z Gameren* (?) i po 1748. Widok od pd.-zach. (s. VIII, 65).

Fig. 35. Zawieprzyce, lamus zapewne 1. poł. w. XVII (s. VIII, 68).

Fig. 36. Zawieprzyce, brama pałacowa koniec w. XVII lub pocz. w. XVIII (s. 69).

Fig. 37. Lubartów, pałac 2. poł. w. XVII i 1722—41, arch. *Paweł Antoni Fontana*, odbudowa 1950—70.
Fasada (s. IX, 38).

Fig. 38. Lubartów, pałac 2. poł. w. XVII i 1722—41, arch. *Paweł Antoni Fontana*, odbudowa 1950—70. Elewacja ogrodowa (s. IX, 38).

Fig. 39. Kozłówka, zespół pałacowy 1735—42 i ok. 1879—1907. Widok ogólny od frontu (s. IX, 15).

Fig. 40. Kozłówka, pałac 1735—42 i w. XIX/XX. Elewacja ogrodowa (s. IX, 15).

Fig. 41. Kozłówka, pałac. Wnętrze, salon czerwony w. XIX/XX (s. X, 16).

Fig. 42. Kozłówka, pałac. Wnętrze, salon biały w. XIX/XX (s. X, 16).

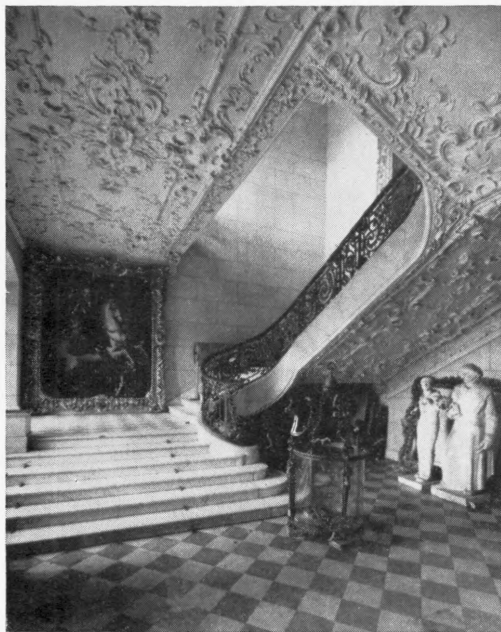

Fig. 43. Kozłówka, pałac. Wnętrze, hall w. XIX/XX
(s. X, 16).

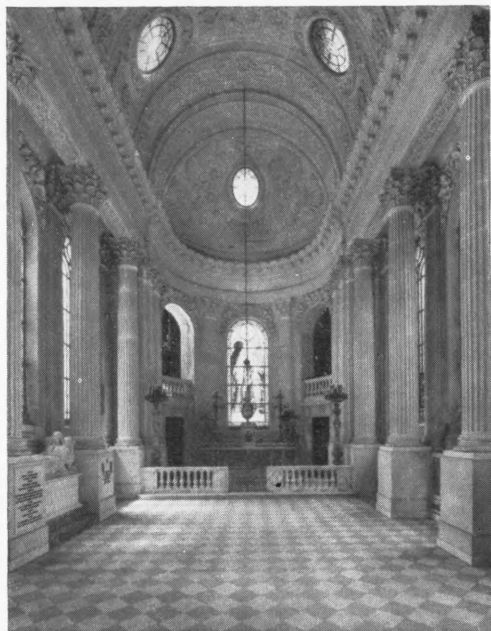

Fig. 44. Kozłówka, kaplica pałacowa 1904—9, arch.
Jan Heurich mł. Wnętrze, widok na ołtarz
(s. X, 19).

Fig. 45. Kozłówka, oficyna kuchenna 3. ćw. w. XVIII i w. XIX/XX.
Widok od pd. (s. 20).

Fig. 46. Lubartów, oranżeria 4. ćw. w. XVIII i 1931 (s. X, 40).

Fig. 47. Lubartów, plebania ok. poł. w. XVIII (s. X, 32).

Fig. 48. Samokleski, dwór ok. 1800, arch. *Chrystian Piotr Aigner* (?) i 1883. Widok od zach. (s. X, 58).

Fig. 49. Lubartów, dom ul. Poprzeczna nr 20, w. XVIII (s. X, 41).

Fig. 50. Lubartów, dom Rynek I nr 14, 2. poł. w. XVIII (s. X, 41).

Fig. 51. Lubartów, dom Rynek II nr 18, w. XVIII—XIX (s. X, 41).

Fig. 52. Lubartów, dworek podmiejski ul. Kościuszki nr 28, 1. poł.
w. XIX (s. 42).

Fig. 53. Spiczyn, dom nr 17, 2. poł. w. XIX (s. 63).

Fig. 54. Ostrów Lubelski, zabudowa ul. Partyzantów, w. XIX—XX
(s. X/XI, 52).

Fig. 55. Lubartów, dom ul. 25 Października nr 11, zapewne 2. poł.
w. XIX (s. X/XI, 42).

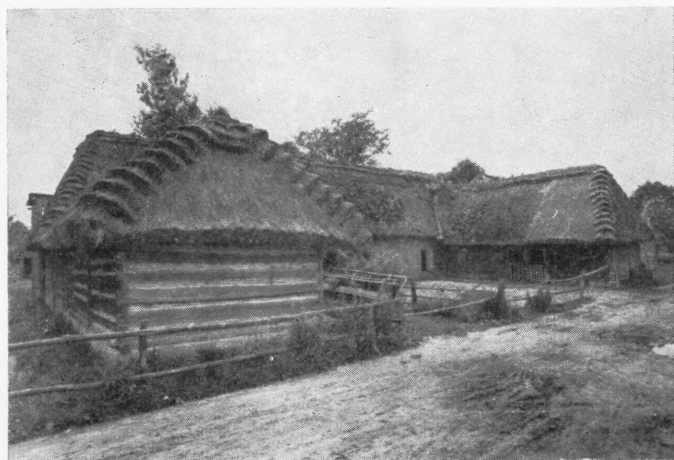

Fig. 56. Kamionka, stodoła przy ul. Stodolnej w. XIX—XX (s. 10).

Fig. 57. Lubartów, kościół par. Oltarz główny ok. 1738 (s. XI, 28).

Fig. 58. Lubartów, kościół par. Ołtarz boczny ok. 1/38 (s. XI, 29).

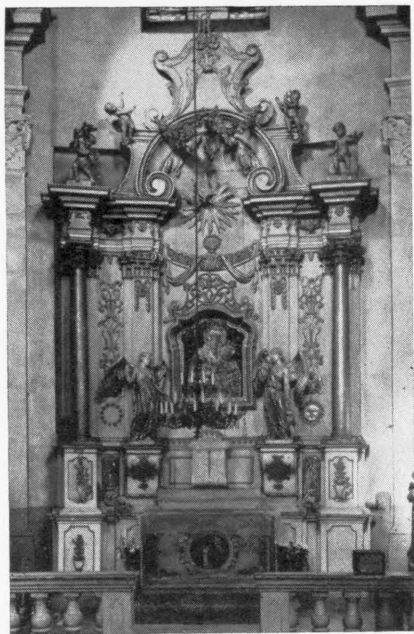

Fig. 59. Lubartów, kościół par. Ołtarz boczny ok. 1/38 (s. XI, 29).

Fig. 60. Lubartów, kościół kapucynów. Ołtarz główny ok. poł. w. XVIII (s. XI, 34).

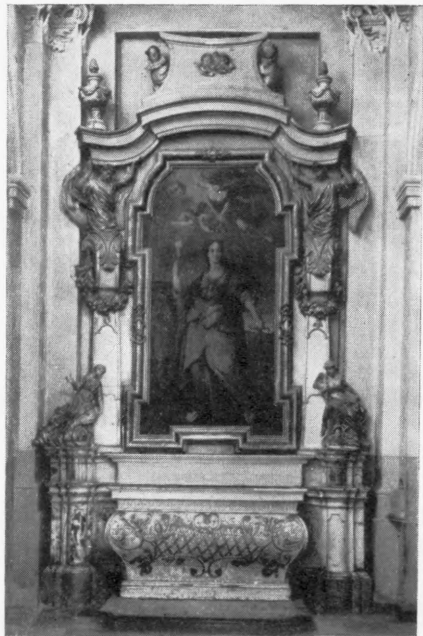

Fig. 61. Lubartów, kościół par. Ołtarz boczny ok. 1738 (s. XI, 29).

Fig. 62. Kamionka, kościół par. Ołtarz główny 3. tercja w. XVIII (s. XI, 7).

Fig. 63. Ostrów Lubelski, kościół par. Ołtarz główny 2. poł. w. XVIII (s. XI, 50).

Fig. 64. Kijany, kościół par. Ołtarz główny
3. tercja w. XVIII (s. XI, 11).

Fig. 65. Ostrów Lubelski, kościół par.
Ołtarz boczny 2. poł. w. XVIII (s. XI, 50).

Fig. 66. Kijany, kościół par.
Ołtarz boczny 3. tercja w. XVIII
(s. XI, 12).

Fig. 67. Kijany, kościół par.
Ołtarz boczny 3. tercja w.
XVIII (s. XI, 12).

Fig. 68. Kamionka, kościół par.
Ołtarz boczny 3. tercja w.
XVIII (s. XI, 7).

Fig. 69. Serniki, kościół par. Ołtarz główny przed 1779 (s. XI, 61).

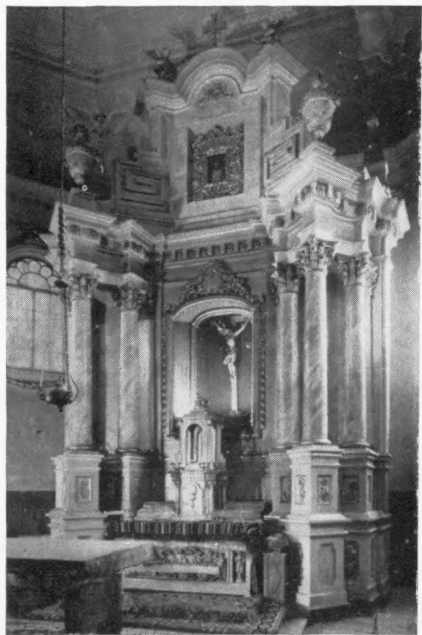

Fig. 70. Rudno, kościół par. Ołtarz główny przed 1793 (s. XI, 57).

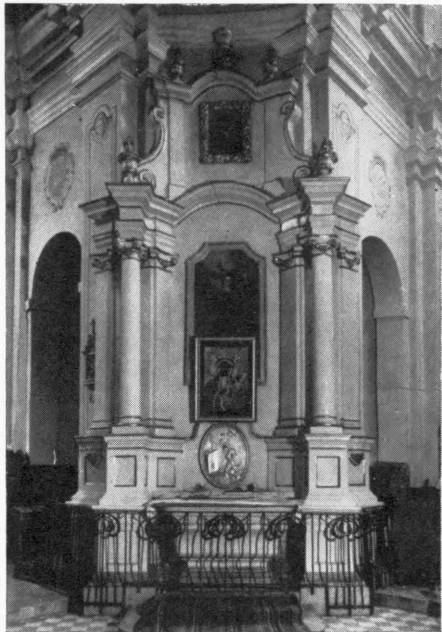

Fig. 71. Ostrów Lubelski, kościół par.
Ołtarz boczny 2. poł. w. XVIII (s. XI, 50).

Fig. 72. Serniki, kościół par. Ołtarz boczny
2. poł. w. XVIII (s. XI, 61).

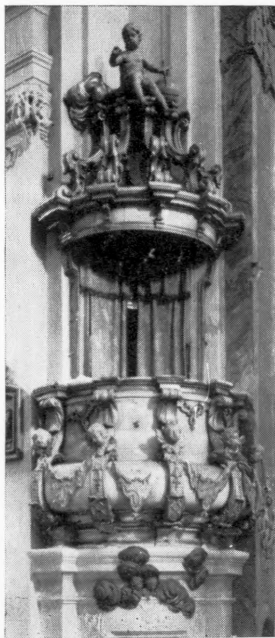

Fig. 73. Lubartów, kościół
par. Ambona ok. 1738 (s.
XI, 29).

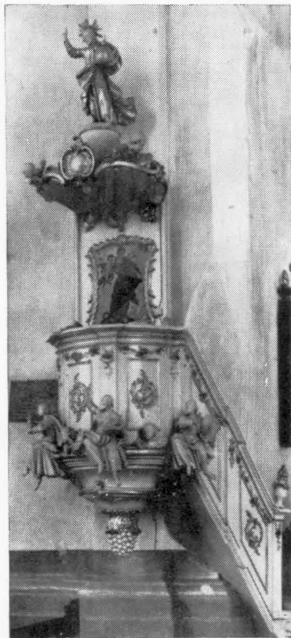

Fig. 74. Kamionka, kościół
par. Ambona 3. tercja w.
XVIII (s. XI, 7).

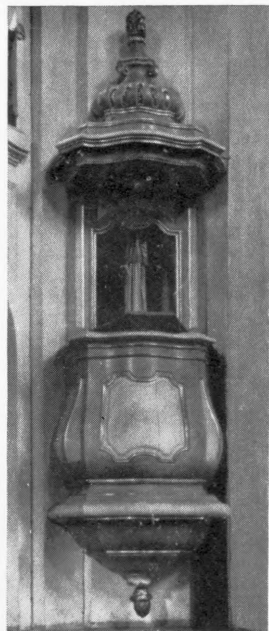

Fig. 75. Serniki, kościół
par. Ambona 4. ćw. w.
XVIII (s. XI, 62).

Fig. 76. Lubartów, kościół par. Chrzcielnica ok. 1738 (s. XI, 29).

Fig. 77. Kamionka, kościół par. Chrzcielnica 3. tercja w. XVIII i może w. XIX (s. XI, 7).

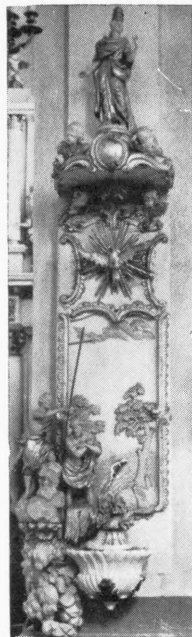

Fig. 78. Kijany, kościół par. Chrzcielnica 3. tercja w. XVIII (s. XI, 12)

Fig. 79. Serniki, kościół par. Chrzcielnica 4. ćw. w. XVIII (s. XI, 62).

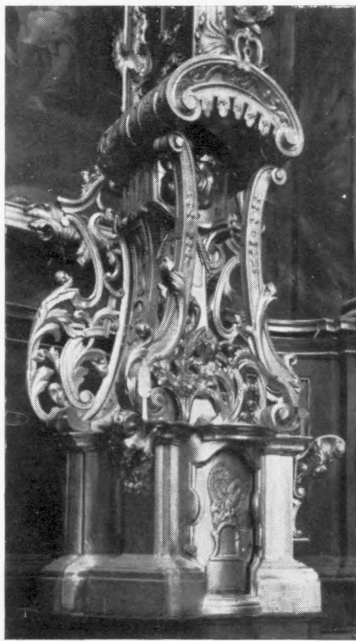

Fig. 80. Lubartów, kościół par. Tabernakulum ok. 1738 (s. 28).

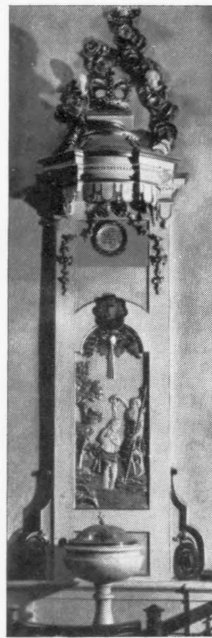

Fig. 81. Ostrów Lubelski, kościół par. Chrzcielnica koniec w. XVIII (s. XI, 51).

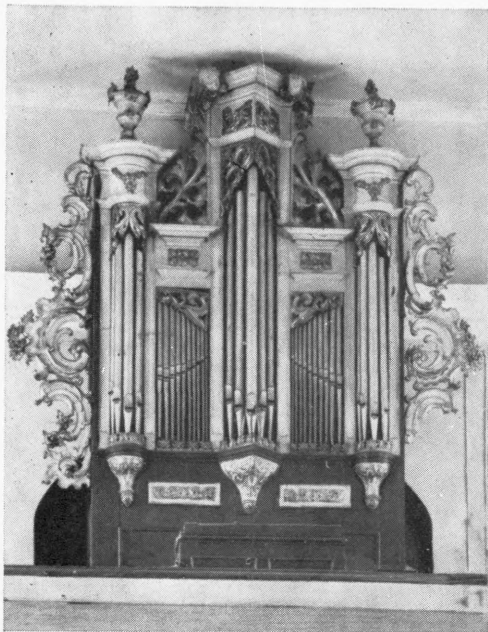

Fig. 82. Michów, kościół par. Prospekt organowy po poł. w. XVIII (s. 44).

Fig. 83. Lubartów, kościół par. Prospekt organowy ok. 1738 (s. 29).

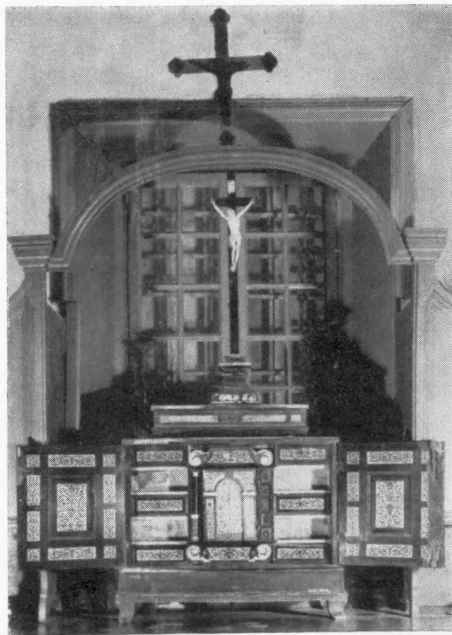

Fig. 84. Kijany, kościół par. Sekretarzyk
2. poł. w. XVII (s. XI, 13).

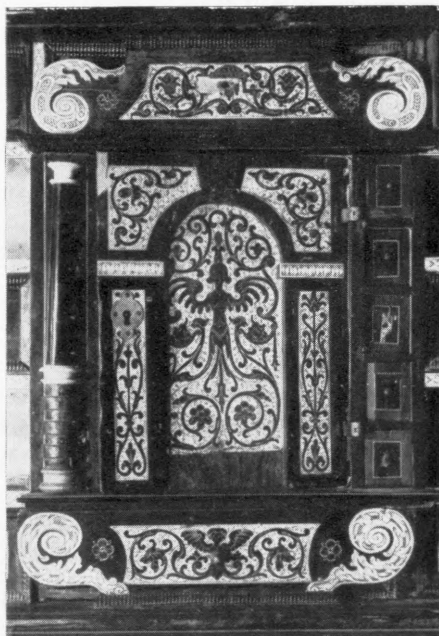

Fig. 85. Kijany, kościół par. Sekretarzyk,
fragment dekoracji 2. poł. w XVII (s. XI,
13).

Fig. 86. Lubartów, kościół par. Szafa zakrystyjna pocz. w. XVIII (s. 29).

Fig. 87. Kozłówka, pałac. Szafa gdańska 2. poł. w. XVII (s. XI, 18).

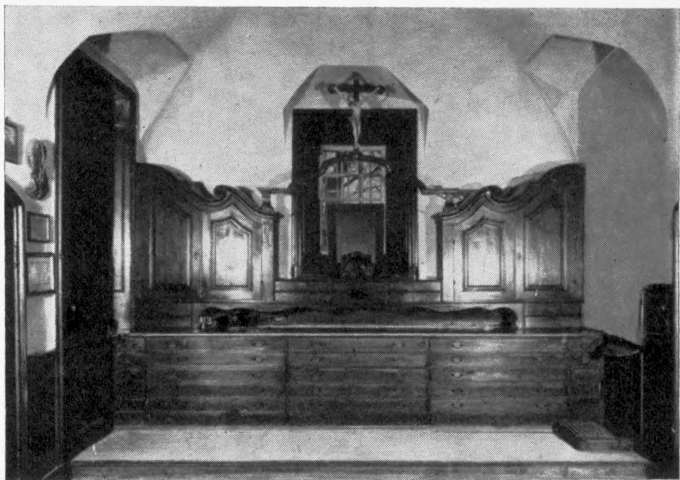

Fig. 88. Lubartów, kościół par. Wnętrze zakrystii ok. 1738 (s. XI, 29).

Fig. 89. Lubartów, kościół par. Wnętrze zakrystii ok. 1738 (s. XI, 29).

Fig. 90. Serniki, kościół par. Stolik 2. poł. w. XVIII (s. 62).

Fig. 91. Lubartów, kościół kapucynów. Antependium 1741, wyk. *Lichoń* (s. XVI, 34).

Fig. 92. Kijany, kościół par. Szafka ścienna na oleje 2. ćw. w. XVIII (s. 12).

Fig. 93. Kijany, kościół par. Lavabo 1768 (s. 13).

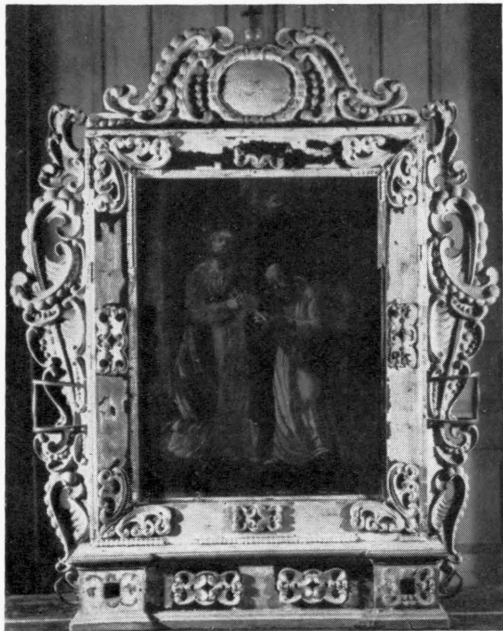

Fig. 94. Kamionka, kościół par. Feretron w. XVII
(s. 7).

Fig. 95. Serniki, kościół par. Feretron 2. poł.
w. XVIII (s. 62).

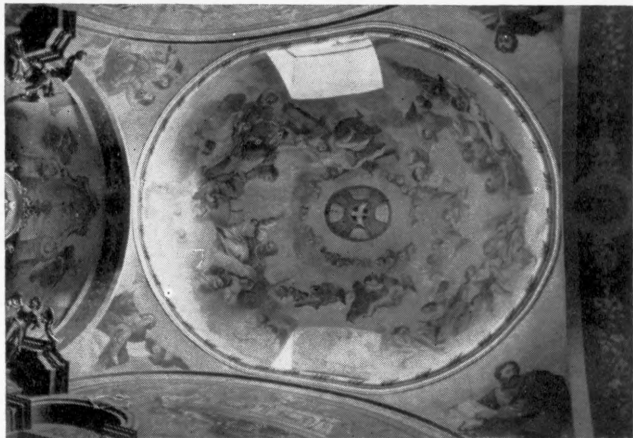

Fig. 96. Lubartów, kościół par. Polichromia sklepienia prezbiterium ok. poł. w. XVIII (s. XI, 28).

Fig. 97. Zawiepryce, kaplica pałacowa. Polichromia kopuły 1723—48 (s. XI, 68).

Fig. 98. Zawieprzyce, kaplica pałacowa. Fragment polichromii 1723—
—48 (s. XI, 68).

Fig. 99. Zawieprzyce, kaplica pałacowa. Fragment polichromii 1723—
—48 (s. XI, 68).

Fig. 100. Kamionka, kościół par. Obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem zapewne w. XVII, w sukience ok. 1700 (s. XII, 7).

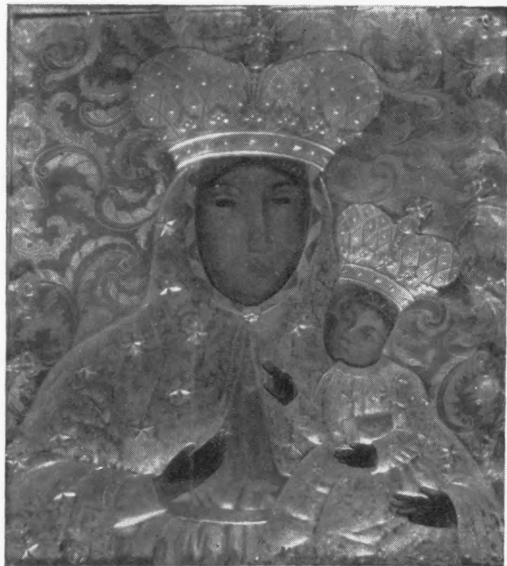

Fig. 101. Ostrów Lubelski, kościół par. Obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem w. XVII (s. XII, 50).

Fig. 102. Kamionka, kościół par. Obraz Matki Boskiej tzw. Snieżnej w. XVI/XVII (s. XII, 7).

Fig. 103. Lubartów, kościół par. Obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem w. XVII (s. XII, 29).

Fig. 104. Lubartów, kościół par.
Obraz św. Anny Samotrzec 1694
(s. XII, 28).

Fig. 105. Kijany, kościół par. Obraz św. Piotra 1713, mal.
Józef Horoszewicz (s. XII, 13).

Fig. 106. Lubartów, kościół par. Obraz Ofiara Abrahama 1737, mal. Józef Kotłanowski (s. XII, 28).

Fig. 107. Lubartów, kościół kapucynów. Obraz św. Mikołaja ok. poł. w. XVIII, mal. Szymon Czechowicz (s. XII, 34).

Fig. 108. Lubartów, kościół kapucynów. Obraz Męczeństwa św. Wawrzyńca ok. poł. w. XVIII, mal. *Szymon Czechowicz* (s. XII, 34).

Fig. 109. Lubartów, kościół kapucynów. Obraz św. Franciszka
ok. poł. w. XVIII, mal. *Szymon Czechowicz* (s. XII, 34).

Fig. 110. Lubartów, kościół kapucynów.
Obraz św. Feliksa z Cantalicio ok. poł.
w. XVIII, mal. *Szymon Czechowicz*
(s. XII, 34).

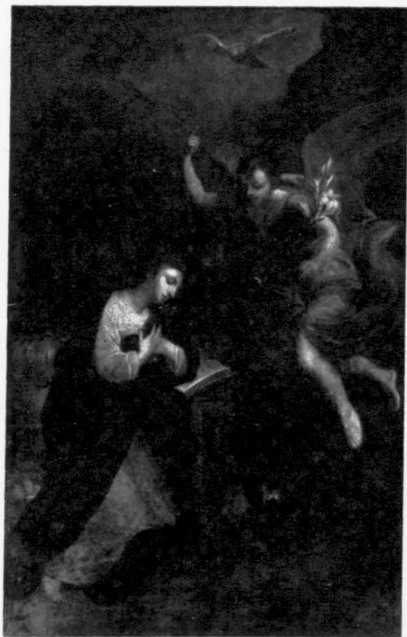

Fig. 111. Lubartów, kościół kapucynów.
Obraz Zwiastowania ok. poł. w. XVIII,
mal. *Szymon Czechowicz* (s. XII, 34).

Fig. 112. Lubartów, kościół kapucynów. Obraz św. Jana Nepomucena ok. poł. w. XVIII, mal. Szymon Czechowicz (s. XII, 34).

Fig. 113. Lubartów, kościół kapucynów. Obraz św. Kajetana ok. poł. w. XVIII, mal. Szymon Czechowicz (s. XII, 34).

Fig. 114. Lubartów, kościół kapucynów. Obraz św. Antoniego Padewskiego ok. poł. w. XVIII, mal. *Szymon Czechowicz* (s. XII, 34).

Fig. 115. Serniki, kościół par. Obraz Nawiedzenia 1760, mal. Jan Bogumił Płersch (s. XII, 62).

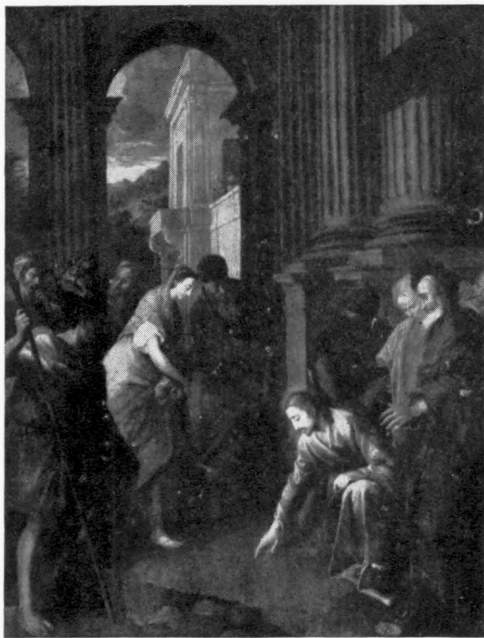

Fig. 116. Lubartów, kościół par. Obraz Chrystusa i Jawnogrzesznicy 2. poł. w. XVIII (s. XII, 30).

Fig. 117. Lubartów, kościół par. Obraz Powrotu syna marnotrawnego 2. poł. w. XVIII (s. XII, 30).

Fig. 118. Lubartów, kościół par. Obraz Męczeństwa św. Agaty w. XVIII (s. 30).

Fig. 119. Michów, kościół par. Obraz Małej św. Rodziny w. XVIII (s. 44).

Fig. 120. Lubartów, kościół par. Obraz św. Jerzego w. XVIII (s. 30).

Fig. 121. Ostrówek, kościół par. Obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem w. XVIII (s. 53).

Fig. 122. Kijany, kościół par. Portret Heleny z Luszkowskich Międzyńskiej (zm. 1730), mal. pocz. w. XVIII (s. XIII, 13).

Fig. 123. Kijany, kościół par. Portret Antoniego Międzyńskiego (zm. 1723), mal. pocz. w. XVIII (s. XIII, 13).

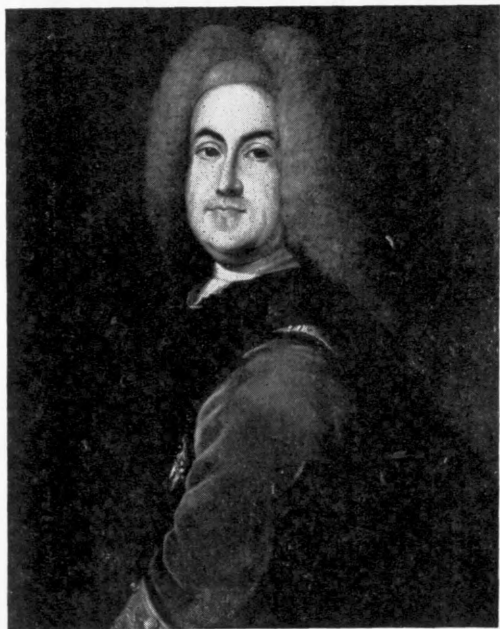

Fig. 124. Kozłówka, pałac. Portret Jana Franciszka Bieleńskiego (zm. 1685) (s. XIII, 18).

Fig. 125. Kozłówka, pałac. Portret Marii Antoniny Waldstein 1736, mal. *Józef Beisch* (s. XIII, 19).

Fig. 126 Lubartów, kościół kapucyński.
Portret Mikołaja Krzynieckiego (zm. 1754),
mal. po 1754 (s. 36).

Fig. 127. Kozłówka, pałac. Portret Franciszka
Bieleńskiej (zm. 1766), mal. po 1742 (s.
XIII, 19).

Fig. 128. Kijany, kościół par. Portret Barbary Urszuli z Duninów Sanguszkowej (zm. 1774), mal. 1757 (?) (s. XIII, 13).

Fig. 129. Kijany, kościół par. Portret Pawła Karola Sanguszki (zm. 1750), mal. 1757 (s. XIII, 13).

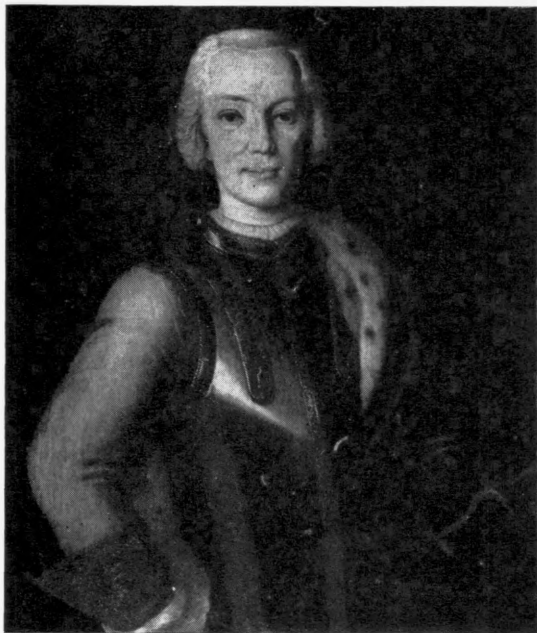

Fig. 130. Kozłówka, pałac. Portret Bogdana (?) Bielńskiego po poł. w. XVIII (s. XIII, 19).

Fig. 131. Kijany, kościół par. Portret Waleriana Trembińskiego (zm. 1754) (s. XIII, 13).

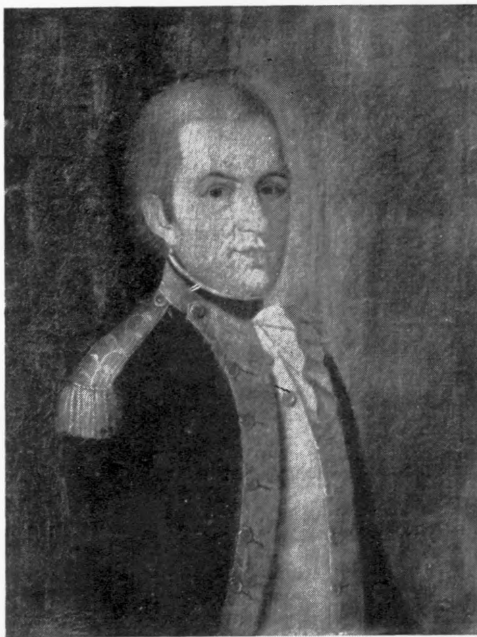

Fig. 132. Serniki, kościół par. Portret Eustachego Potockiego po poł. w. XVIII (s. XIV, 62).

Fig. 133. Kijany, kościół par. Portret Aleksandra Sapiehy lub może Ignacego (?) Cetnera 4. ćw. w. XVIII (s. XIII, 13).

Fig. 134. Kozłówka, pałac. Portret nieznaney damy, ok. 1770—80 (s. 19).

Fig. 135. Kozłówka, pałac. Portret Pawła I, ok. 1762 lub po 1770 (s. XIII, 19).

Fig. 136. Kozłówka, pałac. Obraz Śmierć Chodkiewicza pocz. w. XIX, mal. *Franciszek Smuglewicz* (s. XIV, 18).

Fig. 137. Kozłówka, pałac. Obraz Pożegnanie Chodkiewicza z żoną 1808, mal. *Józef Oleszkiewicz* (s. XIV, 18).

Fig. 138. Kozłówka, pałac. Portret gen. Józefa Grzybowskiego l. ćw. w. XIX (s. XIV, 19).

Fig. 139. Kozłówka, pałac. Portret zbiorowy Zofii i Stanisława Czartoryskich z dziećmi, sygn. Grassi 1809, kopia wyk. zapewne przez Sebastiana Ludwika Wilhelma Norblina przed 1884 (s. XIV, 19).

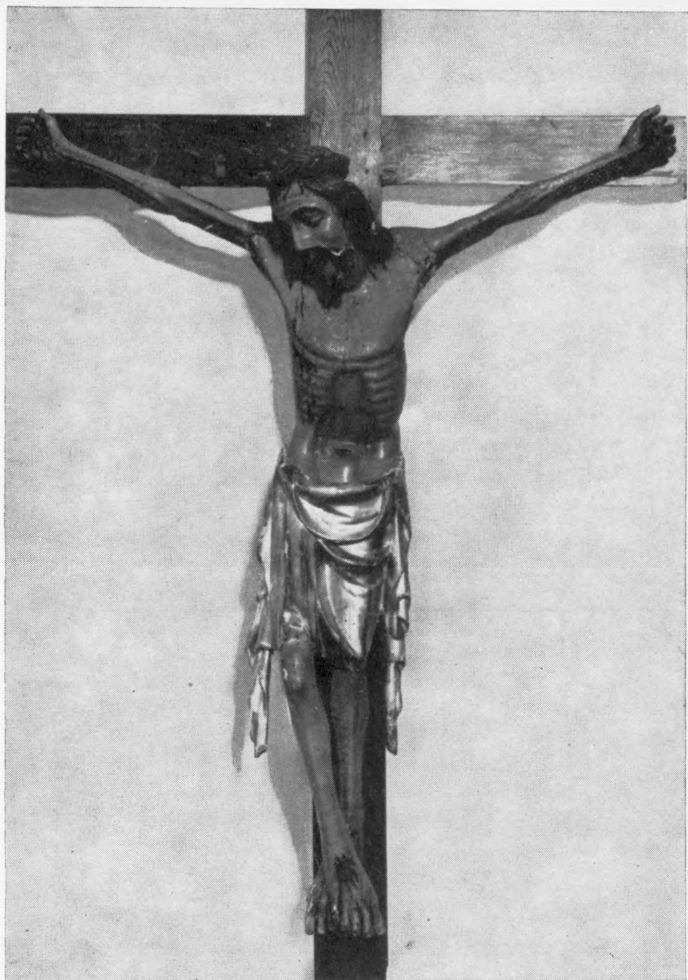

Fig. 140. Rudno, kościół par. Krucyfiks 4. ćw. w. XIV (s. XIV, 57).

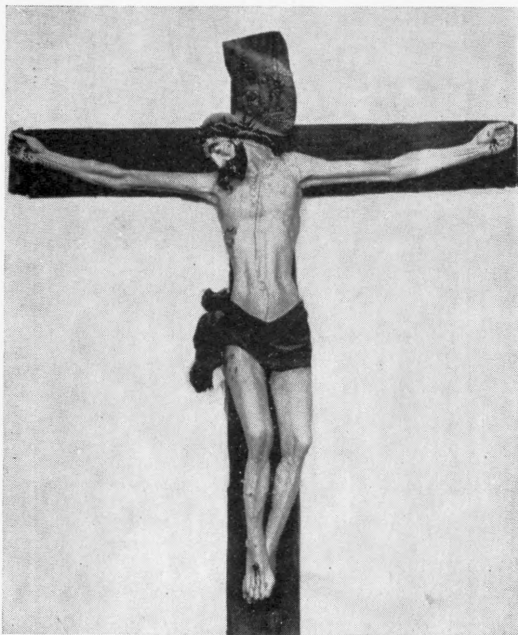

Fig. 141. Lubartów, kościół kapucynów. Krucyfiks w. XVIII (s. 36).

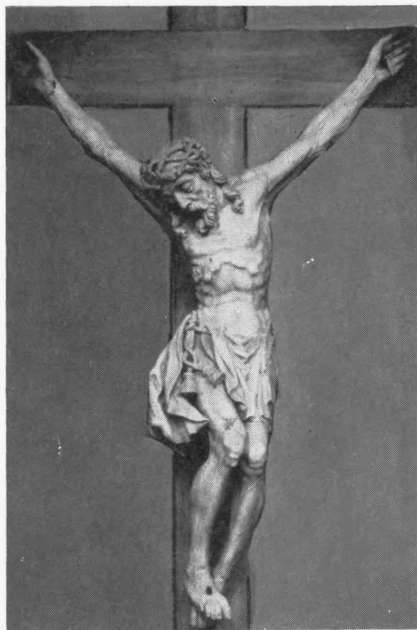

Fig. 142. Lubartów, kościół par. Krucyfiks ok. 1738 (s. XIV, 29).

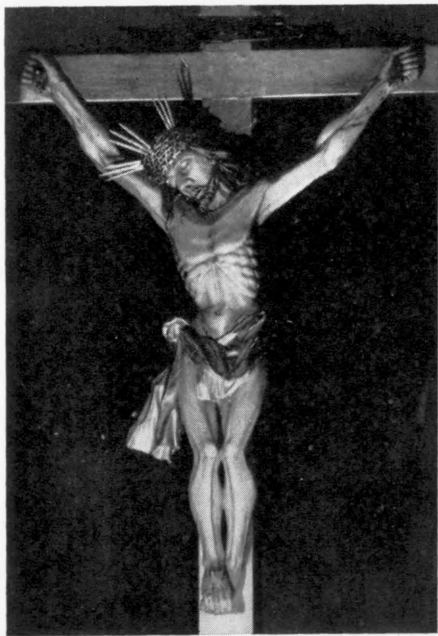

Fig. 143. Rudno, kościół par. Krucyfiks koniec w. XVII lub pocz. w. XVIII (s. XIV, 57).

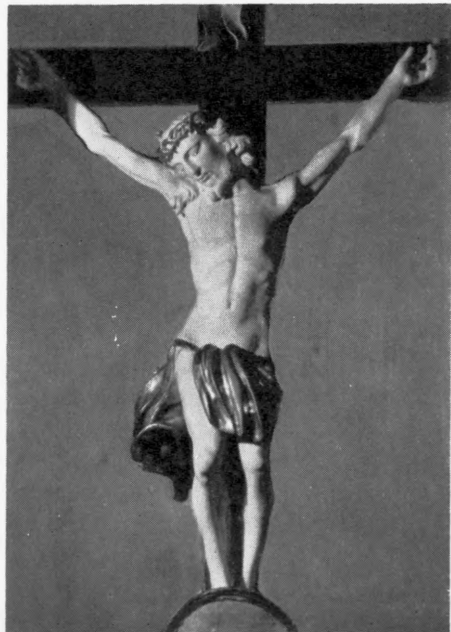

Fig. 144. Ostrów Lubelski, kościół par. Krucyfiks 2. poł. w. XVIII (s. 50).

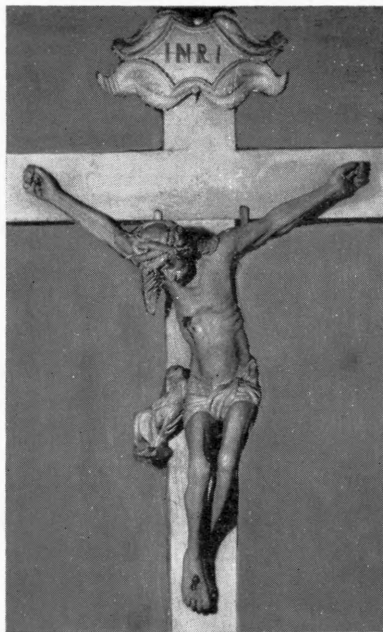

Fig. 145. Lubartów, kościół cmentarny. Krucyfiks 2. poł. w. XVIII (s. 37).

Fig. 146. Kamionka, kościół par. Rzeźba Chrystusa Zmartwychwstałego w. XVIII (s. 8).

Fig. 147. Lubartów, kościół par.
Rzeźba św. Augustyna ok. 1738
(s. XIV, 26).

Fig. 148. Lubartów, kościół
par. Rzeźba św. Grzegorza
Wielkiego ok. 1738 (s. XIV,
26).

Fig. 149. Lubartów, kościół par.
Rzeźba św. Ambrożego ok. 1738
(s. XIV, 26).

Fig. 150. Lubartów, kościół par. Rzeźba
św. Jana Chryzostoma ok. 1738 (s. XIV,
26).

Fig. 151. Lubartów, kościół par. Rzeźba
nieokreślonego Ojca Kościoła ok. 1738
(s. XIV, 26)).

Fig. 152. Lubartów, kościół par. Rzeźba
Abrahama ok. 1738 (s. XIV, 28).

Fig 153. Lubartów, kościół par. Rzeźba
króla Dawida ok. 1738 (s. XIV, 28).

Fig. 154. Lubartów, kościół par. Rzeźba anioła ok. 1738 (s. XIV, 29).

Fig. 155. Lubartów, kościół par. Rzeźba anioła ok. 1738 (s. XIV, 29).

Fig. 156. Lubartów, kościół par. Rzeźba anioła ok. 1738 (s. XIV, 29).

Fig. 157. Lubartów, kościół par. Rzeźba anioła ok. 1738 (s. XIV, 28).

Fig. 158. Ostrów Lubelski, kościół par.
Rzeźba Matki Boskiej Bolesnej 2. poł. w.
XVIII (s. XIV, 50).

Fig. 159. Ostrów Lubelski, kościół par.
Rzeźba niezidentyfikowanego świętego
2. poł. w. XVIII (s. XIV, 50).

Fig. 160. Ostrów Lubelski, kościół par.
Rzeźba niezidentyfikowanego świętego
2. poł. w. XVIII (s. XIV, 50).

Fig. 161. Ostrów Lubelski, kościół par.
Rzeźba Aarona 2. poł. w. XVIII (s. XIV,
50).

Fig. 162. Ostrów Lubelski, kościół par.
Rzeźba niezidentyfikowanego świętego
2. poł. w. XVIII (s. XIV, 50).

Fig. 163. Ostrów Lubelski, kościół par.
Rzeźba św. Jana Ewangelisty 2. poł. w.
XVIII (s. XIV, 50).

Fig. 164. Kamionka, kościół par.
Rzeźba św. Piotra 3. tercja w. XVIII
(s. XIV, 7).

Fig. 165. Kamionka, kościół par.
Rzeźba św. Pawła 3. tercja w. XVIII
(s. XIV, 7).

Fig. 166. Kamionka, kościół par. Rzeźba Boga Ojca 3. tercja w.XVIII (s. XIV, 7).

Fig. 167. Kamionka, kościół par. Rzeźba anioła 3. tercja w. XVIII (s. XIV, 7).

Fig. 168. Kamionka, kościół par. Rzeźba anioła 3. tercja w. XVIII (s. XIV, 7).

Fig. 169. Kijany, kościół par. Rzeźba anioła 3. tercja w. XVIII (s. XIV, 11).

Fig. 170. Kijany, kościół par. Rzeźba anioła
3. tercja w. XVIII (s. XIV, 12).

Fig. 171. Kijany, kościół par. Rzeźba anioła
3. tercja w. XVIII (s. XIV, 11).

Fig. 172. Lubartów, kościół cmentarny.
Rzeźba św. Pawła (?) 2. poł. w. XVIII
(s. 37).

Fig. 173. Michów, kapliczka przydrożna.
Rzeźba św. Pustelnika w. XIX (s. XV,
45).

Fig. 174. Brzeźnica Bychawska, kościół par.
Krucyfiks w. XIX (s. 1).

Fig. 175. Brzostówka, kapliczka przydrożna.
Rzeźba Chrystusa Frasobliwego w. XIX
(s. XV, 2).

Fig. 176. Lubartów, kościół par. Nagrobek Pawła Karola i Barbary z Duninów Sanguszków 1793 (s. XV, 30).

Fig. 177. Kamionka, kościół par. Nagrobek Granowskich, wyk. *Leandro Bigliocchi* 1821 (s. XV, 7).

Fig. 178. Kamionka, kościół par. Fragment nagrobka Granowskich 1821 wyk. *Leandro Biglioschi* (s. XV, 7).

Fig. 179. Kozłówka, kaplica pałacowa. Nagrobek Zofii z Czartoryskich Zamoyskiej, wyk. po 1838, kopia wg *C. Bartoliniego*, (s. XV, 19).

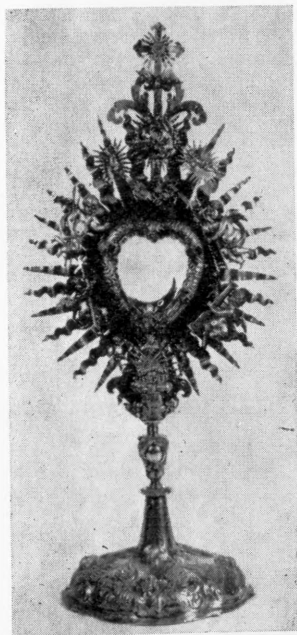

Fig. 180. Firlej, kościół par.
Monstrancja koniec w. XVII
(s. XV, 3).

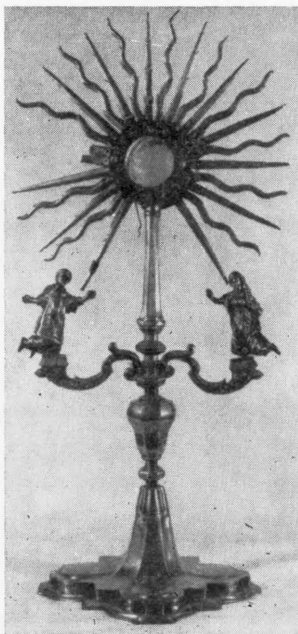

Fig. 181. Michów, kościół par.
Monstrancja 1697 (s. XV, 44).

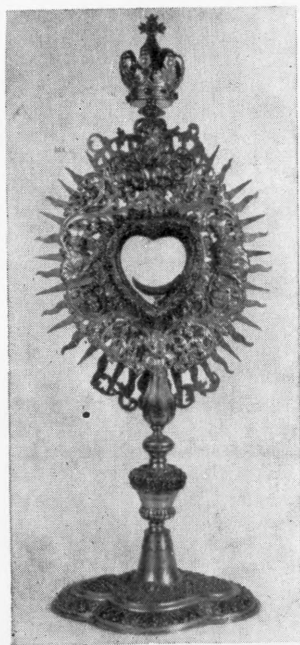

Fig. 182. Rudno, kościół par.
Monstrancja ok. 1700 (s. XV,
57).

Fig. 183. Kijany, kościół par.
Monstrancja 3. ćw. w. XVIII
(s. XV, 13).

Fig. 184. Lubartów, kościół ka-
pucyński. Monstrancja 1. poł.
w. XIX (s. XV, 35).

Fig. 185. Rudno, kościół par.
Puszka 2. poł. w. XVII (s.
XV, 57).

Fig. 186. Ostrów Lubelski, ko-
ściół par. Puszka 2. poł. w.
XVII i 1746 (s. XV, 51).

Fig. 187. Firlej, kościół par.
Puszka 1840 (s. 3).

Fig. 188. Michów, kościół par. Kielich 1631 (s. XV, 44).

Fig. 189. Ostrów Lubelski, kościół par. Kielich 2. poł. w. XVII (s. 51).

Fig. 190. Lubartów, kościół kapucyński. Kielich 2. poł. w. XVII (s. XV, 35).

Fig. 191. Lubartów, kościół kapucynów. Kielich 1. poł. w. XVIII (s. XV, 35).

Fig. 192. Kijany, kościół par. Kielich 1. poł. w. XVIII (s. XV, 14).

Fig. 193. Firlej, kościół par. Kielich 1. poł. w. XVIII (s. XV, 3).

Fig. 194. Rudno, kościół par.
Kielich w. XVIII (s. 57).

Fig. 195. Kijany, kościół par.
Kielich 1760 (s. XV, 14).

Fig. 196. Lubartów, kościół ka-
pucynów. Kielich 2. poł. w.
XVIII (s. XV, 35).

Fig. 197. Kijany, kościół par.
Relikwiarz 3. ćw. w. XVIII (s.
XV, 14).

Fig. 198. Rudno, kościół par.
Relikwiarz w XVIII (s. 57).

Fig. 199. Ostrów Lubelski, ko-
ściół par. Relikwiarz w. XVIII
(s. 51).

Fig. 200. Kijany, kościół par. Relikwiarz
3. tarcja w. XVIII (s. 12).

Fig. 201. Lubartów, kościół kapucynów. Rzeźba Dzieciątka Jezus. 1. poł.
w. XVIII (s. 36).

Fig. 202. Kamionka, kościół par.
Lichtarz koniec w XVII (s. 8).

Fig. 203. Firlej, kościół par.
Lichtarz w. XVIII (s. 3).

Fig. 204. Ostrów Lubelski, kościół par.
Świecznik ok. poł. w.
XIX (s. 51).

Fig. 205. Rogóżno, kościół par. Kociotek
na wodę w. XVIII (s. 55).

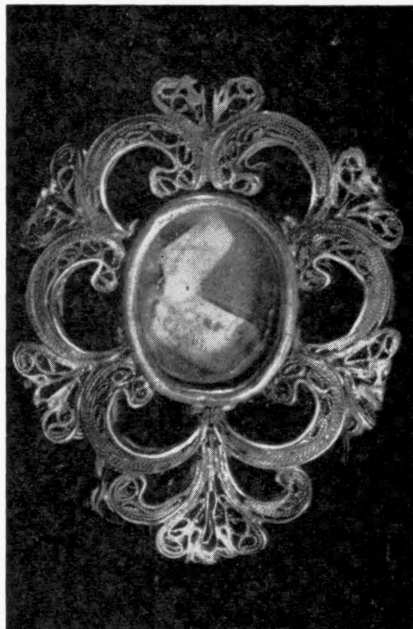

Fig. 206. Kijany, kościół par. Relikwiarz
zapewne koniec w. XVIII (s. 14).

Fig. 207. Kamionka, kościół par. Misa chrzcielna w. XV/XVI (s. XV, 8).

Fig. 208. Kijany, kościół par. Tabernakulum, srebrne blachy obciowe ok. 1700 (s. XV, 12).

Fig. 209. Kijany, kościół par. Tabernakulum, plakietka ze sceną Biczowania ok. 1700 (s. XV, 12).

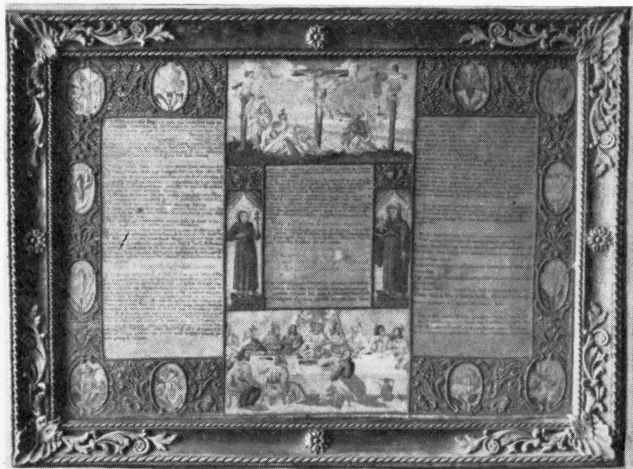

Fig. 210. Lubartów, kościół par. Kanon w. XVII/XVIII (s. XV, 31).

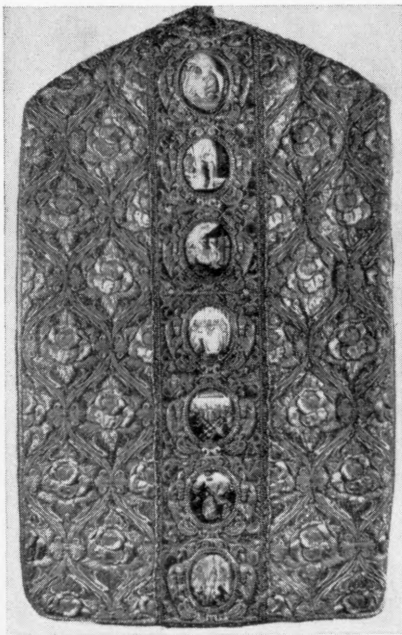

Fig. 211. Lubartów, kościół par. Ornat
3. ćw. w. XVII (s. XVI, 30).

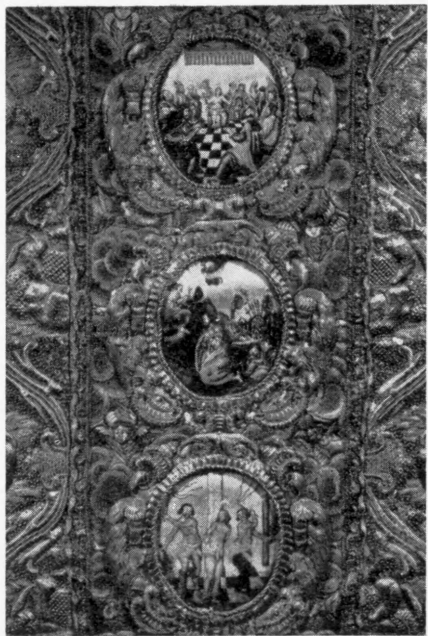

Fig. 212. Lubartów, kościół par. Fragment
ornatu 3. ćw. w. XVII (s. XVI, 30).

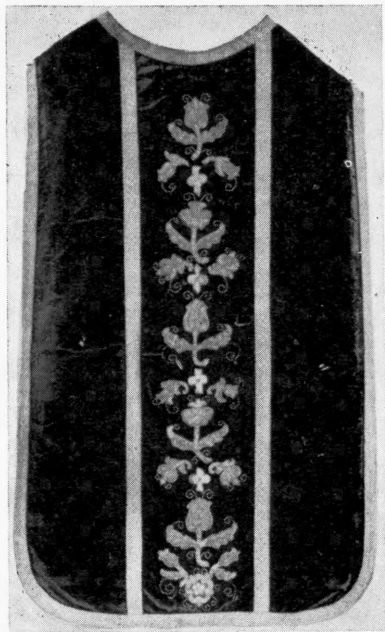

Fig. 213. Kijany, kościół par. Ornat
w. XVII/XVIII (s. 14).

Fig. 214. Lubartów, kościół kapucynów.
Ornat 1. poł. w. XVIII (s. XV, 37).

Fig. 215. Lubartów, kościół kapucynów.
Ornat 1. poł. w. XVIII (s. XVI, 37).

Fig. 216. Lubartów, kościół kapucynów.
Ornat 1. poł. w. XVIII (s. XVI, 37).

Fig. 217. Lubartów, kościół kapucynów.
Ornat 1. poł. w. XVIII (s. XVI, 37).

Fig. 218. Kamionka, kościół par. Ornat ok. poł. w. XVIII (s. 8).

Fig. 219. Kijany, kościół par. Ornat ok. 1700 (s. XVI, 14).

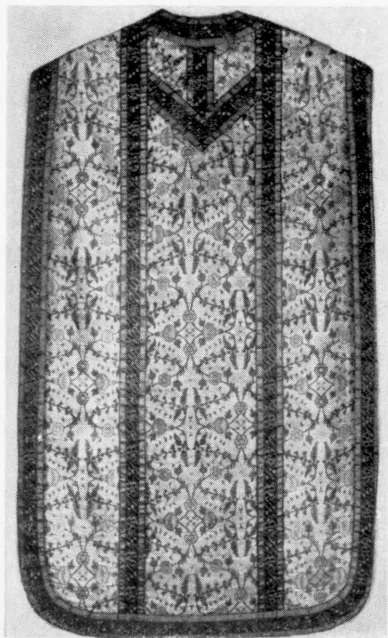

Fig. 220. Lubartów, kościół par. Ornat zapewne 2. poł. w. XVII (s. 30).

Fig. 221. Lubartów, kościół par. Ornat
1. poł. w. XVIII (s. 31).

Fig. 222. Kijany, kościół par. Ornat
w. XVIII (s. 14).

Fig. 223. Kamionka, kościół par. Ornat ok. poł. w. XVIII (s. 8).

Fig. 224. Kamionka, kościół par. Ornat 2. poł. w. XVIII (s. 8).

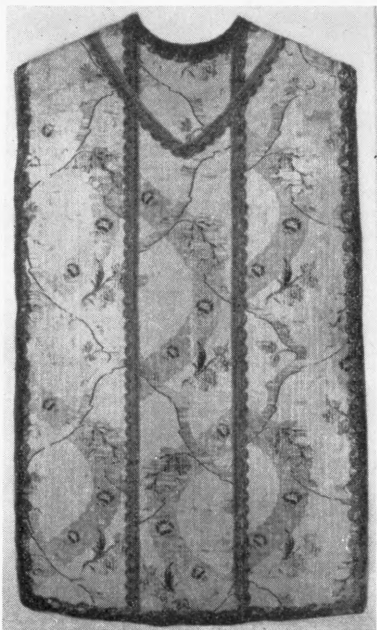

Fig. 225. Lubartów, kościół par. Ornat 2. poł. w. XVIII (s. 31).

Fig. 226. Kamionka, kościół par. Ornat 2. poł. w. XVIII (s. 8).

Fig. 227. Lubartów, kościół par. Dalmatyka 2. poł. w. XVIII (s. 31).

Fig. 228. Lubartów, kościół par. Konopeum 1737 (s. XVI, 31).

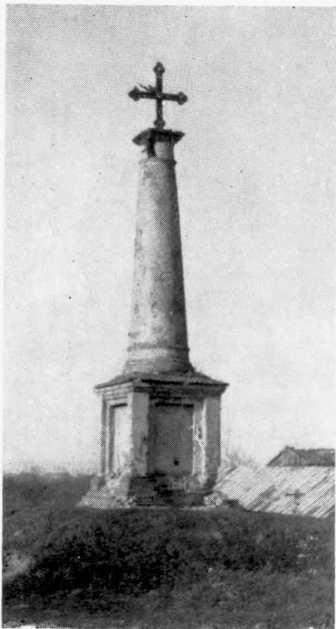

Fig. 229. Zawieprzyce, figura przydrożna, zapewne w. XVII (s. XVI, 69).

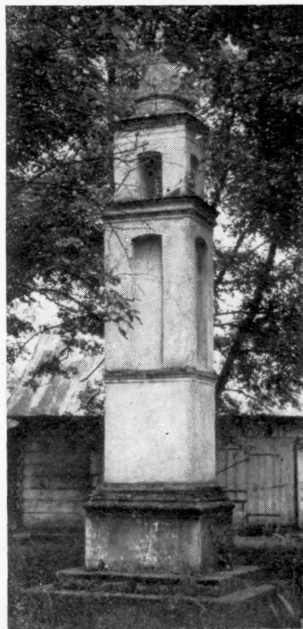

Fig. 230. Ostrów Lubelski, figura przydrożna 1684 (s. XVI, 52).

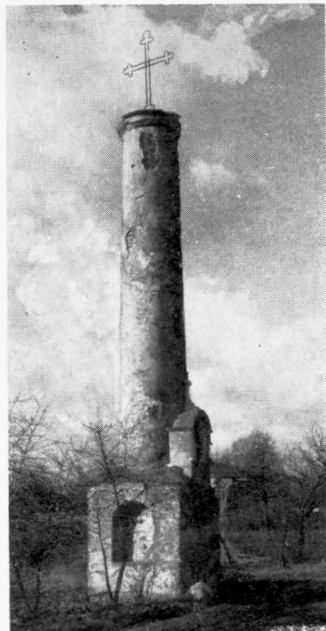

Fig. 231. Kozłówka, figura przydrożna 1812 (?) (s. 21).

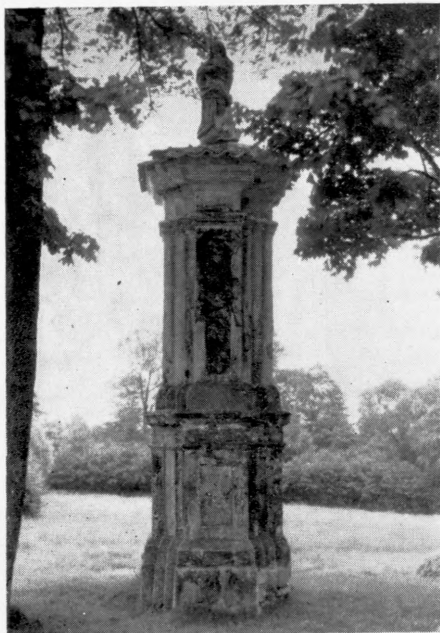

Fig. 232. Ostrów Lubelski, figura przydrożna z 2. poł. w. XVIII (s. XVII, 53).

Fig. 233. Lubartów, figura przydrożna zapewne z 2. poł. w. XVIII (s. 42).

INDEKS OSÓB

(Nie obejmuje ikonografii religijnej. Nazwiska artystów i rzemieślników oznaczono kursywą)

- Acarina E. N. historyczka sztuki XIII
 AH cecha imienna złotnika lubelskiego XV, 57
Aigner Chrystian Piotr architekt X, 58
 AL cecha imienna złotnika 57
 Aleksandrowiczowa z Dąbrowskich Julia 30
 August III król polski 24, 43
- Bacciarelli Marcelo* malarz 18
 Baranowski W. H. ksiądz 9
Bartolini Lorenzo rzeźbiarz XV, 19
Beisch Józef malarz XIII, 19
 Bielińscy VII, XIII
 Bielińska z Peplowskich Tekla wojewodzina chełmińska 15, 16
 Bieliński Bogdan XIII, 19
 Bieliński Franciszek marszałek wielki koronny XIII, 19
 Bieliński Franciszek pisarz wielki koronny 15
 Bieliński Jan Franciszek wojewoda malborski XIII, 18
 Bieliński Michał wojewoda chełmiński, podskarbi ziemi pruskiej 15, 16
Bigliocchi Leonard rzeźbiarz XIV/XV, 7
 Bochyńska Agnieszka 44
 Bochyński Antoni 44
Broniszewski sztukator 39
 Brzeski Stefan 44
 Brzeziński Antoni proboszcz parafii Kamionka 5
Buchbinder Józef malarz 7, 44
 Budny rodzina VII, 46
- Cetner Ignacy wojewoda bełski 13
 Cetnerowie XIII, 13
 z Chlewickich Nestorowiczowa Lucja 30
 Chodkiewicz Jan Karol hetman wielki litewski XIV, 18
 1° voto Chreptowiczowa 2° voto Zamoyska 3° voto Lubomirska z Granowskich Marianna zob. Lubomirska
 Cichocki Dominik 30
 Ciecierski Adaukt chorąży drohnicki 65
 Ciesielski pułkownik 58
Ciołek Gerard architekt 41
Cranach Lucas malarz 18
 Czarnołuśka ze Słowikowskich Rozalia 13
 Czartoryscy VII, 58
 2° voto Czartoryska 1° voto Dönhoffowa z Sieniawskich Zofia wojewodzina ruska 58
 Czartoryski Adam Kazimierz 58
 Czartoryski August Aleksander wojewoda ruski 58
 z Czartoryskich Zamoyska Zofia zob. Zamoyska
Czechowicz Szymon malarz VII, 34
 Czerny Piotr chorąży lubelski 11, 43
 Czerny Stanisław podstoli lubelski 11
Czułowski Eugeniusz malarz 28, 30, 68
- Daniłowiczowa z Dönhoffów Anna XI, 13
 Daniłowiczowa z Tęczyńskich Zofia podskarbiną wielką koronną 58
 z Dąbrowskich Aleksandrowiczowa Julia zob. Aleksandrowiczowa
 Dębicka Maria 30
 Dobrowolska z Osieckich Józefa 53
 1° voto Dönhoffowa 2° voto Czartoryska z Sieniawskich Zofia zob. Czartoryska
 z Dönhoffów Daniłowiczowa Anna zob. Daniłowiczowa
 Duninowie 30
 z Duninów Sanguszkowa Barbara zob. Sanguszkowa
Dynaszczuśki Jan malarz 39
 z Dziewczopolskich Kleszczyńska Felicja zob. Kleszczyńska

Ferens Wojciech 55
 Ferensowa Katarzyna 55
 Firlej Jan wojewoda lubelski
 i krakowski 3, 24, 56
 Firlej Jan kasztelan wojnicki 65
 Firlej Mikołaj wojewoda lubel-
 ski 2, 3, 24, 38
 Firlej Piotr wojewoda lubelski
 22, 23, 38
 Firlejowie VI, VII, 22, 65
 z Firlejów Kazimierska Helena
 zob. Kazimierska
 Fontana Jakub architekt VIII,
 59
 Fontana Józef II architekt IX,
 15
 Fontana Paweł Antoni archi-
 tekt VII, VIII, IX, 32, 38, 48
 Fraget Józef złotnik warszawski
 62

Gałęzowski Dominik malarz lu-
 belski 13
 Gaudzik Czesław architekt 67
 Giordano Luca malarz 7
 Głodowski Mateusz prebendarz
 z Ostrowa 50
 z Gniewosów Osmólska Zofia
 zob. Osmólska
 Gorayski Józef starosta lubel-
 ski 65
 Gotfried Karol ludwisarz 32
 Górecki Tomasz majster kamie-
 niarski debnicki 27, 30, 35, 36
 Grabowski Ludwik 39
 Graniewski Mateusz Antoni pro-
 boszcz parafii Lubartów, kan-
 onik chełmski 3
 z Granowskich 1° voto Chrepto-
 wiczowa 2° voto Zamoyska
 3° voto Lubomirska Marianna
 zob. Lubomirska
 Grassi Józef malarz XIV, 18, 19
 Grekow A. A. grafik XIII
 Greuze Jean Baptiste malarz 18
 Grzeszkowa Hanna artysta-kon-
 serwator 19
 Grzebiuk Józef 22
 Grzybowski Józef generał, pre-
 fekt departamentu siedleckie-
 go XIII, 19
 Guyski Marcin rzeźbiarz 19

Hagits Scharlotenburg Emarch
 Sohne (?) napis na rzeźbie 15
 Herbut Tadeusz 30
 Heurich Jan mł. architekt 16
 Hofman Vlastimil malarz 7
 z Horochów Krassowska Eleono-
 ra zob. Krassowska

Horoszewicz Józef malarz XII,
 13

Iwaszkiewicz Klemens malarz
 XIII/XIV, 9

Jabłonowska Anna 43
 Jan III Sobieski król polski XIII
 Janiszewski Kacper 37/38
 z Jankowskich Piotrowska-Kor-
 win Maria zob. Piotrowscy-
 -Korwin
 Jarosz Józef malarz 61
 Jeruzalski Antoni kapitan wojsk
 polskich 30
 Jezierski Wincenty prepozyt i
 oficjał lubelski 51
 de Jode Pieter rytownik 68
 Jonkowicz Krzysztof 44
 Jonkowiczowa Agnieszka 44

Kamiński Józef łowczy wiś-
 niński, regent trybunatu lu-
 belskiego 47
 z Kaszów Kuczewska Józefa
 zob. Kuczewska
 Kaszyccy L. i M. malarze-kon-
 serwatorzy lubelscy 34, 35
 Kazimierska Elżbieta 24
 Kazimierska z Firlejów Helena
 wojska radomska 22
 Kazimierski Mikołaj wojski ra-
 domski 22
 Kazimierz malarz 39
 2° voto Kasnowska 1° voto Pio-
 trowska-Korwin ze Strzelec-
 kich Florentyna zob. Piotrow-
 scy-Korwin
 Kelles-Krauze Bohdan architekt
 53
 Kielczewscy 43
 Kleszczyńska z Dziewczopolskich
 Feliksa 30
 Kotezanowski Józef malarz XII,
 28
 Konarski Stanisław pijar, pisarz,
 publicysta XIV, 9
 Kopczyński Onufry pijar-refor-
 mator XIV, 9
 Koziejowski Szymon wikariusz
 kapitulny diecezji lubelskiej 9
 Krassowska z Horochów Eleo-
 nora 53
 Krauze Bogdan architekt lubel-
 ski 21
 Krzeński Mirosław malarz 30
 Krześniak Remigiusz ksiądz 3
 Krzymuscy 47
 Krzymuski Krzysztof ksiądz 47,
 53
 Krzynecki Mikołaj 1
 Krzywiecki Mikołaj pułkownik

- wojsk królewskich, skarbnik
trembowelski VIII, 36, 48, 49
Kucharzewicz Teodor 58
Kuczeńska z Kaszów Józefa
wojska krasnostawska 36
Kuczewski Ignacy wojski kra-
snostawski 36
Kulecki Kazimierz malarz 61, 62
Kunicki Michał biskup sufra-
gan krakowski 13
Kuntze Tadeusz malarz XII
Kurzątkowski Mieczysław histo-
ryk sztuki IX
Kuszłowie 58
Kwiatkowski Józef majster cie-
sielski 5
- Lampi Franciszek malarz 18
Lech Andrzej 12
Lechnicy 46
Leon XII papież 13
Le Val d'Osne paryska firma
odlewnicza 18, 19, 21
Liber Bartłomiej 12
Lichoń stolarz XVI, 34
Lis Franciszek 11
Lisowa Agata 11
Lubomirscy VII, IX
3° voto Lubomirska 2° voto Za-
moyska 1° voto Chreptowiczowa
z Granowskich Marianna
XIV, 7, 8
Lubomirska z Opalińskich Zofia
58
2° voto Lubomirska 1° voto Wi-
śniowiecka z Ostrogskich-Za-
sławskich Teofila marszałko-
wa wielka koronna 22
Lubomirski Józef Karol koniu-
szy koronny, marszałek na-
dzworny i wielki koronny 22,
38
z Lubomirskich Sanguszkowa
Marianna zob. Sanguszkowa
z Lubomirskich Sieniawska El-
żbieta Helena zob. Sieniawska
Luskowscy 13
z Luskowskich Miaczyńska He-
lena zob. Miaczyńska
- Lopieńscy Bracia pracownia
brazownicza 21
Łosiowie VII, 44
Lubieńscy VII
Lubieński Henryk radca stanu
i wiceprezes Banku Polskiego,
współzałożyciel manufaktury
ceramicznej 22, 24
Lubieński Paweł współzałoży-
ciel manufaktury ceramicznej
24
Łukaszewicz Michał 10
Łukaszewiczowa Salomea 10
Łukowska Barbara 13
Łukowski Andrzej 13
Lysinski 39
- Makowiecki Tadeusz historyk
sztuki IX
Małachowska z Sanguszków
Klementyna 39
Mazanek Stefan 65
Meisoier Jan 58
Meisoierowa z Wiodarskich Bar-
bara 58
Miaczyńscy VII, 13, 65, 68
Miaczyńska z Luskowskich He-
lena wojewodzina wołyńska,
podskarbina koronna XIII, 13
Miaczyńska z Rzewuskich An-
tonina wojewodzina czerni-
chowska XI, 13, 68
Miaczyński Atanazy wojewoda
wołyński, podskarbi nadzworny
korony XIII, 11, 13, 65
Miaczyński Piotr wojewoda
czernichowski XI, 13, 67, 68
Michałowscy VII
Michałowski Hiacynt starosta
krzepicki 5
Michnikowski Błażej ksiądz 9
Michowscy VII, 43
Michowski Adam 43
Michowski Przeclaw 43
Michowski Stefan 44
Michowski Wojciech łowczy lu-
belski 53
MM cecha imienna złotnika XV,
3
Morski Aleksander podkomorzy
przemyski 65
Mosiński Stefan pleban 24
Mossakowski Stanisław historyk
sztuki IX
Muszyński Tomasz malarz XI,
68
Mycielscy VII
Mycielski Stanisław 22, 39
- Nast Ludwik złotnik warszaw-
ski 14
Nattier Jean Marc malarz 18
Nestorowicz Wincenty 30
Nestorowiczowa z Chlewickich
Łucja 30
Niemyńska Jadwiga podsejdkowa
Ziemi Lubelskiej 15
Nieniewski Apoloniusz Paweł
architekt X, 14
Norblin Sebastian Ludwik Wil-
helm malarz XIV, 19
Noskowscy VII, 65
Nowikiewicz Bazyl proboszcz
parafii Lubartów XIII, 30

- Oleszkiewicz Józef* malarz XIV, 18
Oleśnicy VII
 z *Oleśnicy Jan* wojewoda san-
 domierski 5
Opaliński VII
Opalińska z Tęczyńskich mar-
 szałkowa nadworna koronna
 58
 z *Opalińskich Lubomirska Zo-*
fia zob. *Lubomirska*
Oranska Jadwiga historyczka
 sztuki XII
 z *Osieckich Dobrowolska Józefa*
 zob. *Dobrowolska*
Osmólska z Gniewosów Zofia
 59
Ostrogscy-Zasławscy VII, 22
 z *Ostrogskich-Zasławskich 1°*
voto Wiśniowiecka 2° voto Lu-
bomirska Teofila zob. *Lubo-*
mirska
 z *Ostrowa Teodoryk 47*
Ostrowscy VII, 65
Ożarowscy VII
Ożarowski Andrzej 58
Ożarowski Jan 54, 58
- Panastuk Antoni* rzeźbiarz 7
Paszkowski Antoni malarz XI
Paweł I car rosyjski XIII, 19
Peplowska z Szujskich Jadwiga
 podczaszyna kijowska 15
Peplowski Antoni podczaszy ki-
 jowski 15
 z *Peplowskich Bielińska Tekla*
 zob. *Bielińska*
Piotrowscy-Korwin: dwóch Ada-
mów, trzech Andrzejów, Au-
gust, Gustaw, Henryk, Jan,
Michał, Stefan, Maria z Jan-
kowskich, Florentyna ze Strze-
leckich 2° Kaśnowska 43, 44
Plersch Jan Bogumił malarz
 XII, 61, 62
Plersch zob. *Plersch*
Potoccy VII, XIII, 18, 62
Potocki Eustachy generał arty-
 lerii litewskiej 59, 62
Potocki Ignacy marszałek wiel-
 ki litewski 43, 62
 z *Potockich Zamoyska Aniela*
 zob. *Zamoyska*
Przerembski Władysław kantor,
 referendarz królewski 57
- Radziwiłł Jerzy* kardynał 14
Rafael Santi malarz 18
Rawitowie VII, 54
Ratkowscy 24
Rezler Tomasz architekt VII, 24
- Ribiński Franciszek* prepozyt
 lubelski 30
Ricci Sebastian malarz XII, 30
Romalini rzeźbiarz 19
Rotari Pietro malarz XIII, 19
Rzemiński Antoni dziekan par-
 czewski 8
Rzewuscy 13, 68
 z *Rzewuskich Miączyńska Anto-*
nina zob. *Miączyńska*
- Sanguszko Hieronim 30*
Sanguszko Janusz 30
Sanguszko Józef marszałek wiel-
 ki litewski 30
Sanguszko Paweł Karol marsza-
 łek wielki litewski XIII, 13, 22,
 24, 25, 30, 32, 38
Sanguszkowa z Duninów Barba-
ra marszałkowa litewska XIII,
 13, 30
Sanguszkowa z Lubomirskich
Marianna marszałkowa litew-
 ska 22
Sanguszkowie VII, 25, 30
 z *Sanguszków Małachowska*
Klementyna zob. *Małachowska*
Sapieha Janusz Aleksander wo-
 jewodziec smoleński XIII, 13
Schuch Adolf Grzegorz budow-
 niczy 39
Siarkiewicz Marian prepozyt lu-
 belski 51
Sieniawscy VII
Sieniawska z Lubomirskich El-
żbieta Helena kasztelanowa
 krakowska 58
 z *Sieniawskich 1° voto Dönhof-*
fowa 2° voto Czartoryska Zo-
fia zob. *Czartoryska*
Silniccy VII
Silnicka Katarzyna 59
de Silvestre Louis malarz XIII,
 19
Skoczylas Jan malarz 59
 ze *Słowikowskich Czarnołuśka*
Rozalia zob. *Czarnołuśka*
Smuglewicz Franciszek malarz
 XIV, 18
Socyn Faustyn myśliciel ariazi-
 ski 22
Sonnenberg rodzina 14
SP cecha imienna złotnika 44
SP J cecha imienna złotnika 44
Stadler Andrzej rytownik 44
Stanisław August *Poniatowski*
 król polski 43
Staniszewski Franciszek sztuka-
 tor 39
 ze *Strzeleckich 2° voto Kaśnow-*
ska 1° voto Piotrowska-Kor-

- win Florentyna zob. Piotrowscy-Korwin
 Szamota Ludwik budowniczy 8
 Szamotulscy 5
 Szaniawscy VII
 Szaniawska Ewa kasztelanka lubelska 43
 Szaniawski-Junosza Klemens pisarz X, 42
 Szanior Franciszek ogrodnik X, 20, 41
 Szczepański W. rzeźbiarz 55
 z Szujskich Peplińska Jadwiga zob. Peplińska
 Szumek Józef Jan jezuita 50
- Teniers Dawid* malarz 18
 Tęczyński VII
 Tęczyński Gabriel wojewoda lubelski 58
 Tęczyński Jan 47
 z Tęczyńskich Daniłowiczowa Zofia zob. Daniłowiczowa
 z Tęczyńskich Opalińska Izabella zob. Opalińska
 Tournelle Franciszek architekt 63
 Trembiński Walerian podsedek Ziemi Lubelskiej XIII, 13
 Turobojski Walenty kustosz chełmski, prebendarz lubelski, proboszcz parafii Rudno 54, 56
 Tylman z Gameren architekt VIII, IX, 38, 65, 67
- Voille Jean Louis* malarz XIII, 19
- Waldstein Maria Antonina XIII, 19
 Wcisło Jan kamieniarz 19
 Werdum Ulryk podróżnik, pamiętnikarz IX
 Weyszenhoff Jan generał dywizji Wojska Polskiego 8, 58
 Weyszenhoff Józef pisarz 58
 Weyszenhoffowie VII, 8, 58
 Weyszenhoffowa z Otfinowskich Tekla generałowa 8
- Wichrowski Franciszek ogrodnik 41
 Wiercińscy 14
 Wierzbicy 46
 Witkowski Tadeusz architekt 1, 39
 Wiśniowieccy VII, IX
 Wiśniowiecki Jerzy Dymitr hetman wielki koronny, wojewoda bełski 22
 1° voto Wiśniowiecka 2° voto Lubomirska z Ostrogskich-Zasławskich Teofila zob. Lubomirska
 z Włodarskich Meisoierowa Barbara zob. Meisoierowa
- Zalewscy Bracia* ramiarze warszawscy 16
 Zamoyscy VII, XII, 8, 9, 15, 18, 20, 21
 2° voto Zamoyska 1° voto Chreptowiczowa 3° voto Lubomirska z Granowskich Marianna zob. Lubomirska
 Zamoyska z Czarotoryskich Zofia XIV, XV, 19
 Zamoyska z Potockich Aniela 9, 16
 Zamoyski Aleksander August 15
 Zamoyski Andrzej 19
 Zamoyski Konstanty IX, 9, 16, 18
 Zamoyski Stanisław XIV, 19
 Zasławscy-Ostrogscy zob. Ostrogscy-Zasławscy
 Zawieprzscy VII, 65
 Zawieprzski Andrzej 65
 Zawieprzski Fryderyk 65
 Zielonkowski Paweł kanonik lubelski, dziekan parczewski, proboszcz parafii Lubartów i Kamionka XIII, 30, 32
 Zygmunt August król polski 22, 47
- Żelkowscy 43

Indeks zestawila Maria Lewicka